

**CARMEN KARAKTERİNİN GEORGES
BIZET OPERASI VE PROSPER MÉRIMÉE
ROMANI ARASINDA GÖSTERDİĞİ
BENZERLİK VE FARKLILIKLAR**

**Yüksek Lisans Tezi
Ezgi KARAKAYA KIRCA
Eskişehir, 2022**

**CARMEN KARAKTERİNİN GEORGE BIZET OPERASI VE
PROSPER MÉRIMÉE ROMANI ARASINDA GÖSTERDİĞİ
BENZERLİK VE FARKLILIKLAR**

Ezgi KARAKAYA KIRCA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sahne Sanatları Anasanat Dalı - Opera Sanat Dalı

Danışman: Prof. Erol İPEKLİ

Eskişehir Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Ocak 2022

ÖZET

CARMEN KARAKTERİNİN GEORGES BIZET OPERASI ve PROSPER MÉRIMÉE ROMANI ARASINDA GÖSTERDİĞİ BENZERLİK VE FARKLILIKLAR

Ezgi Karakaya Kırca

Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Opera Sanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ocak, 2022

Danışman: Prof. Erol İPEKLİ

Bu çalışmada Georges Bizet'nin ve Prosper Mérimée'nin Carmen eserleri incelenmiş; kişilerin romandaki ve operadaki karakteristik yapısı ele alınmıştır.

Yapılan çalışmanın ilk bölümünde, Bizet, Mérimée, Halévy, Meilhac'nın hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, eserlerin yazıldığı romantik dönem, müziğe ve edebiyata etkileriyle birlikte ele alınmış, dönemin önemli sanat akımı verismo anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, Mérimée'nin Carmen romanının doğuşu ve konusu anlatılmış, Bizet'nin Carmen operasının; doğuşu, konusu, Türkçe librettosu, karakter incelemeleri üzerine çalışılmış, operanın konusunu aldığı Carmen romanıyla benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiş, edebi eserin sahneye aktarılırken uğradığı değişim ele alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Carmen operası ile ilgili gerek sahne üstü, gerek sahne arkasında çalışacak olan yaratıcı kadro, solist ya da öğrencilerin eserin nasıl ortaya çıktığı, hangi sanat akımlarından etkilendiği, eserin müzikal ve teatral yorumunda neler beklenebileceği konuları hakkında bilgilenmelerini sağlayacak bir kaynak oluşturmaktır.

Anahtar Sözcükler: George Bizet, Prosper Mérimée, Carmen, Verismo

ABSTRACT

THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF THE CHARACTER OF CARMEN BETWEEN GEORGES BIZET’S OPERA AND PROSPER MÉRIMÉE’S NOVEL

Ezgi Karakaya Kırca

Department of Performing Arts, Program in Opera
Anadolu University, Fine Arts Institute, January 2022

Advisor: Professor Erol İPEKLİ

In this study, the Carmen works of Georges Bizet and Prosper Mérimée were examined; and the characteristic structures of people in the novel and opera are discussed.

In the first part of the study, the life and works of Bizet, Mérimée, Halévy, and Meilhac are emphasized.

In the second part, the romantic period, in which the works were written, was discussed together with its effects on music and literature, and verismo, the important art movement of the period, was explained.

In the third chapter, the creation and content of Mérimée's novel Carmen are explained, while Bizet's Carmen opera; The process of its creation, its subject, Turkish libretto, character studies are emphasized. The similarities and differences of the opera with the novel Carmen, from which it took its subject, are examined, and the change that the literary work has undergone while being transferred to the stage is discussed.

The purpose of this study is to create a resource that will enable the creative staff, soloists or students who will work on Carmen opera both on stage and behind the scenes to have informations about how the work emerged, which art movements it was influenced by, and what can be expected in the musical and theatrical interpretation of the work.

Key Words: George Bizet, Prosper Mérimée, Carmen, Verismo.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

“Carmen Karakterinin Georges Bizet Operası ve Prosper Mérimée Romanı Arasında Gösterdiği Benzerlik ve Farklılıklar” başlıklı tez çalışmam, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı için Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tez çalışması sürecinde her türlü desteği ve emekleri için değerli hocam Prof. Erol İpekli’ ye en derin teşekkür ve saygılarımı sunarım.

İhtiyaç duyduğum her anda tecrübesiyle ve tüm nezaketiyle yanımda olan Dilara Aytekin’e, araştırma sürecimin büyük kısmında emekleri olan Mert Özdemir ve Mehmet Boran Savran’a, bütün eğitim ve meslek hayatım boyunca elini sırtımda hissettiğim, her zaman cesaret kaynağım olan canım annem Mehtap Yeni’ye, doğduğu günden beri, her yeni günde beni gururlandırmak ve dünyanın en şanslı ablası yapmakla meşgul olan canım kardeşim Burcu Karakaya’ya, sabrı ve sevgisiyle her zorlukta tüm stresimi göğsünde yumuşatan, hayattaki şansım; biricik eşim Berk Kırca’ya, tüm kalbimle çok teşekkür ederim.

Ezgi Karakaya Kırca

Ocak 2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ezgi KARAKAYA KIRCA

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	2
1.2. Amaç	2
1.3. Önem.....	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
1.5 Varsayımlar	5
2. MÉRIMÉE, HALÉVY, MEILHAC VE BIZET’NİN YAŞAMI.....	6
2.1. Prosper Mérimée.....	6
2.2. Ludovic Halévy	11
2.3. Henri Meilhac.....	12
2.4. Georges Bizet	12
3. ROMANTİK DÖNEM.....	19
3.1. Romantik Dönem ve Edebiyat.....	21
3.2. Romantik Dönem ve Müzik	22
3.3. Romantik Dönemin Son Perdesi: Verismo	23
4. CARMEN ROMANI VE CARMEN OPERASI	26
4.1. Carmen Romanının Doğuşu	26
4.2. Romanın Konusuna Genel Bakış.....	27
4.3. Romanın İlham Kaynağı Olan Olgu, Olay ve Kültürel Etmenler	28
4.4. Carmen Operasının Doğuşu	30
4.5. Operanın Konusuna Genel Bakış.....	34
4.6. Operanın Müzikal Örneklerle Detaylı İncelemesi	37
4.7. Operadaki Karakterler ve Belirgin Özellikleri	48

4.8. Operanın Türkçe Librettosu	52
4.9. Carmen Romanı ve Operasının Temel Fark ve Benzerlikleri	85
5. SONUÇ.....	93
6. KAYNAKÇA.....	95
7. ÖZGEÇMİŞ	97

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. İlk Carmen Célestine Galli- Marie	30
Görsel 2 Carmen Operasının İlk Afişi.....	33

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Boğa Güreşi Müziği.....	37
Şekil 2 Ölüm Teması.....	37
Şekil 3 Koro; “Meydanda herkes geçer, biri gelir, biri gider”.....	38
Şekil 4 Habanera	39
Şekil 5 Micaëla’nın anlatımı.....	40
Şekil 6 Seguidilla	41
Şekil 7 Çingene Dansı (Chanson Boheme)	41
Şekil 8 Toreador Şarkısı	42
Şekil 9 Quintet	42
Şekil 10 Carmen’in Dansı.....	43
Şekil 11 Çiçek Aryası.....	43
Şekil 12 Kart Sahnesi	44
Şekil 13 Kart Aryası.....	45
Şekil 14 Micaëla Arya.....	45
Şekil 15 Escamillo ve Carmen Düet	46
Şekil 16 Final düeti	47

1. GİRİŞ

Carmen operası önceleri çok ağır eleştirilmiş olmasına rağmen, Georges Bizet'nin sanat hayatında literatüre kattığı en başarılı eseri olmuştur. Günümüzde dünyada en çok sahnelenen opera eserlerinden biri haline gelmiş olan Carmen, aynı dönemde yazılmış olan birçok İtalyan operasını bile başarısı ve tanınırlığıyla gölgede bırakmıştır.

Prosper Mérimée'nin romanından hareketle yazılmış olması sebebiyle, eserin sahnelenmesi ve icrasına başlanmadan önce; romanın nasıl koşullarda ve hangi gelişmeler sonucu ortaya çıktığı, ilham kaynakları, yazarın benimsediği sanat anlayışı, karakterlerinin romandan operaya geçerken nasıl bir değişim geçirdiği ve iki eserdeki karakterlerin de taşıdığı benzerlikler incelenmelidir. Bu çalışma bu konuda icracılara rehber olabilecek bilgileri detaylı ve anlaşılır biçimde bir araya toplamak amacıyla yapılmıştır.

Eserlerin yaratı süreçlerinin verismo akımı etkisinde ve romantik dönem sürecinde gerçekleşmiş olması, opera icrasında şarkıcılık ve oyunculuk konusunda gereksinimler doğurmuştur. İracıların bu gereksinimleri özümseyebilmelerinin ilk koşulu, şüphesiz romantik dönemle ilgili araştırmalar yapmaları, dönemin sosyo-ekonomik, kültürel ve politik koşullarını bilmeleri, bir arayışın sonucu olarak ortaya çıkan bu akımda sanat icrasının nasıl bir değişime ve gelişime uğradığı ve akımın ortaya çıkmasına neden olan arayışın hangi ihtiyaçlardan doğduğu konusunda bilinçlenmeleridir.

Bu çalışma ile eserin ortaya çıktığı dönemin sanat dünyasında nasıl kökten bir değişime neden olduğuna, bu değişimin opera icrası üzerindeki etkilerine ve önceki dönem olan klasisizmden farklı olarak stilde nasıl farklar gerektirdiğine değinilmiştir.

Operanın Fransız dilinde yazılmasından dolayı, librettonun tamamını yalın ve anlaşılır bir Türkçe'ye çevirmenin; icracılara, müziğe ve oyunculığa getirecekleri yorum konusunda yardımcı olabilmesi hedeflenmektedir.

Eseri, eserdeki karakterlerin müzikal ve teatral yolculuğunu ve bu mistik 'femme fatal' öyküyü doğduğu noktadan itibaren ele alan bu çalışma sayesinde, eserin icrasında çok daha nitelikli bir sonuç elde edilecektir.

1.1. Problem

Prosper Mérimée'nin romanı ve Georges Bizet'nin operası olan Carmen eserleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların bulgulanması, bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışma, Carmen romanı ve operası detaylı biçimde incelenerek, eserler ve eserdeki baş karakterlerin arasındaki benzerlik ve farklılıkları kavramayı amaçlamaktadır.

Bu ana amaçtan hareketle, söz konusu araştırmanın diğer amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Bu araştırma, öncelikle roman yazarı, librettistler ve besteciye, yaşam koşulları ve eserleri bakımından daha iyi tanımayı amaçlamaktadır.
2. Bu araştırma, eserlerin yaratı sürecini de kapsayan ve sanatın her dalında büyük gelişmelere neden olmuş romantik dönemi, dönemin koşullarını ve müzik ve edebiyat alanına etkilerini açıklayabilmeyi amaçlamaktadır.
3. Bu araştırma, Carmen romanının ve buradan hareketle librettistler ile besteci tarafından operaya uyarlanmış olan versiyonun nasıl ortaya çıktığı ve yaratı sürecine etki eden koşulların, incelenmesini amaçlamaktadır.
4. Bu araştırma, operanın önemli müzikal parçalarının örneklerle anlatılarak, karakterlerin incelenmesi, Fransızca olan librettonun Türkçe'ye çevrilmesi, romandaki ve operadaki karakterlerin, önemli sahnelerdeki farklılıkları ve benzerlikleri açısından karşılaştırılmasını amaçlamaktadır.
5. Bu araştırma, Carmen operasının sahnelenmesinde görev alabilecek yaratıcı kadro, solist ya da öğrencilere, eserin nasıl ortaya çıktığı, ilham kaynakları ve nelerden etkilendiğini anlatarak, operanın icrasındaki gereksinimlerin daha iyi saptanabilmesini amaçlamaktadır.

1.3. Önem

Carmen operasını karakterlerin tüm zenginliğiyle sahneye aktarabilmek, kaçınılmaz olarak bu iki farklı eserin ortak ve ayrışan yönlerini bulgulamaya yönelik araştırma yaparak mümkün olacaktır. Bu ana önem noktasının yanında, bu araştırmanın diğer önem maddeleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Bu araştırma, her ikisi de romantik dönemde yaşamış, dönemin üslubunu ve karakteristik özelliklerini eserlerinde baskın bir şekilde kullanmış, dönemin kendi alanlarında başarıya ulaşmış iki farklı disiplinin sanatçıları olan, eserin iki ana yaratıcısı diyebileceğimiz Prosper Mérimée ve Georges Bizet’yi tanımak ve eserlerin yaratı süreçlerindeki bakış açılarını özümsemek bakımından önemlidir.
2. Bu araştırma, eserin aynı çağda yazılmış birçok eserden farklı olarak, roman yazarının oluşturduğu temel gereği, gerçekçilik akımının ‘rahatsız edici’ unsurlarıyla bezeli, mistik öğeler içeren bir romantik dönem verismo operası örneği olması bakımından incelenmesi, romantik dönemin ve verismo akımının, eserin icrasına yapacağı etkilerin anlaşılması bakımından önemlidir.
3. Bu araştırma, eserin öğrenilmesi sürecinde Carmen romanı ulaşılabilir bir kaynak olsa da, opera ile arasındaki farkları ayırt edebilmek adına, operanın orijinalinde yer alan Fransızca librettonun Türkçe halini de içermesi bakımından önemlidir.
4. Bu araştırma, iki farklı eserde, iki farklı disiplinin sanatçısı tarafından anlatılan Carmen karakterinin, iki biçim arasında gösterdiği değişimi ve aslında roman karakterinin operada çok ayrıntılanmamış olan baskın yönlerini gözlemleme imkanı sağlayarak, opera icrasında oyunculara etkileyici bir karakter çizebilmelerine katkı sağlamak, hem müzikal hem de teatral açıdan, yeni bir bakış açısı kazandırmak bakımından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Carmen romanı ve Carmen operası arasındaki farkların incelenmesiyle sınırlıdır.

Bu ana sınırlandırmadan hareketle, araştırmanın diğer sınırlılıkları şu şekilde tarif edilebilir:

1. Eserlerin yaratı sürecini yönlendirecek etmenler içermesi sebebiyle, roman yazarı, besteci ve librettistlerin hayatları; aldıkları eğitimler, etkilendikleri sanatçılar, dahil oldukları sanat akımları bakımından incelenmiş olup, aynı dönemde yaşamış diğer besteci, librettist ve roman yazarları bu çalışmanın dışında tutulmuştur.
2. Her iki Carmen eseri de 19. yüzyılda yaşamış sanatçılar tarafından yazılmış olması ve sonuç olarak eserlerin romantik döneme ait olması nedeniyle, 19. yüzyıl dışında kalan sanatsal akımlar ve gelişmeler bu araştırmanın dışında tutulmuştur.
3. Bu çalışmada romantik dönemin müzik ve edebiyata etkileri üzerinde çalışılmış, diğer sanat dalları araştırmanın dışında tutulmuştur.
4. Bu araştırmanın Carmen operasının icrasına yönelik bir kaynak oluşturması öncelendiğinden, operanın tüm karakter ve sahneleri detaylı olarak araştırılmış, romandaki yalnızca önemli benzerlik ya da karşıtlıklar ve ana karakterler ele alınarak, romanın yan karakterleri bu araştırmanın dışında tutulmuştur.

1.5 Varsayımlar

Bu araştırma temel olarak şu varsayımlara dayanmaktadır:

1. Carmen karakteri, eserin çıkış noktası olan romandan operaya uyarlanırken bazı değişikliklere uğramıştır: Günümüzde sahnede gördüğümüz Carmen’ler çıkış noktası olan romanda yer alan tasvirlerindeki doğal çekicilik ve güzellikten oldukça uzaklaşmışlardır. Karakterin temelini, dayatılmış bir güzellik algısı oluşturmamalıdır: Onun en önemli özelliği, özgürlüğe olan düşkünlüğüdür.
2. Eserin ve karakterin doğru anlaşılması, eseri çıkış noktası olan romandan itibaren ele alarak mümkün olacaktır.
3. Romantik dönemin belirgin özellikleriyle bezeli olan operanın en etkili ve doğru icrası, dönemin müziğe getirdiği zenginlik ve gereksinimlerin oyuncu - şarkıcılar tarafından benimsenmesiyle mümkün olacaktır.

2. MÉRIMÉE, HALÉVY, MEILHAC VE BIZET’NİN YAŞAMI

2.1. Prosper Mérimée

Kültürlü ve orta sınıf bir Norman ailenin çocuğu olarak 28 Eylül 1803’te doğan Mérimée, aynı zamanda iyi bir tarihçi ve arkeologdur. İngilizce, İspanyolca, Yunanca ve Rusça konuşabilen, aynı zamanda Rus edebiyatının Fransa dahilindeki ilk çevirmenlerinden biri olan Mérimée kısa öykünün ustası olmakla birlikte, oyun yazarıdır ve hukuk mezunudur. Prosper Mérimée aydınlanma çağı sonrasında, 19. yüzyılda yaşamıştır. O daha küçük bir çocukken romantik dönemin ilk ışıkları parlamaya başlamıştır fakat babasına göre romantik akımın öncüleri, sanatın kurallarını yıkmaya çalışan, sanattan anlamayan anarşiklerden oluşmaktadır. Babasının bu karşıt düşüncelerine rağmen Mérimée’ye sanat eğitimi veren hocası Simon Jacques Rochard bir romantik dönem aşığıdır ve öğrencisini romantik dönem eserleri okuması yönünde teşvik etmiştir. Öğrenim hayatı boyunca Latin kültürü ve eski dillerle çok ilgili olan Mérimée, hocasının bu yönlendirmesi sonucu Chateaubriand, Stael, Shakespeare, Ossian, Byron, Scott, Goethe, Schiller, Hoffman, Cervantès, Calderon, Dante, Manzoni gibi yazarları okumaya başlamış, bu sayede zamanla ilgisi romantizme kaymıştır.

Temalarında ve üslubunda özgün olduğu söylenebilecek olan Mérimée, tarihe dayalı romanlar konusunda Walter Scott ve dramatism konusunda Alexandr Puşkin’den etkilenmiştir. Eserlerinde her zaman mistik bir hava hakimdir ve genel olarak korku, dehşet gibi karanlık düşüncelere odaklanmıştır. Buna karşın, romantik bir yazar olmasına rağmen aşırı duygusallıktan kaçınır. Onun için en önemli olan şey öykünün çekiciliği ve olay örgüsünü iyi kurabilmektir.

1822 yılında henüz 19 yaşındayken ilk oyunu Cromwell’i yazmıştır; yakın arkadaşı yazar Stendhal onu roman yazması konusunda cesaretlendirmiştir. Ardından 1825 yılında, oyunlarının bir derlemesi olan Le Théâtre de Clara Gazul yayımlanmıştır.

Mérimée’nin en büyük tutkusu; doğaüstü olaylar, tarihi karakterler ve bunları mistik bir üslupla anlatmak olmuştur. Onun hayal gücünü ve karamsar ruh halini en iyi gösteren eserleri kısa öyküleridir; her biri gizemli unsurlar, yabancı ilham kaynakları ve yerel renkler içermektedir.

Şiddet ve zalimlik temaları ve bunların insan psikolojisi üzerindeki etkilerini anlatmak konusunda örnek aldığı kişi Puşkin olmuştur. Bir babanın aile onuruna ihanet

ettiği için kendi oğlunu öldürüşünü konu alan Mateo Falcone, bir kan davası uğruna kardeşini cinayet işlemeye zorlayan Korsikalı genç bir kızın hikayesini anlatan Colomba, insan psikolojisinin en karanlık yanlarını gözler önüne serdiği en ünlü öyküleridir. Şüphesiz bu noktada bahsetmemiz gereken eserlerden biri de, 1845 yılında yazdığı, sadakatsiz bir çingene kızının, asker aşığı tarafından öldürülmesini konu alan Carmen romanıdır. Bu eser, Bizet'nin aynı adlı operası sayesinde tüm dünyada büyük üne kavuşmuştur.

1831'de Jenny Dacquin adında genç bir kızla tanışmış ve onunla ömür boyu mektuplaşmıştır. Bu mektuplar ölümünden sonra 'Lettres à une inconnue' (Meçhul Bir Kıza Mektuplar) adıyla yayımlanmıştır. 1835–1840 yılları arasında Fransız Amirallığı'nde tarihi anıtların genel müfettişi olarak görev yapmıştır. Bu görev sırasında yaptığı Yunanistan, İspanya ve Fransa gezilerindeki gözlemlerini anlatan 'Notes de Voyages' (Gezinti Notları) eserini yazmıştır. Tüm bunların yanında iyi bir tarihçi ve arkeologdur ve bu alanlarda da edebi eleştirinin yanı sıra birçok eser vermiştir.

Yirmi yedi yaşında İspanya'ya yaptığı gezisinde İberik Yarımadası'nın cazibesine kapılınca her köşesini dolaşıp incelemiştir. Burada geçirdiği sürede sıkı bir boğa güreşi takipçisi olmuş, bir idam mahkumunun infazını izlemiştir. Gezisinin büyük bölümünde Carmencita adlı bir kızla vakit geçirmiştir. Mérimée, 1830 yılında yaptığı bu yolculukta tanıştığı Montijo Kontesi María Manuela Kirkpatrick ile arkadaş olmuş, bu arkadaşlık uzun sürecek bir dostluğa dönüşmüştür. 1853 yılında kontesin kızı Eugénie Fransa imparatoriçesi olunca, Mérimée kraliyet çevresine kabul edilmiş ve bir senatör olmuştur. III. Napolyon zamanında delegelik de yapmış olan Mérimée kraliyet çevresinin içinde olmasına rağmen, Napolyon'a uzak kalmış ve hiçbir zaman yürekten bir saray mensubu olmamıştır.

“Tüm hayatım boyunca ön yargılardan kurtulmaya ve bir Fransız olmadan önce bir dünya vatandaşı olmaya çalıştım.” sözlerini ölümünden birkaç gün önce sarf etmiştir. Bu sözlerinde kültürleri tanımaya olan merakı açıkça izlenen Mérimée, 1870 yılında Cannes'da hayata gözlerini kapamıştır (Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14). Yazarın en önemli eserleri şunlardır;

Roman, düz yazı ve şiirleri:

- La Bataille (1824)
- Mateo Falcone (1829)
- Vision de Charles XI (1829)
- Chronique du règne de Charles IX (1829)
- L'Enlèvement de la redoute (1829)
- Tamango (1829)
- La Perle de Tolède (1829)
- Federigo (1829)
- Histoire de Rondino (1830)
- Le Vase étrusque (1830)
- La Partie de trictrac (1830)
- Mosaïque (1833)
- La Double Méprise (1833)
- Les Âmes du purgatoire (1834)
- La Vénus d'Ille (1837)
- Colomba (1840)
- Arsène Guillot (1844)
- L'Abbé Aubain (1844)
- Carmen (1845)
- Il Viccolo di Madama Lucrezia (1846)
- Marino Vreto, contes de la Grèce moderne (1865)
- La Chambre bleue (1866)
- Lokis (1869)
- Djoûmane (1870)

Tiyatro oyunları:

- Le Théâtre de Clara Gazul (1825)
- Les Espagnols au Danemark
- Une Femme est un diable ou La tentation de Saint Antoine
- L'Amour africain

- Inès Mendo, ou Le Préjugé vaincu
- Inès Mendo, ou Le Triomphe du préjugé
- Le Ciel et l'Enfer
- La Jacquerie, scènes féodales (1828)
- La Famille de Carvajal (1828)
- Le Carrosse du Saint-Sacrement, saynète (1829)
- L'Occasion, comédie (1829)
- Les Mécontents, proverbe (1833)
- Don Quichotte ou Les Deux Héritages (1850)
- Débuts d'un aventurier (1853)

Gezi edebiyatı:

- Les Grands Maîtres au Musée de Madrid (1830)
- Lettres d'Espagne (1832),
- Notes de voyages (1835 — 1840)
- Notes d'un voyage dans le midi de la France (1835)
- Notes d'un voyage dans l'Ouest de la France (1836)
- Notes d'un voyage en Auvergne (1838)
- Notes d'un voyage en Corse (1841)

Tarihsel makale ve çalışmaları:

- Essai sur la guerre sociale (1841)
- Études sur l'histoire romaine (1845)
- Histoire de Don Pèdre Ier, roi de Castille (1847)
- Henry Beyle (Stendhal) (1850)
- La Littérature en Russie, Nicolas Gogol (1851)
- Épisode de l'Histoire de Russie, Les Faux Démétrius (1852)
- Des monuments de France (1853)
- Les Mormons (1853)
- La Révolte de Stanka Razine (1861)
- Les Cosaques de l'Ukraine et leurs derniers attamans (1865)

- Ivan Tourguénef (sic) (1868)
- Portraits historiques et littéraires (1874)

Yazışmalar:

- Lettres à Panizzi (recueil, 1856)
- Une correspondance inédite (octobre 1854-février 1863)
- Lettres à une Inconnue (recueil de 1873, 2 vol. in-8)
- Lettres à Madame de Montijo (2 volumes)

Çevirileri:

- La Dame de pique de Pouchkine (1849)
- Le Coup de pistolet de Pouchkine (1856)
- Apparitions de Tourgueniev (1866)
- Le Juif de Tourgueniev (1869)
- Pétouchkof de Tourgueniev (1869)
- Le Chien de Tourgueniev (1869)
- Étrange histoire de Tourgueniev (1870)

2.2. Ludovic Halévy

Ludovic Halévy, 1 Ocak 1834'te Paris'te doğmuştur. Henri Meilhac ile Jacques Offenbach'ın operetlerinin çoğuna libretto yazmışlardır. Halévy döneminin en önemli yazar, librettist ve Paris yaşamı hakkında komediler yazan bir hiciv ustasıdır. Kariyeri boyunca drama, tarih, nesir, şiir başta olmak üzere edebiyatın her türünden eserler vermiştir ancak tiyatroyla olan aile bağlantıları ona opera dünyasının kapılarını açmıştır.

Yazar Léon Halévy'nin oğlu ve opera bestecisi Fromental Halévy'nin yeğeni olan Ludovic, sahne için yazmaya Fransız kamu hizmetinin bir üyesiyken başlamıştır. İlk gerçek başarısı, Offenbach'ın Orphée aux enfers (1858 - Orpheus Yeraltı Dünyasında) operetinin librettosu üzerindeki iş birliği olmuştur. 1861'de Meilhac ile 20 yıl süren ve İkinci İmparatorluk ruhunu ve geleneklerini özetleyen bir dizi mizahi ve esprili eser üretecek olan edebi bir ortaklığa başlamıştır. İki adam birlikte Offenbach'ın La Belle Hélène (1864 - Güzel Helen), Barbe-bleue (1866 - Mavi Sakal), La Vie Parisienne (1866 - Paris Hayatı) ve La Grande-Duchesse de Gérolstein (1867 - Gérolstein'in Büyük Düşesi) operetlerini yazmışlardır. O zamanlar son derece popüler olan bu eserlerin senaryoları; maskaralık, saçmalık, toplumun hafif ve ironik alaycılığı konularından oluşmaktadır. Eğlenceli salon komedilerinin en iyileri arasında Fanny (1868) ve Froufrou (1869) sayılabilir.

Halévy yetenekli bir roman ve kısa öykü yazarı olarak bilinmektedir. En iyi eserleri arasında Üçüncü Cumhuriyet'in ilk yıllarında alt sınıf Paris yaşamını inceleyen bir çalışma olan La Famille Cardinal (1883) ve halk arasında büyük bir başarı elde eden duygusal roman L'Abbé Constantin (1882) yer almaktadır. Halévy, 1884'te Fransa'nın önde gelen dil bilimi topluluğu olan Académie Française'e seçilmiştir. 8 Mayıs 1908'de Paris'te ölmüştür (Boyut Yay. 1995, Klasik Müzik Koleksiyonu - Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14).

2.3. Henri Meilhac

Meilhac 1830'da Paris'in birinci bölgesinde doğmuştur. Gençliğinde Paris gazeteleri ve vodvillere bulvar gazetecisi ruhuyla yazdığı hayal ürünü makalelerle öne çıkmıştır. Meilhac, 1860'larda Ludovic Halévy ile tanışmış ve yirmi yıl boyunca birçok sahne eseri üzerine birlikte çalışmıştır.

En ünlü iş birlikleri Bizet'nin Carmen'i olmakla birlikte, yazdıkları ve ünlü besteci Offenbach'ın bestelediği birçok sahne eseri vardır. Offenbach'ın müziğini besteleyip, metnini Meilhac ve Halévy'nin yazdığı en ünlü eserler; La belle Hélène (1864), Barbe-bleue (1866), La Vie Parisienne (1866), La Grande-Duchesse de Gérolstein (1867) ve La Périhole (1868)'dir.

Meilhac'nın diğer librettoları arasında Jules Massenet'nin Manon (Philippe Gille ile birlikte) (1884), Hervé'nin Mam'zelle Nitouche (1883) ve Robert Planquette'in Rip Van Winkle (Gille ile birlikte) operetinin Fransızca versiyonu olan Rip yer alır. Yine Halévy ile yazdığı bir vodvil olan Le Réveillon, Strauss'un yazdığı ünlü operet Die Fledermaus'a esin kaynağı olmuştur.

Meilhac 1888'de Fransa'nın önde gelen dil bilimi topluluğu olan Académie Française'e seçilmiştir. 1897'de Paris'te ölmüştür (Boyut Yay. 1995, Klasik Müzik Koleksiyonu - Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14).

2.4. Georges Bizet

Son eseri Carmen'i yazmadan önceki hayatını da hep bir arayış içerisinde geçiren Georges Bizet, bu arayış sayesinde birçok başarıya imza atmıştır. 25 Ekim 1838 tarihli Paris nüfus müdürlüğü kayıtlarına göre Alexandre Cesar Leopold ismiyle doğan Bizet, vaftiz töreninde Aziz Georges'un adıyla onurlandırılarak geri kalan hayatı boyunca Georges Bizet olarak anılmıştır (Winton, 1965).

Aslında Rouen'li bir perukacı olan babası Alophe Bizet'nin 1837'de bu mesleği bırakarak müziğe yönelmesi ve hayatını şan öğretmenliği yaparak kazanmaya başlaması ve ilk müzik derslerini aldığı annesi Aimee Bizet'nin de müzik çevrelerince bilinen yetenekli bir piyanist olması, Bizet'nin müzik yolculuğunda önemli birer mihenk taşı olmuştur.

Dokuz yaşındayken ailesinin yeteneğini keşfetmesi üzerine konservatuvara kabul edilen Bizet'nin eğitim hayatında, zamanının duayenlerinden Marmontel'den aldığı dersler önemli bir yere sahiptir. Yarı zamanlı başladığı müzik eğitimini, bir yılın sonunda gösterdiği üstün başarısı sayesinde tam zamanlı statüye dönüştüren Bizet, fuga ve karşıt ezgi öğretmeni Zimmermann sayesinde Gounod'yla da tanışmış ve yeni başladığı kompozisyon alanında onun etkisi altına girmiştir.

1850 yılında tanıştığı Berlioz ve Liszt'in olağanüstü icracılığı, en zor partilerin üstesinden bile kolaylıkla gelmelerine duyduğu hayranlık onu operaya ve Opera Comique'deki provalarda korrepitörlük yapmaya yönlendirmiştir. On beş yaşında Halévy'nin kompozisyon sınıfına kabul edilmiş, sadece bir yıl sonra org ve fuga besteciliği üzerine yapılan yarışmada ikincilik, bir yıl sonra ise aynı yarışmada birincilik ödülü kazanmıştır. Jacques Fromental Halévy'den aldığı kompozisyon dersleri onu bir senfoni yazmak konusunda cesaretlendirmiş, ilk senfonisini Halévy'nin desteğiyle on yedi yaşında yazmıştır. Aldığı Roma Ödülü, adının gelecek vadeden besteciler arasında anılmasını ve İtalya'ya yapacağı bilgi - görgü seyahatini kolayca finanse edebilmesini sağlamıştır. Bu seyahat sırasında Don Procopio operasını bestelemiştir.

Piyano icracılığı konusunda sonsuz bir özgüveni olmasına rağmen bestecilik hayatında birçok endişe yaşamış, bu endişe yer yer kontrat imzaladığı projeleri iptal etmeye hatta yazdığı eserleri yakmaya kadar varmıştır.

1860 yılı Bizet'ye ilk müzik öğretmeni olan ve derin bir bağlılık hissettiği annesinin ölümü ile gelmiştir. Kendisini derinden sarsan bu ölüm onu, üç yıl boyunca sürecek, sadece geçinmek için sanatsal değeri olmayan gündelik besteler yaptığı ve özel dersler verdiği bir döneme sokacaktır çünkü Roma Ödülü'nden kazandığı parayı tamamen harcamıştır.

Bu durağan dönem, 1863 yılında İnci Avcıları operasını bestelemesi ile son bulmuştur. Sahnelendiği dönemde seyirci tarafından büyük bir ilgi ile karşılanan İnci Avcıları, ne yazık ki eleştirmenlerden olumlu not alamamıştır. 1866 yılına gelindiğinde yazdığı Perth'li Güzel Kız operası henüz sahnelenemedi bazı sağlık sorunları yaşayan Bizet bir süre şehir dışındaki yazlık bir evde inzivaya çekilmiştir. Burada Chabrilian ile tanışıp bir gönül ilişkisi yaşamaya başlamıştır. Yaşadığı bu ilişki içerisinde, Chabrilian, Bizet'nin kafasında Carmen karakterinin tomurcuklanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. 1867 yılında sağlık durumu düzelen Bizet, Perth'li Güzel Kız operasının sahnelenmesi ile ilgili çalışmalarına başlamış, yıl içerisinde sahnelenen opera hem

eleştirmenlerin hem de halkın büyük beğenisi ile karşılanmıştır. Bu arada Chabrilian'la yollarını ayırmış ve hocası Halévy'nin kızı Geneviève ile nişanlanmıştır. Evlilik arifesinde sorunlar yaşayan Bizet nişanı bozarak çalışmalarına ağırlık verse de bir süre sonra aradaki anlaşmazlıkların giderilmesi üzerine Geneviève ile dünya evine girmiştir.

1870'te Fransa- Prusya savaşının patlak vermesi üzerine orduya kaydolup Ulusal Muhafızlar'a katılarak savaşa gitmiştir. Ağır savaş şartları ve bu şartlar yüzünden eşinin yanında olamayışı Geneviève'in ruh sağlığını bozunca, eve döndüğünde karısını büyük bir bunalımın içerisinde bulmuştur (Winton, 1948).

1871'de Çocuk Oyunu Süiti, 1872'de tek perdelik Djamilla operası ve Alphonse Daudet'in librettosu üzerine bestelediği L'arlessienne süitini yazmıştır fakat L'arlessienne seyirci tarafından benimsenmemiştir. İlk sahnelenişteki başarısızlığa rağmen Djamilla operası, Bizet'yi Carmen gibi bir başyapıtı götüren müzikal algı ve düşünce biçiminin temelini oluşturmuş, L'arlessienne süitleri ise yıllar içerisinde bir klasiğe dönüşmüştür.

1873 yılında Don Rodrique adlı bir opera yazmış fakat sahneleneyeceği opera binasında çıkan yangın yüzünden prömiyere birkaç gün kala temsil iptal edilmiştir. Bu sıralarda Prosper Mérimée'nin Carmen romanını okuyan Bizet, bu romandan çok etkilenerek bu romanı librettoya dönüştürtüp bestelemeye karar vermiştir. Romanın librettoya dönüştürülmesi konusunda hocasının kardeşi Ludovic Halévy ve deneyimli bir librettist olan Henri Meilhac ile anlaşılan Bizet, eseri 1874'te tamamlamıştır. 1875'te sahnelenen eser, seyircinin alışık olmadığı realist öğeler yüzünden oldukça tepkiyle karşılaşır. Fakat bu tepkinin uyandırdığı merak sayesinde uzun süre kapalı gişe oynamıştır. Otuz birinci temsilin yapılacağı gün Bizet, uzun yıllardır muzdarip olduğu boğaz enfeksiyonu yüzünden kalp krizi geçirerek fenalaşmış ve otuz altı yaşında hayata gözlerini yummuştur (Boyut Yay. 1995, Klasik Müzik Koleksiyonu - Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14).

Georges Bizet hayatı boyunca yazdığı operalara, operetlere ve şarkılarına ya da orkestra, oda müziği ve piyano eserlerine katalog isim ve numarası vermemiştir. İngiliz müzikolog Dean Winton tarafından yazılan "Bizet" adlı kitabın 1948'deki ilk versiyonunda, 1965'teki revizesinde ve 1976'da yazdığı "Bizet: Hayatı ve Eserleri" adlı kitabında Bizet'nin bütün eserlerini türleri göz önüne alınarak kataloglaştırılmıştır. Katalog listelerinde "WD" olarak gösterilmektedir. Yazdığı eserlerin listesi aşağıdaki gibidir:

Opera eserleri;

- La maison du docteur – WD 1 (1855)
- Parisina – WD 3 (1858)
- İsimsiz – WD 4 (1858)
- Don Procopio- WD 5 (1858–59)
- Esmeralda – WD 6 (1859)
- Le Tonnelier de Nuremberg – WD 7 (1859)
- Don Quichotte – WD 8 (1859)
- L'Amour peintre – WD 9 (1860)
- La Guzla de l'Émir - WD 11 (1862)
- Ivan IV. – WD 12 (1862-64)
- Les Pêcheurs de perles - WD 13 (1863)
- Nicolas Flamel – WD 14 (1865)
- La Jolie Fille de Perth – WD 15 (1866)
- Malbrough s'en va-t-en guerre – WD 16 (1867)
- İsimsiz – WD 17 (1868)
- La Coupe du Roi de Thulé – WD 18 (1868-69)
- Les Templier – WD 19 (1868)
- Noé – WD 20 (1868-69)
- Vercingétorix – WD 21 (1869)
- Kafkas konulu isimsiz bir eser – WD 22
- Calendal – WD23 (1870)
- Rama – WD 24 (1870)
- Clarissa Harlowe – WD 25 (1870-71)
- Grisélidis – WD 26 (1870-71)
- Djamileh – WD 27 (1871)
- L'Arlésienne – WD 28 (1872)
- Don Rodrigue – WD 30 (1873)
- Carmen – WD 31 (1873-74)

Operetleri;

- Le docteur Miracle – WD 2 (1856)
- La prêtresse- WD 10 (1854-61) 1861
- Sol-si-ré-pif-pan – WD 29 (1872)

Orkestra eserleri;

- La minör uvertür – WD 32 (1855)
- Do majör Senfoni – WD 33 (1859)
- Senfoni – WD 34 (1859)
- Fa minör scherzo ve cenaze marşı – WD 35 (1860-61)
- La Chasse d'Ossian uvertürü – WD 36 (1861)
- Do majör senfoni “Roma” – WD 37 (1860-68)
- Si minör cenaze marşı – WD 38 (1868-69)
- Petite Suite – WD 39 (1871)
- L'Arlésienne süiti – WD 40 (1872)
- Patrie uvertürü – WD 41 (1873)

Piyano eserleri;

- Vier Préludes – WD 42
- “Vals” do majör – WD 43
- “Thème brillant” do majör – WD 44
- “Caprice Original” no: 1 do # majör – WD 45 (1851)
- Romances sans paroles – WD 46
- Caprice original no: 2 do majör – WD 47 (1851)
- Grande Valse de concert mi bemol majör – WD 48 (1854)
- Nocturne fa majör – WD 49 (1854)
- Trois Esquisses musicales (orjinali harmonium için) - WD 50 (1858)
- Chasse fantastique – WD 51 (1865)
- “Chants du Rhin” 6 parça – WD 52 (1865)

- Marine – WD 53 (1868)
- Variations chromatiques de concert – WD 54 (1868)
- Nocturne re majör – WD 55 (1868)
- “Jeux d'enfants” 4 el için 12 parça – WD 56 (1871)
- Promenade au clair de lune – WD 57
- Causerie sentimentale – WD 58
- “Roma finali” İki piyano 8 el için – WD 59 (1871)

Oda müziği eserleri;

- Füg ve egzersizler – WD 60 (1850-54)
- “La majör Füg” 4 parça(Halévy temalı) – WD 61
- “La minör Füg” 4 parça(Auber temalı) – WD 62 (1854)
- “Fa minör Füg” 4 parça(Auber temalı) – WD 63 (1855)
- “Sol majör Füg” 4 parça – WD 64 (1856)
- “Mi minör Füg” 4 parça(Ambroise Thomas temalı) – WD 65 (1857)
- “Füg” 2 parça – WD 66 (1866)
- Do minör Fagot ve Çello düeti – WD 67 (1874)

Vokal eserleri (Chansons);

- L'âme triste est pareille au doux ciel (Lamartine) – WD 68
- Petite Marguerite (Olivier Rolland) – WD 69 (1854)
- La rose et l'abeille (Rolland) – WD 70 (1854)
- La foi, l'esperance et la charité (de Lagrave) – WD 70a (1854)
- Vieille chanson (Millevoye) – WD 71 (1865)
- Adieux de l'hôtesse arabe (Hugo) – WD 72 (1866)
- Apres l'hiver (Hugo) – WD 73 (1866)
- Douce mer (Lamartine) – WD 74 (1866)
- Chanson d'avril (Bouilhet) - 75 (1866)
- Feuilles d'album (1866): "À une fleur" (de Musset) – WD 76
- "Adieux à Suzon" (de Musset) - WD 77

- "Sonnet" (Ronsard) – WD 78
- "Guitare" (Hugo) – WD 79
- "Rose d'amour" (Millevoye) – WD 80
- "Le grillon" (Lamartine) – WD 81
- Pastorale (Regnard) – WD 82 (1868)
- Rêve de la bien-aimée (de Courmont) – WD 83 (1868)
- Ma vie a son secret (Arvers) – WD 84 (1868)
- Berceuse (Desbordes-Valmore) – WD 85 (1868)
- La chanson du fou (Hugo) – WD 86 (1868)
- La coccinelle (Hugo) – WD 87 (1868)
- La sirène (Mendès) – WD 88 (1868)
- Le doute (Ferrier) – WD 89 (1868)
- L'esprit Saint – WD 90 (1869)
- Absence (Gautier) – WD 91 (1872)
- Chant d'amour (Lamartine) – WD 92
- Tarentelle (Pailleron) – WD 93
- Vous ne priez pas (Casimir Delavigne) – WD 94
- Le colibri (Flan) – WD 95 (1868)
- Sérénade 'Oh, quand je dors' (Hugo) – WD 96
- Vœu (Hugo) – WD 97 (1868)
- Voyage – WD 98
- Aubade – WD 99
- La nuit – WD 100 (1868)
- Conte – WD 101
- Aimons, rêvons! – WD 102 (1868)
- La chanson de la rose – WD 103
- Le Gascon - WD 104 (1868)
- N'oublions pas! – WD 105 (1868)
- Si vous aimez! – WD 106
- Pastel – WD 107
- L'abandonnée – WD 108 (1868)

3. ROMANTİK DÖNEM

Sanatın her alanına büyük ve kalıcı etkileri olmuş olan romantik dönem başlamadan önce, sanat klasisizm akımının etkisi altındadır. Bu dönem başladığında, klasisizmin akıl ve sağduyuya dayalı etkisini yok ederek, tekdüzeliğin dışına çıkmış, insan doğasında var olan hayali öğeleri ve duyguları ön plana almıştır. Romantizm akımının dünyadaki öncüsü olan Victor Hugo, 1827 yılında yazmış olduğu Cromwell adlı eserinde bu sanat akımını ilkeleriyle birlikte anlatmıştır. Bu şekilde akımın tüm kuralları ilgililerine açıklanmıştır. Bu büyük sanat akımı 19. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'da büyük bir ilgi görmüştür. Etkileri ise günümüze kadar yansımaktadır (Say, 2000).

Romantizm akımında sadece akla uyan unsurların eserlerde yer almasına karşı çıkmış, topluma ve insana dair bütün duygu ve olguların sanatın her dalının konusu olabileceği vurgulanmıştır. Hayaller tüm eserlerde ön plana çıkarılabilmekte, sanatçı duygu, hayal ve düşüncelerini eserlerine serbest bir şekilde yansıtabilmektedir. Ele alınan tüm olaylar ve konular sınır koyulmaksızın işlenebilmektedir, izleyici ya da okuyucunun ilgisini yüksek tutmak amacıyla her zaman sürükleyici, abartılı bir üslup kullanılmaktadır. Üslupta daha önceki yıllarda, klasisizm akımında geçerli olan katı kurallar yoktur ve onun yerine daha renkli, canlı bir tarz benimsenmektedir.

Bu akımın sanatçıları içinde bulundukları gerçeklikten kaçış için, tabiata ve tarihe yönelmişlerdir. Belirgin bir özellik olan bu yönelişle beraber, farklı milletlerin tarihlerinden alıntılanan kişiler ve olaylar sanat eserlerinde büyük yer tutmaya başlamıştır. Bunun amacı, sanat eseri aracılığıyla eski parlak ve güzel zamanlarda bir gezinti yaparak, içinde bulunulan zaman ve gerçeklikten uzaklaşmaktır. Yolculuğa çıkılabilecek farklı bir dünyanın kapısını aralayan doğa, tüm natürel, şaşırtıcı gerçekliğiyle gözler önünde olacak, sanatın konusunu oluşturacaktır (İlyasoğlu, 1996).

Romantizm akımının özellikleri şöyle sıralanabilir:

- 18. yüzyılda hüküm sürmüş kuralcı klasisizm akımına tepki olarak doğmuştur.
- Melankolik hava tüm eserlerde dikkat çekicidir.
- Büyük bir ilham kaynağı olarak doğaya çok önem verilmektedir. Doğa çok canlı şekilde anlatılmaktadır.
- Tarihin, çokça kez eserlerin konusu olduğunu gözlemlediğimiz bu dönemde, tarihi karakterler de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.
- Dini ve milli konular önem taşımaktadır.

- Bu akıma göre sanatçının sosyal açıdan bir sorumluluğu vardır, dolayısıyla dönemde “sanat toplum içindir” anlayışı benimsenmiştir.

- Eserlerdeki anlatım ve tasvirler, tamamen sanatçının duygu durumu, dünya görüşü ve doğayı algılayışıyla paralel, öznel bir şekle bürünmüştür. Eserlerdeki karakterlerin, olaylara tepkilerine, yazarların direkt müdahalesi olabilmektedir. Hiçbir sanatçı duruşunu, o an resmettikleri duruma karşı olan tepkilerini saklamak durumunda kalmamış; kendi fikir ve kişiliklerini açıkça ortaya koyabilmişlerdir.

- Kuralcı tarz yerine, daha renkli ve özgür bir üslup ortaya koyulmaktadır. Buna çok katı kuralları olan edebiyat dili de dahildir; sanatçılar edebi dili reddederek, günlük konuşma dilini kullanmaya başlamışlardır.

- Sağduyu ve akılcılığa tepki gösterilmiş, insanı baskı altında hissettiren bu iki olgu reddedilmiş, bunun yerine milli ve dini değerler ön plana çıkarılarak duyguya ve doğaya dönüş başlamıştır.

- Duygu ve hayallerin ön plana çıkması sonucu özgürleşen sanatçıların, hayal güçlerinin önündeki perde kalkmış, böylece her şeyin sanatın konusu olabileceği kanıtlanmıştır. Bu, sanatın verimliliğini en üste taşıyan bir devrim olarak görülmektedir.

- Hayal gücü sınırlamaları ortadan kalktığı içindir ki; olaylar sürükleyici ve abartılı şekilde korkusuzca ele alınmıştır.

- Tiyatrodaki katı üç birlik kuralı yıkılmıştır. Artık eserlerde olay, mekan ve zaman birliği olma zorunluluğu kalmamıştır. Bunun sonucu olarak dram türü hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Böylece tiyatrodaki devrim niteliğinde bir yenilik gerçekleşmiştir (Altar, 2010).

3.1. Romantik Dönem ve Edebiyat

18. yüzyılda klasisizmin aklı ön plana çıkarmasına tepki olarak doğan romantizm akımı, kişisel duygular ve hayaller ön planda tutularak, tabiata, tarihe, dine ve milli değerlere yönelimin hakim olduğu bir sanat akımı olmuştur. 18. yüzyıl tüm Avrupa’da sanayileşme ve aydınlanma çabalarının sonuç vermeye başladığı asır olarak kabul görmektedir. Çağın gelenekçi düzeni değişmiş, yepyeni bir sosyal sınıf olan burjuva sınıfı, aristokrasiyi yıkmıştır. Eski anlayışlar bozulmuş, sosyal alanda tüm engeller ortadan kalkmıştır. Bu hareketlenmeyle birlikte toplumda önemli gelişmeler gözlemlenmeye başlanmıştır. 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen Fransız İhtilali, tüm dünyaya eşitlik, milliyetçilik, özgürlük kavramlarını kazandırmıştır. Bu kavramların etkisi birçok alana tezahür ettiği gibi sanat alanında da kendini göstermiş, sanatçılar yeni arayışlar içine girmiş, özellikleri birbirinden farklı sanatsal akımlar oluşturmuşlardır. İşte bu sanat akımlarından biri de tüm dünyaya yayılan ve hemen hemen tüm sanat dallarında etkili olmuş olan romantizmdir. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki; romantizmin temeli bu yüzyılda gerçekleşen politik, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmelerin üzerine atılmıştır (Aracı, 2000).

Akımın edebiyata etkileri oldukça kuvvetli olmuştur. Yazı dilinde o güne değin uygulanması zorunlu olan katı kurallar reddedilmiştir. Edebi dil bütün sanatçılar tarafından yok sayılmış, yazı dilinde de günlük konuşma dili kullanılmaya başlanmıştır. Bu yeni tarz edebiyat dünyası için bir devrim niteliği taşımaktadır.

Edebi eserlerdeki anlatım ve tasvirler, öznel bir şekle bürünmüştür. Artık güdülen amaç, tamamen sanatçının dünya görüşü, duygu durumu ve doğayı algılayışını yansıtmaktır. Hiçbir sanatçı, fikrini, o an anlattıkları durum karşısında alacağı pozisyonu saklamak durumunda kalmamış; kendi düşünce ve kişiliklerini açıkça ortaya koyabilmişlerdir. Eserlerdeki kişilerin, durumlara tepkilerine, yazarların direkt müdahalesi olabilmektedir.

Aslında bu akım, aklın egemenliğine itiraz ederek, asıl önemli olanın insan tabiatında yer alan duygular ve hayaller olduğunu vurgulamaktadır. Sanat eserleri akla uygun olanı değil, insanın düş dünyasında var olanı ön plana çıkarmayı amaçlamaktadır.

Akımın edebiyat alanındaki en önemli temsilcileri: Hugo, Rousseau, Goethe, Schiller, Lamartine, Dumas, Musset, Voltaire, Byron, Chateaubriand, Puşkin olarak görülmektedir.

3.2. Romantik Dönem ve Müzik

Operada olgunlaşma sürecinin başlangıcı olarak kabul gören romantik dönem, bir kesimden tepki toplasa da büyük gelişmelere yol açmıştır. Dramatik müzik sanatının en önemli isimleri olan Wagner ve Verdi'nin başarısı ülkelerindeki diğer opera bestecilerini çok geride bırakmıştır. Almanya'da Wagner'le aynı dönemde bestecilik yapan herkes onu taklit etmekle suçlanmıştır. Moussorgsky, Rimsky-Korsakov ve Smetana dönemin diğer önemli isimleri olmuşken, Fransa da konuyla ilgili hayli şanslı sayılmaktadır. Öyle ki, Fransız ekolü yetenekli ve büyük bestecileriyle günümüze kadar gelmiş, etkisini güçlendirerek sürdürmeyi başarmıştır. Fransız opera ekolünün ve bu dönemin ürünü olan Carmen, Wagner ve Verdi başyapıtlarının hemen yanında yerini almıştır.

Romantizm akımının konusunu; mistiğin felsefesi, heyecanlar, tutkular, karanlık ihtiraslar, imkansızlıklar gibi olgular oluşturur. Aynı zamanda müzikte romantizme olan eğilimin artışına, az bulunan armonik zenginliğe duyulan açlık, doğayla bütünleşme ve bir amaca hizmet etme ihtiyaçları sebep olmuştur. Sanatın her alanında olduğu gibi müzikte de romantizmin nereden doğduğunu bulmak oldukça güçtür ama şunu söyleyebiliriz ki romantizm her şeyden önce, doğada ve insan tabiatında var olanı aramaktadır. Romantizm, hayal gücü kullanılarak seyirciye sezdirilen durumların, derinden gelip açığa çıkarak, şık ve gösterişli biçimde gerçeğe dönüştürülmesidir (Selanik, 2010).

Klasik dönemde, döneme aykırı olmasına rağmen Bach'ın mistisizmi, Beethoven'ın devrimci ruhu ve doğa aşkı eserlerinde açıkça gözlemlenmektedir. Aslında buna bakılarak orta çağda yaratılan bazı eserlerde bile romantizm unsurlarına rastlanabilir, çünkü duygular ve gerçek, gizlenmeye ya da süslenip yumuşatılarak aktarılmaya çalışılsa da, insana ve hayatın her anına sert bir şekilde dokunmaktadır. Sonuç olarak hemen hemen her yaratı içinde bir romantizm unsuru gizlenmektedir.

Romantik dönemin doğuşuyla ortaya çıkan eserlerde klasik biçim giderek kaybolmaya başlamıştır. 20. yüzyıl başlarında, çağdaş döneme geçişte, dönemin getirdikleri müziğe daha az yansımaya başlamış olsa da etkileri günümüze kadar ulaşmıştır. Klasisizm, kuralcılığının getirdiği baskıyla bir arayışa neden olmuş; daha özgürlükçü, duyguları ön plana çıkaran bir alana ihtiyaç yaratmıştır. Romantizmin duyarlı, aşırı duygulu, abartılı yapısının da çağın sonunda yeni ve daha modern bir arayışa neden olması kaçınılmaz olacaktır.

Romantik dönemde müziğin formunda da bazı değişiklikler görülmektedir. Ezgisel yapı daha karmaşık ve yoğun bir şekil almış, klasik dönemin aksine yedili ve dokuzlu akorlar, ayrıca kromatik geçişler sıklıkla karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bu durum aslında saf müziğin yerini programlı yazıya bırakmasını sağlamıştır. Daha özgür bir yazı stilinin kapılarını aralayan modülasyon, en sık karşımıza çıkan unsurlardan biri olmuştur.

Akımın müzik alanındaki en önemli temsilcileri: Chopin, Liszt, Brahms, Paganini, Tchaikovsky, Schumann, Wagner, Verdi, Puccini olarak görülmektedir (Selanik, 2010).

3.3. Romantik Dönemin Son Perdesi: Verismo

Verismo sözcüğü, İtalyanca ‘vero’ kelimesinden türemiştir. Gerçekçilik anlamına gelmekte olan bu akım, opera sanatına otuz yıla yakın bir süre büyük etki etmiştir. Akımın devrim niteliğindeki etkisi günümüze kadar sürmüştür.

Aynı ismi taşıyan İtalyan Edebiyat Hareketi, 1870 yılında Fransız natüralistlerden etkilenen İtalyan yazarlar Verga ve Capuana tarafından başlatılmıştır. Natüralistler ve veristler arasındaki temel fark; Fransız natüralistler burjuva sınıfının hayat hikayesini değişim isteğiyle birleştirirken, İtalyan veristlerin daha gerçekçi bir bakış açısıyla kırsalda geçen yaşamı, köylülerin, halkın ve altsınıfın yaşam öykülerini sanatseverlerle buluşturmalarıdır. Bu dönemin sanatta çığır açmasının en büyük sebebi, artık seyirciye masal kahramanları, tarihi kişiler, soylular ya da mitolojik karakterler yerine, kendi hayatını izleyebilme şansını vermiş olmasıdır. Kendi hayatını da sahnede görebilen ‘sıradan’ insanlar böylelikle operaya çekilmiş, sanata olan ilgi de oldukça büyümüştür. Daha önceden aristokrasinin hakim olduğu opera salonlarında, artık görece daha az kültürel bilinci ve birikimi olan halk, sahnenin de, seyirci koltuğunun da sahibi olmuştur. Sadece güzel bir sesle, sahnede öylece durup doğru notaları söyleyebilen şarkıcılar yerine, seyirciye bir hikayeyi müzik aracıyla anlatabilen, anlattığı hikayeye tüm benliğiyle hakim olabilen oyuncuların dönemi başlamıştır.

1871 yılında İtalya’nın bir ulus devleti haline gelişiyle İtalya Krallığı kurulmuş, dönemin sosyal, ekonomik, politik koşullarının değişmesiyle, sanatı da baskı altında tutan siyasi ve dini tutum yumuşamıştır. Bu durum İtalya’da özellikle edebiyat ve opera sanatlarında gerçekçilik akımının ivme kazanmasının sebebi olmuştur.

Diğer yandan bu sosyo-ekonomik değişim 19. yüzyılın son on yılında ekonomik ve politik krizler çıkmasına neden olmuştur. Ülkenin kuzey ve güney bölgesi arasında

sorunlar çıkmıştır. Güney bölgesi, sanayisi az gelişmiş olduğundan ekonomisini tarıma dayandırmıştır. Fakat burada ekonomik yetersizlik sonucu çıkan krizler, köylü isyanlarına ve en sonunda Kral Umberto'nun 1900 yılında anarşistler tarafından öldürülmesine sebep olmuştur.

İtalya'da bunlar yaşanırken aynı anda şüphesiz tüm dünyada teknolojik, siyasal, sosyal ve kültürel bir değişim gözlenmektedir. Kentsel politikalar, bilimsel gelişmeler, buluşların ve modern sanayi devletlerinin çoğalması, sömürgecilik, sekülerizm ve emperyalizmin yükselişi ve Avrupa'nın her anlamda gücünün artmasıyla birlikte, artık modern dünyada başka bir dönem başlamıştır. Bu kadar büyük bir toplumsal değişim elbette sanatta da yeni ihtiyaçlar doğurmuştur, bu ihtiyaçlara cevap vermek isteyen sanatçıların arayışı gerçekçiliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Seyirci için masal kahramanlarının, mitolojik figürlerin, kral ve kraliçelerin modası geçmiştir. Artık eserlerde görülmek istenenler, şiddet içerse ve rahatsız edici bile olsa insanın tabiatında bulunan öğeler olmuştur.

Gerçekçilik kelimesi, aslında akımı tanımlamak adına üzerinde uzlaşmış bir terim değildir. Müzikologların bu konuda farklı görüşleri vardır. Bazıları gerçekçiliğin en iyi örneğinin 1900 yılında yazılmış olan *Cavalleria Rusticana* operası olduğunu savunurken, bazıları çok önce başladığını, hatta verismonun ilk adımlarının 1853 yılında, baş kadın karakterinin tartışmaya açık ahlak anlayışıyla karşımıza çıktığı Verdi'nin *La Traviata* operasıyla atıldığını söylemişlerdir. Bu görüşü savunan kesime göre verismo sadece İtalyan eserleriyle sınırlı kalmalıdır. *La Traviata* örneğine benzer olarak, Mussorgsky'nin 1874 yılında bestelemiş olduğu *Boris Godunov* operası da kilise liderleri, prensler gibi soylu kişilerin yanı sıra köylülerin de eserin merkezine koyulması ve librettonun neredeyse günlük konuşma dili şeklinde olması nedenleriyle, verismo akımına öncülük ettiği düşünülen eserler arasındadır.

Bir başka karşıt görüş ise, eserlerde kullanılan karakterlerin ortalama insan olmasının, eseri verismo yapmaya yeterli olmadığını, gerçekçilikte günlük hayatın karanlık ve karmaşık yanlarının, çok daha zengin ve yoğun armonilerle anlatılması beklendiğini savunmaktadır. Bu görüşü savunanların bir başka beklentisi, kıskançlık, şehvet, intikam, suçluluk gibi huzursuz duyguların, müziğin bel canto sınırlarından uzaklaşarak, gerçek haykırışlar, çılgınlıklar, teknik kaygıya uzak gülüşler ile aktarılmasıdır. Bizet'nin *Carmen* operası ise, şimdiye kadar verismoyla ilişkilendirdiğimiz birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Sigara fabrikasında çalışan tütün işçileri, yerli askerler,

kaçakçılar, dehşet uyandırıcı bir cinayet eserin temelini oluşturan öğelerdir ve bu da Carmen'i verismonun en güçlü örneklerinden biri yapmaya yetmiştir (Başaran, 2020).

4. CARMEN ROMANI VE CARMEN OPERASI

4.1. Carmen Romanının Doğuşu

18. yüzyılın sonlarına doğru, bilhassa kuzeyli sanatçıların Akdeniz ülkelerine gösterdikleri ilginin sebebi, bu bölgenin muhteşem denizi, güneşi değildir. Akdeniz'deki ülkelerin tarihi varlıklarını, sanatını ve kültürünü çıplak gözle görüp incelemek, bunlardan ilham almak başlıca sebeplerdir. Cebelitarık'tan Kuzey Afrika'ya, içinde Arap, Katalan ve Latin kültürlerinin birleşimini yakalayan ve doğal yapısıyla Akdeniz ülkeleri arasında en göze çarpan ülke olan İspanya aynı zamanda, yüzyıllardır süren sıkı kültürel ve tarihsel bağı ile kuzeydeki komşusu Fransa için cazip ve son derece ilgi çekici bir ülke olmuştur.

Mérimée de yirmi yedi yaşındayken İspanya'ya seyahat edip eşsiz güzellikteki İberik Yarımadası'nın tamamını gezmiştir. Burada Carmencita adlı bir kızla vakit geçirdiğinden ve sıkı bir boğa güreşi takipçisi haline geldiğinden ve yine bu gezisinde Montijo Kontesi ile tanışıp dost olduğundan bahsetmiştik. Bu gezi sırasında zaten İspanyol hayatından çok etkilenen ve kültürü araştırmaya başlayan Mérimée, kontesten o topraklara ait birçok hikaye dinlemiştir. Bu hikayelerden birinin baş kahramanı kontesin bizzat kendi kocasının erkek kardeşi ve onun aşık olduğu, sigara fabrikasında çalışan bir işçi kız hakkındadır. Yine kontesin anlattığı bir başka hikayede ise Malaga'da yaşayan ve bir çingene güzeline aşık olan bir adam, en sonunda kadını kıskançlıktan öldürmüştür.

Mérimée, İspanya gezilerinde edindiği bilgilerin yanında, arkadaşı Montijo Kontesi María Manuela Kirkpatrick tarafından aktarılan anekdotları, efsaneleri, egzotizm öğelerini irdeleme fırsatı bulmuştur. En sonunda Mérimée'nin İspanya, İspanyol kültürü, çingeneler, vahşi yaşam şartları, boğa güreşleri ve egzotizme olan tutkusu, tutarlı ve çok yönlü bir gözleme dönüşmüş, İspanya'ya ilk seyahatinden tam 15 yıl sonra; 1845 yılında kendisine büyük başarı ve ün getirecek olan Carmen romanı ortaya çıkmıştır.

4.2. Romanın Konusuna Genel Bakış

Pitoresk insan tiplerini çizmedeki başarısıyla bilinen Mérimée, Carmen romanını da, durumu ve görünüşü bir tablo konusu olmaya geçecek ilginçlikte kişiler üzerine inşa etmiştir. Tarihi binaları denetleme görevi yapmasının verdiği avantajı kullanarak, kitabın birinci bölümünde Fransız bir arkeolog, anlatıcı olarak karşımıza çıkar. Hikayeyi bir arkeoloğun ağzından bizlere aktarmaktadır. Anlatıcı, yani arkeolog, baş kahraman Don José ile Córdoba’da tesadüfen karşılaşmıştır. Yardımcısı, bu kişinin Don José olduğunu ve arandığını anlar ama arkeolog Don José’nin kaçmasına göz yummuştur. Bundan bir zaman sonra arkeolog, dere kenarında bir çingene kadınına rastlamıştır. Kadın, arkeoloğu falına bakmak üzere, harabeye benzeyen odasına davet etmiştir. Bu fal bakma, kendini gizlemek için pelerin takan bir adamın odaya aniden girmesi ile bölündüğünde, arkeolog ve Don José birbirlerini tanırlar fakat Don José arkeoloğun daha önceleri kendisine iyilik yapmış olmasından dolayı, ona zarar vermemiştir. Bu sırada pelerinli adam ve çingene kadın arasında Romani dilinde (çingenelerin dili olarak bilinir) bir konuşma geçmektedir ve bu konuşmada Don José’nin bir adamı değerli eşyalarını çalabilmek ve altın saatini alabilmek için öldürdüğünden bahsedilmektedir. Pelerinli adam (Don José) ve anlatıcı arkeolog evden beraber çıkarlar, çingene bölgesinden çıktıklarında el sıkışarak ayrılmışlardır. Pelerinli adam yanından uzaklaştıktan sonra arkeolog, saatinin kaybolduğunu fark etmiştir. Bunun üzerinden biraz zaman geçtikten sonra arkeoloğun kulağına Don José’nin tutuklandığı haberi gelmiştir. Arkeolog, kendisini hücrelerinde ziyaret etmek ister ve oraya gittiğinde de onun ağzından asıl hikayeyi dinlemeye başlarız.

Carmen onu ilk karşılaştıkları andan itibaren etkisi altına almıştır, uzun siyah saçlı, kavruk tenli, gizemli, güzel ve çekici bir kadındır. Asker Don José, Carmen’in çalıştığı tütün fabrikasında nöbetçi olarak görevlendirilmiştir. Kadın ilk karşılaşmalarında dudaklarının arasında tuttuğu çiçeği adamın önüne atar. Her şey böyle başlamıştır. Don José, Carmen’i tutkulu bir şekilde sever, fakat Carmen’in hayatta tek önemsedığı şey özgürlüğüdür. Carmen’in bu özgürlük arayışı ve José’ye aldırış etmeyen tavırları adamın kıskançlık krizlerine girmesine yol açmıştır. Carmen onun duygularını hafife almaktadır. Tüm bunlara rağmen Don José bu çingene kıızıyla düzenli bir hayat kurmak istemiştir. Aşk uğruna askerliğe ihanet eder. Carmen her zaman arkadaşlarının yanında José ile sevgili değilmiş gibi davranmaktadır. Bunun sebebi de sonradan anlaşılır, Carmen evlidir. Don José bu kadın yüzünden katil olur, asker kaçağı olur, kaçakçı olur ama yine de

yananamamıştır. Aidiyet duygusundan yoksun Carmen, bu kez de Lucas'a aşık olur. José'yi terketmek istemektedir. Kıskançlık krizine giren José, Carmen'i kendisine dönmeye ikna edemeyince onu öldürür, ardından ormanda kendi elleriyle kazdığı ve yerini kimseye söylemediği mezara gömererek jandarmaya teslim olur.

Romanın son bölümünde ise, çingenelerin yaşamı ve kültürü tüm detaylarıyla anlatılmaktadır (Mérimee, 2003).

4.3. Romanın İlham Kaynağı Olan Olay, Olay ve Kültürel Etmenler

Mérimee'nin hayatını ve eserlerini incelendiğinde İspanya'ya aşık bir yazar olduğu açıkça görülmektedir. İspanya'da, gelenekler, kültür ve farklı sosyal gruplar hakkında derinlemesine bilgilere sahip olmasını sağlayacak birçok gezi yapmıştır. Mérimee İspanya'daki kendi deneyimlerinden edindiği tecrübelerin yanında, arkadaşı Montijo Kontesi tarafından aktarılan anekdotları, efsaneleri ve en çok da egzotizm öğelerini gözlemleme fırsatı bulmuştur. Böylece Carmen, temsil ettiği İspanyol kadının egzotikliğini, tutkusunu, şehvetini ve vahşiliğini yansıtmaya, sadece roman karakteri olarak değil, o dönemin gerçek İspanyol kadınlarına ait tüm özelliklerin başarıyla vurgulanması açısından da önem arz etmiştir.

Bu romanın kökeni, okuyanı ilk bakışta şaşırtmıştır. Fakat yine de Mérimee sadece en çok satanı üretmeyi değil, aynı zamanda bir efsane yaratmayı da hedeflemiş ve başarmıştır. Sıradan karakterlerle gelen trajik boyut ve en temel insani güdülerin açığa çıkarılarak, saklanmaya çalışılmadan işlenmesi, bu küçük hikayenin bir efsaneye dönüşmesini sağlamıştır (Winton, 1965).

Roman zaten tek başına da bir başyapıttır, ama evrensel boyutta tanınmasına Georges Bizet'nin opera versiyonunun tamamlayıcı başarısı da katkıda bulunmuştur. Bu romandan sadece operaya değil; aynı zamanda resim, tiyatro, sinema, dans, senfonik ve enstrümantal müziğe de uyarlamalar yapılmıştır. Yapılan analizlere göre librettonun, Mérimee'nin romanına sadık kalınmadan yazılması ilk başlarda özellikle İspanya'da olumsuz algılansa da opera versiyonu, hikayenin küreselleşmiş bir mite dönüşmesini kolaylaştırmıştır (Soto-Pampara, 2021).

Özellikle kısa öykünün kahramanları, mitin yaratılmasında önemli bir role sahiptir. Mérimee, İspanya'daki farklı kültürel gruplarla ilgili bilgisini, basmakalıp öğeler ve bol miktarda yerel renkle birleştirerek hikayesini oluşturmuştur. İki ana karakter (özgür

Carmen ve kıskanç Don José), arketipsel karakterlerini efsanevi birer kişiliğe dönüştürme gücüne sahiptirler. Hikayenin asıl trajik boyutunu sağlayan, onların bu karakterlere yön verme özelliği, tutkuları, ve dürtüleri olmuştur.

‘Femme fatale’ (ilişkiye girdiği erkeklere sonunda büyük sıkıntılar yaşatan, çekici ve baştan çıkarıcı kadın veya ölümcül felaketi getiren kadın) klişesi üzerine inşa edilmiş olan bu cesur ve bağımsız figürün gücünü, üç farklı kimliğin birliği pekiştirmiştir. Endüslü bir puro işçisi, bir çingene ve aşığını felakete sürükleyecek bir kadın: Bu birleşim, hikayenin bugün bile dillerden düşmeyen bir fenomene dönüşmesinde en büyük paya sahiptir. Tavrı ve davranışlarıyla tüm kadınları, hatta içinde bulunduğumuz yüzyılın kadınlarını bile büyüleyebilmesi, ne kadar başarıyla çizilmiş bir karakter olduğunu göstermektedir. Her zaman en önemli değer olarak özgürlüğü savunan çingene kadın, şiddet de dahil olmak üzere her ne pahasına olursa olsun koruyacağı bağımsızlığı, varoluşsal ve yaşamsal içgüdüleri ve aşkı temsil etmektedir (Winton, 1965).

İlkel dürtüleri temsil eden Don José, içgüdüleri tarafından yönlendirilir; burada gördüğümüz, aşkın sapkın bir şekilde kıskançlığa ve ardından ölümcül şiddete dönüşmesidir. Kahramanların kültürleri ve değerleri arasındaki farklılık, Don José’nin kıskançlık krizlerine ve trajik yüzleşmelere neden olur ve bu da onu, sevgilisi de dahil olmak üzere birçok insanın hayatını sona erdiren dürtülerini serbest bırakmaya itmiştir.

Romanın sonunda Don José ve Carmen arasındaki trajik düello en ilkel içgüdülerimizi uyandırmaktadır. Karakterlerin, dürtülerine karşı mücadeleyi nasıl kazanacaklarını bilmemesi hazin bir sonu beraberinde getirmektedir. 21. yüzyılda hala devam etmekte olan bu mücadele, Mérimée’nin hikayesinin sonunda bu dürtülerin evrensel bir olgu olduğunu bize göstermektedir (Istel E., Istel J.,1921).

4.4. Carmen Operasının Doğuşu

Bizet, 1872 yılında ilk kez sahnelenen operası Cemile'nin (Djamileh) başarısızlığı uğramasıyla bunalımlı bir dönem geçirmeye başlamış, tam bu sırada, Opera Comique sanat yönetmenleri Leuven ve Locle'ün siparişi üzerine yeniden bir opera bestelemeye karar vermiştir. Çıkış noktası olarak Prosper Mérimée'nin Carmen adlı öyküsünü seçen besteci, libretto yazarları Ludovic Halévy ve Henri Meilhac ile görüşmüştür. Leuven, seçilen konuyu beğenmemiş, bir kadının eski aşığı tarafından öldürülmesinin, sigara fabrikasında çalışan işçi kadınların ve kaçakçıların Opera Comique sahnesine taşınması fikri onu rahatsız etmiştir. Sonunda yoğun uğraşlar sonucu, Carmen'in ölmemesi şartıyla anlaşmaya varılmıştır. Bizet operayı bestelemeye devam ederken, 1 Eylül 1874'te eserin provalarına başlanmıştır. Bizet provalar sırasında, eser üzerinde sanatçıların taleplerine uygun değişiklikler ve düzeltmeler yapmaktadır. Provaların zorlayıcı geçtiği, örneğin Carmen'i oynayan Galli-Marie'ye ariasını beğendirebilmek için Habanera'nın on üç kez tekrar yazıldığı rivayet edilmektedir (Winton, 1965).

İlk Carmen
Célestine Galli-Marie
(1840-1905)

Görsel 1. : İlk Carmen Célestine Galli- Marie

Kaynak: Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14

Koro, teknik zorlukları olan partiyonu, rejî ile ilgili verilen küçük görevler ve hareketlerle birlikte seslendirmekte güçlük çekmiş, orkestra üyeleri de eserin icrasını oldukça güç bulmuşlardır. Bu yüzden besteci bazı riskli cümleleri eserden atmak durumunda kalmıştır. Leuven’le yapmış olduğu anlaşmanın aksine, iki başrol sanatçısının da kendisini desteklemesiyle, Bizet operasını kendi istediği gibi; Carmen’in öldüğü sonla biten şekliyle kabul ettirmiştir.

Carmen’in dünyadaki ilk sahneleniş, 3 Mart 1875 akşamı gerçekleşmiştir. Bu akşamla ilgili olarak, güvenilir bir kaynak olan librettist Halévy, otuz sene sonra yazdığı anılarında birinci perdenin harika bir etki bıraktığını anlatmıştır. Carmen’in ilk girişi ve Micaëla ile Don José arasındaki düet büyük beğeni toplamıştır. İkinci perde aynı ilgiyi görmemiştir; boğa güreşçisi Escamillo çok büyük başarı elde etse de, Bizet operanın alışlagelmiş formundan uzaklaştıkça, izleyici şaşırmış ve sıkılmıştır. Üçüncü perdede olumlu tepki alan tek yer Micaëla’nın romantik unsurlardan uzak, klasik etkide yazılmış ariası olmuştur. Dördüncü perdede, seyirci tarafında baştan sona gergin bir hava hakimken; Bizet’nin yanında yakın dostları hariç kimse kalmamıştır. Bu ilk sahneleniş sırasında salonda Leo Delibes, Charles Gounod, Jules Massenet, Jacques Offenbach gibi önemli besteciler de vardır fakat bu büyük isimlerin varlığı bile eserin korkunç sözlerle nitelendirilmesine engel olamamıştır. Basının eser hakkındaki söylemleri çok acımasızdır; bu rezilliğin yasaklanmasını isteyen eleştiriler bile yazılmıştır. Bizet ‘Wagnercilik’ ile suçlanmış, librettoda Mérimée’nin romanından eser olmadığı dile getirilmiştir (Parker, 1926).

Bizet’nin Carmen’i, değeri sonradan anlaşılacak, geleneksellikten çok uzak, emsalsiz bir özgünlüğe sahiptir. Belki de linç edilmesinin temel sebebi, farklı olduğu için anlaşılıp özümselememesi olmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen Carmen, belki de hakkında yazılan kötü eleştirilerin de bazı çevrelerde merak uyandırması ve sağlığı eserinin başarısızlığından olumsuz etkilenen Bizet’nin 3 Haziran 1875 tarihinde ölmesiyle, seyirciyi kendine çekmeyi başarmıştır.

Bizet’nin ölümünden bir süre sonra Paris Operası repertuvarından kaldırılan eser, 1883’te, uluslararası sahnelerde ulaştığı ün sayesinde geri dönmüştür. Temsili izleyen Tchaikovsky, Carmen operasından çok etkilenir. Sonrasında Brahms’ın da en sevdiği opera olmuş, R. Strauss, Wagner ve Nietzsche de başyapıta hayranlıklarını dile getirmişlerdir (Parker, 1926).

Fransa’da olumsuz tepkilerle karşılanan Carmen, 1875 sonbaharında önce Viyana ve Brüksel’de, ardından dünyanın birçok kentinde sahnelenmiştir. Tüm bu yolculuk sırasında opera sayısız değişikliğe uğramıştır. Carmen’i opera tarihinde seçkin kılan en önemli unsurlardan biri, dönemler arası sınırları cesurca ortadan kaldırmış olmasıdır. Bir diğer önemli unsur ise, melodik ve çalgısal zenginliğidir. Eserde görülen temaların hemen hemen hepsinde ifade gücündeki yoğunluk dikkat çekmektedir. Ezgiler çeşitlilik açısından son derece zengin, orkestra yazısı net, bestecinin melodi ve ritim alanındaki etkili yaratıcılığı benzersizdir. Partisyonun tamamı karanlık unsurlardan oluşmamasına karşın, Carmen genellikle şiddet içerikli, ölüm temasının kol gezdiği bir eser olarak algılanmaktadır. Bunun sebebi; eserin, kıskançlığına esir olmuş bir adamın, sevdiği çingene kızını öldürmesiyle bitmesidir; eserin bu dramatik finali akıllarda karanlık bir etki kalmasına yol açmaktadır. Oysa Carmen’in öldüğü anda boğa güreşçisinin şarkısının duyulması, o anda yaşanan olayla büyük kontrast yaratmakta, Carmen’in birinci perdedeki ‘Seguidilla’ aryası, ikinci perdedeki dansı, boğa güreşi müziği gibi bölümler komik operanın belirgin özelliklerini taşımaktadır. Sonuç olarak; Carmen operası, komik ve trajik unsurların, seyirciyi şaşırtan harika bir karışımı olarak tarihe geçmiştir (Parker, 1926).

Görsel 2. : Carmen Operasının İlk Afişi

Kaynak: Ankara Devlet Opera ve Balesi Yayınları, 2013-2014 Sezonu, Sayı: 14

4.5. Operanın Konusuna Genel Bakış

Prelüd: Perde açılmadan duyulmaya başlanan bölümdür. Bu bölümde seyirci Carmen'in üç büyük teması ile tanışmaktadır. Dördüncü perdenin enerjik boğa güreşi şarkısı, la majör tonunda keskin bir giriş yapmakta ve ardından yerini ikinci perdenin ünlü melodisi olan Toreador'un ariasına bırakmaktadır. Yüksek bir karşıtlık olarak kulakları dolduran bu melodi, ustaca bir ton değişimiyle açılış müziğine dönüş yaptıktan sonra, prelüdün ikinci bölümü başlamaktadır. Bu bölüm, opera boyunca hem kaderi, hem de Carmen'i temsil edecek olan, kromatik geçişlerle dolu güçlü temaları ilk kez dinleyiciye duyurmaktadır.

Operanın ilk perdesi Sevil şehrinde bir meydana açılmaktadır. Bir asker karakolu ve sigara fabrikasının karşı karşıya olduğu bu meydana çekingen köylü kızı Micaëla gelmiş, askerlere Don José'yi aradığını söylemektedir. Çavuş Moralès'ten, José'nin orada olmadığını ama isterse onlarla birlikte kendisini bekleyebileceği yanıtını alan Micaëla çekinerek buna gerek olmadığını söyleyip oradan uzaklaşır. Bu ilk sahne, opera geleneğine uygun şekilde aynı müzikle başlamış ve bitmiştir. Askerlerden oluşan erkek korosunun şarkısı, erkek sesinin baskın öge olduğu bir bölümdür. Bizet'nin arada kullandığı çeşitli melodiler, Micaëla'nın sahneden ayrılıp Don José'nin giriş yapması arasındaki boşluğu şık bir şekilde doldurmaktadır. Bir keman ve bir çellonun solo olarak çaldığı kanonla fon oluşturduğu bu sahnede Moralès, José'ye kendisini genç bir kadının aradığını söylemiştir. José, Teğmen Zuniga'yla konuşurken fabrikanın öğle tatili zili çalınca, meydandaki kalabalık biraz sonra gelmesini bekledikleri Carmen'i seyretmek üzere toplanmıştır.

Kadınlar korusu sakın ama baştan çıkarıcıdır. Bu koronun eşliğinde sahneye giren Carmen'e ilgisiz olan tek kişi Don José'dir. Melodi, ilk kez prelüdün sonunda duymuş olduğumuz kader temasına doğru ilerlerken Carmen ünlü ariası Habanera'nın ilk sözlerini söylemeye başlar: 'Aşk isyankar bir yırtıcı kuştur' (L'amour est un oiseau rebelle). Carmen, kararlı ilgisizliğine devam eden Don José'ye yaklaştığında kader teması fonda çok güçlü bir biçimde yükselmektedir. Carmen, elindeki çiçeği Don José'nin önüne atar, öğle tatili biter, artık kadınlar çalışmak üzere tütün fabrikasına geri dönmektedir. Toplanan kalabalığın dağılmasıyla yalnız kalan Don José, çiçeği yerden almış ama Micaëla'nın geldiğini görür görmez cebine saklamıştır. Micaëla ve Don José'nin düetini dinlerken, fabrikadan çığlıklar yükselmektedir. Carmen bir başka işçi kız olan Manuelita

ile kavga etmiş, onu yaralamıştır. Don José, Teğmen Zuniga'nın emrine uyar, Carmen'i tutuklar ama önüne attığı çiçeği gizlice alıp sakladığını iyi bilen Carmen'in Don José'nin aklını çelmesi çok uzak bir ihtimal değildir: 'İstediklerimi yapacaksın, çünkü bana aşıksın'. Bu çekici kadın öylesine akıl çelicidir ki perdenin sonunda Don José, Carmen'in kaçmasına yardımcı olmuştur.

İkinci perde, Lillas Pastia'nın tavernasında Zuniga ve Moralès'in de içlerinde olduğu birkaç subayla birlikte eğlenen Carmen ve çingene arkadaşları Mercédès, Frasquita ile açılmaktadır. Kızlar dans ederken Carmen'in tambur eşliğinde söylediği ünlü şarkısı 'Chanson Boheme' başlamaktadır. Mercédès ve Frasquita'nın da katılmasıyla gerçek bir cümbüş başlamıştır. Taverna kapanmaktadır, subaylar çingene kızlarını kendileriyle gelmeleri için davet eder fakat reddedilirler. Carmen'in kaçmasına yardım ettiği için bir aydır cezaevinde olan ve rütbesi sökülen Don José, bir gün önce cezaevinden çıkmıştır. Dışardan ünlü boğa güreşçisi Escamillo'yu alkışlayan kalabalığın sesi gelir, do majörde söylediği zafer ezgisiyle birlikte Escamillo görünmektedir. Görkemli girişiyle operanın en ünlü şarkılarından biri olan Toreador'un ariasına başlar: 'Votre toast, je peux vous la rendre!'. Carmen, hızlıca Escamillo'nun ilgisini çekmeyi başarmıştır. Güzel kadının merakı uyanmış olsa da boğa güreşçisine ilgisiz gibi davranmaktadır. Askerler gittikten sonra Lillas Pastia'nın tavernasında kalan Carmen, Mercédès ve Frasquita, kaçakçı arkadaşları Dancaïre ve Remendado'dan yasa dışı bir iş teklifi almıştır. Carmen işi reddeder. Aşık olduğunu söylemekte, kendisi yüzünden hapse düşen askerini bekleyeceğini bildirmektedir. Tam bu sırada Don José çıkıp gelir, birazdan tavernada yalnız kaldıklarında, Don José'ye dans etmek istediğini söyleyerek kastanyetlerini takan Carmen, ateşli bir dans eşliğinde İspanyol ezgileri söylemeye başlar. Aşkından şüphe eden Carmen'e Don José'nin cevabı ünlü çiçek ariasıdır. Düet, alışlagelmiş beklentilerin dışına çıkarak, ikilinin aynı tutkuyu paylaştıkları bir tonda sona ermek yerine, Carmen'in José'yi kaçakçı çetesine katılarak aşkını ispat etmeye çağırmasıyla devam etmektedir. José bu yasa dışı teklifi önce reddeder, fakat tavernaya aniden Teğmen Zuniga'nın sarhoş şekilde girişiyle işler kızışmıştır. Carmen'in cazibesine kendini tamamen kaptırmış olan Don José, dönüşü olmayan bir yolda kendisini kaçakçılarla birlikte bulmuştur.

Üçüncü perde Sevil yakınlarındaki dağlık bir bölgede, gece vaktine açılır. İspanya'nın ateşli havasından çok, bir Yunan pastoralini çağrıştıran giriş müziğini, aslında Bizet'nin yine kendi operası olan L'arlesienne için bestelediği iddia edilmiş olsa da bu

iddiayı destekleyen bir kanıt yoktur. Carmen ve Don José'nin de içlerinde bulunduğu kaçakçılar, dağda dinlenmekte, olabilecek tehlikelere karşı sırayla nöbet tutmaktadır. Carmen'in José'ye olan duyguları eskisi gibi değildir. José'yi ayrılmaya, annesine ve köylü nişanlısına dönmeye ikna etmeye çalışmaktadır. José, kendisine ihanet edecek olursa Carmen'i öldürmekle tehdit eder. Carmen, kızlar triosunun sonundaki ünlü fal aryasında, açtığı falda kendi ölümünü görmüştür. Üçüncü perde, José ve Escamillo'nun birbirlerine meydan okuyan düetiyle finale girer; Escamillo'nun aşık olduğu Carmen'i bulmak için geldiğini söylemesi üzerine, José'yle arasında başlayan ve ölümcül bir kavgaya dönüşen atışması, Carmen ve diğer kaçakçıların ortaya çıkmasıyla sona erer. Herkesi boğa güreşine davet eden Escamillo, Toreador aryasının dört çello için yazılmış görkemli bir varyasyonunu söyleyerek gözden kaybolur. Micaëla'nın José'yi eve dönmeye çağıran naif aryası, Carmen'in aynı yöndeki ısrarıyla devam etmektedir. Ancak Don José kıskançlık krizine girer, gitmeye ikna olmayan genç adam, hayatı pahasına Carmen'le kalacağını söylemektedir. En sonunda annesinin ölüm döşeğinde olduğunu öğrenince buna dayanamaz ve fikrini değiştirir. Sahne gerisinden boğa güreşçisinin sesi duyulurken perde kapanmaktadır.

Dördüncü perdede, İspanyol ezgileri üzerine kurulu canlı ve hareketli bir dans ile final sahnesinin açılışı yapılmaktadır. Seyirci, Escamillo ve Carmen'in düetinden, çingene kızının bu kez Escamillo'ya aşık olduğunu öğrenmektedir. Polis tarafından her yerde aranan bir kaçak olan Don José, kalabalığın arasından Carmen'i gözetlemektedir. Arkadaşları Mercédès ve Frasquita, Carmen'i José'ye karşı dikkatli olması konusunda uyardıklarında Carmen'in cevabı nettir: 'Ben onun karşısında titreyecek kadın değilim'. Carmen, yanına gelen aşığı José'yi soğuk karşılar; bir kez daha birlikte olmaları isteğini reddeder, aralarındaki her şeyin bittiğini söylemektedir. Don José'nin söylediği hiçbir şey, kadında korku uyandırmamaktadır. Arenadan zafer çılgınlıkları yükseldiğinde, aşığına kavuşmak için içeri girmek isterken yolu José tarafından kesilen Carmen'in kararlılığından, Escamillo'ya olan aşkı açık seçik belli olmaktadır. Bu kez daha tehditkar bir tonasyonda kader teması bir kez daha duyulmaktadır. Carmen, José'ye boyun eğmemekte, eğer aşığına gitmesi için yolundan çekilmeyecekse kendisini öldürmesini söyleyerek meydan okumaktadır. Son olarak Don José'nin kendisine taktığı yüzüğü çıkarıp fırlatır, bu hareketi José'yi öfkeden çıldırtmıştır. José bıçağını çıkarır ve hiç düşünmeden Carmen'e saplar, Carmen düşer; arenadan Escamillo'nun zafer şarkısı duyulurken José'nin kollarında can vermiştir. José, Carmen'in cesedi başında, operanın

son sözlerini söyler: ‘Beni tutuklayın, onu ben öldürdüm! Ah Carmen! Taptığım Carmen’im...’ (Yener, 1992).

4.6. Operanın Müzikal Örneklerle Detaylı İncelemesi

Uvertür: Carmen Operasının uvertürü iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, boğa güreşi müziği; İspanyol yaşamındaki egzotik şatafatın canlı bir müzikal portresi olmanın yanı sıra rengarenk kalabalıkları temsil etmektedir. Bu müzikle, dantel şallarını örtmüş, ipek elbiselerini giymiş, güzellikleriyle dillere destan olmuş İspanyol kadınları ve onlara refakat eden parlak giyimli İspanyol erkekleri resmedilmektedir. Boğa güreşi müziğini yüksek ruhlu, gururlu ve sabit bir tema izlemektedir.

Şekil 1 Boğa Güreşi Müziği

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Uvertürün ikinci bölümü, derin bir müzikal zıtlık sunmaktadır. Ölüm, kader ve korku temasının hakim olduğu bu bölüm, neredeyse bir tehlike ya da ölüm habercisi gibidir. Korku, mantıksız tutkular ve arzuların yanı sıra kontrol edilemeyen kader ve kadere karşı güçsüzlüğü yansıtmaktadır.

Ölüm teması, yaklaşmakta olan trajediye işaret eden bir ana motif imzası olarak, operanın önemli anlarında tekrar tekrar yankılanmaktadır. Birinci perdede Carmen José'ye ölümcül çiçeği fırlattıktan sonra, ikinci perdede José'nin çiçek ariasından önce, üçüncü perdede fal sahnesi sırasında ve elbette dördüncü perdede Carmen öldüğünde duyulmaktadır.

Şekil 2 Ölüm Teması

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Birinci perde: Sevilla'da bir meydan. Öğle vaktidir, meydan kasaba halkı ve askerlerle doldur, aşağıda göreceğimiz dizekte operada duyulan ilk sözlü melodi yer almaktadır:

Şekil 3 Koro; “Meydanda herkes geçer, biri gelir, biri gider”

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Micaëla meydana gelir, askerlere José’yi aradığını söyler. Cevaben José’nin muhafızların vardiya değişim saatinde geleceğini, isterse o gelene kadar onlarla bekleyebileceğini söylerler, fakat Micaëla çekinerek oradan kaçır. Onbaşı José, muhafız değişimi için gelen askerler arasında belirmiştir. Bu sırada değişim seremonisini köy meydanındaki halk ve çocuklar ilgi ile izlemektedir.

Asker arkadaşları ona kendisini arayan güzel kızdan ve güzelliğinden bahsederek José’yi kızdırmaya çalışmaktadır. José, bu kişinin memleketinde aşık olduğu masum köylü kızı Micaëla olduğu tahmin etmiştir. O sırada askerler meydanda dolaşan güzel kızlara ilgi gösterirken José ilgisiz kalmakta, kırık bir zinciri onarmaya çalışarak kendini meşgul etmektedir.

Puro fabrikasının öğle tatili zili çaldığında fabrika kapıları açılır, içeriden çalışan kızlar çıkmaktadır. Askerler ve meydandaki genç erkeklerle cilveli bir şekilde flört ederler ama kalabalığın, asıl beklediği kişi gelmemiştir. Herkes güzel çingene Carmen’in ortaya çıkmasını heyecanla beklemektedir. Carmen nihayet görüldüğünde, adamlar etrafına üşüşür ve onun dikkatini çekmeye çalışırlar. Carmen, hayranlarına göz kamaştırıcı Habanera aryası ile yanıt vermektedir. Habanera, ‘Havanalı kadın’ anlamına gelir ve aslen İspanyollar tarafından benimsenen bir Küba dansıdır: Vurgulu kadansı ve melodisiyle, tango dansının daha ritmik bir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak operada geçen Habanera, Carmen’in aşkın doğası, değişkenliği ve tehlikeleri üzerine söylediği sözlerle, adeta Çingene tarzı bir ders niteliği kazanmıştır. Carmen, asi kuşun aşk ile evcilleştirilemeyeceğinden, eğer birini reddetmek istiyorsa onu kimsenin zorlayamayacağından bahsetmektedir. Carmen’in Habanera’sındaki o sevmekte özgür ve

bağımsız kuş, Carmen'in kendisini tarif etmek için kullandığı bir metafordur. Carmen Habanera'yı söylerken, José'ye baştan çıkarıcı bir şekilde bakar, birçok kez ona yaklaşır. Carmen, imalı ses tonlamalarıyla José'nin dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Ancak José, kadının varlığından habersizmiş gibi davranıp elindeki zincirin onarımıyla meşgul olarak, kendisini onun baştan çıkarıcı cazibesinden korumaya gayret etmektedir.

Allegretto, quasi Andantino
CARMEN

Şekil 4 Habanera

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen, ayağa fırlayıp José'ye bir çiçek fırlatır. Bakışları buluştuğunda, José'nin karşısında donakalır. Tam bu esnada ölüm temasının (uvertür bölümünde tanıtılan kader veya korku teması) duyulması, kontrol edilemeyen ölümcül tutkuların uyandığını göstermektedir. Carmen José'ye güler, ona sırtını döner ve fabrikaya geri döner. Carmen'in attığı çiçek José'nin ayaklarının dibindedir. Tereddütle ve istemeyerek çiçeği yerden alır, burnuna bastırır. Uzun, büyümlü bir nefesle, gizemli kokusunu içine çeker ve sonra çiçeği bluzunun altına kalbinin üzerine yerleştirir: José, farkında olmadan, Carmen'in ölümcül çiçeği ve onun baştan çıkarıcı hoş kokusuyla büyülenmiştir.

Micaëla geri döner ve sevinçle José'ye doğru koşar: José'ye annesinden getirdiği bir mektup, bir miktar para ve alçakgönüllü bir öpücük verir. Annesi mektubunda, kaçıp orduya katıldığı için onu affettiğini, bir de Micaëla ile evlenmesini isteğini yazmıştır. Micaëla'nın gelişi José'ye mutluluk vermiştir: ancak içten içe Carmen'e karşı duyguları onu huzursuz etmektedir. José, Micaëla'nın memleketi ve annesiyle ilgili anılarını anlatmasını dinler.

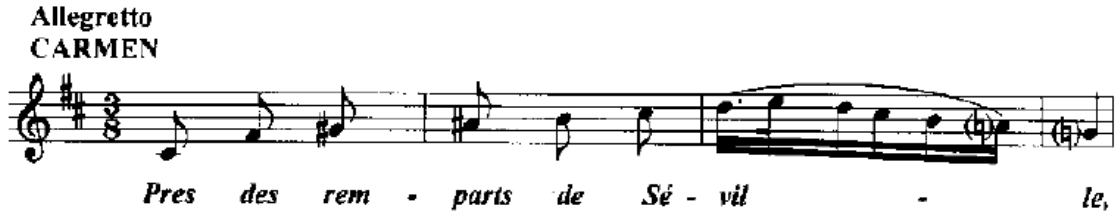

Şekil 5 Micaëla'nın anlatımı

Kaynak: BIZET, G. (1875) *Carmen*: Schott Music Int. (2000)

Micaëla ayrıldıktan sonra José, Carmen'in çiçeğini gömleğinin cebinden çıkarır. Elinde büyülü çiçekle, kadının bıraktığı endişe verici etkiyi düşünürken bir anda fabrikadan gelen çığlıklar onu kendine getirir. Meydanda, fabrikadan koşarak çıkan kızlar, askerler ve kasaba halkı toplanmıştır. Kargaşanın nedeni, işçi kızlardan biriyle tartışan ve onu bıçakla yaralayan Carmen'dir. Mérimée'nin orijinal Carmen'ine göre; kavga, onu gerçek bir çingene olmamakla suçlayan bir çingene tarafından, Carmen'e hakaret edilmesinden kaynaklanmıştır.

Carmen, askerlerin komutanı olan Zuniga tarafından sorgulanırken, ayrıntı vermeyi reddeder. Küstah bir tavır takınmış, komutanla alay etmektedir. Zuniga, Carmen'in ellerinin bağlanmasını emreder ve ardından tutuklama emri çıkarmak için karakola girer. Carmen'in başında nöbet tutma görevi José'ye aittir. José onunla yalnızken endişelidir ve doğrudan göz temasından kaçınmaya kararlıdır. Fakat Carmen genç askeri etkilediğine emindir: 'Bugün sana verdiğim çiçeği artık ceketinden çıkarabilirsin, çiçek görevini tamamladı' cümlesiyle bu farkındalığını ona da belli etmektedir. Sonrasında başladığı Seguidilla dansı ve dansla aynı adı taşıyan ünlü ariasında, tüm baştan çıkarıcı gücünü kullanarak José'yi kışkırtmaya devam etmektedir. Seguidilla geleneksel bir İspanyol dansıdır; bu baştan çıkarma sahnesinde, Carmen'in José'ye yaptığı karşı konulamaz davetine eşlik eder: Carmen, eğer kaçmasına yardım ederse bu dansı arkadaşı Lillas Pastia'nın hanında özel olarak onun için yapacağını söylemektedir.

Şekil 6 Seguidilla

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen ateşli vaatleri ile José'yi büyüleyip tuzağa düşürmeyi başarmıştır. José, Carmen'e boyun eğer ve bileklerini sanki bağlıymış gibi görünecek kadar gevşetir: José'nin içgüdüsel tutkuları, mantığının önüne geçmiştir. Artık sonuçlara ve cezaya aldırmadan, kontrolsüzce hareket etmektedir. Zuniga, karakoldan Carmen için bir tutuklama emriyle döner ve José'ye onu hapishaneye götürmesini emreder. Carmen, José'nin komutasındaki askerlerin arasında yürümeye başlar. Meydanın köşesine vardıklarında, Carmen ellerini tamamen çözerek askerlerin arasından kaçır ve hızlıca uzaklaşır.

İkinci perde: Lillas Pastia'nın hanında, Carmen, Mercédès ve Frasquita izinli askerleri ve dağlardan gelen çingene kaçakçıları ağırlamaktadır. Carmen ve arkadaşları şarkı söyleyip dans etmektedirler; müzik gittikçe hızlanarak, teflerin ritmik çarpışmasıyla daha canlı hale gelmiş, vahşi ve ateşli bir çılgınlığa dönüşmüştür.

Şekil 7 Çingene Dansı (Chanson Boheme)

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen, kaçmasına izin veren yakışıklı genç onbaşının hapisten yeni çıktığını ve onunla buluşmak için hana doğru yol almakta olduğunu öğrenmiştir. Dışarıdan sesler duyulur: Halk Granada'daki ünlü boğa güreşçisi Escamillo'nun gelişini müjdelemektedir. Escamillo, bir güreşçinin pervasız cesaretini, kalabalıkların hayranlığını, tezahüratlarını ve boğaları öldüren erkeklerin karşı konulmaz cazibesini anlattığı ariasıyla, sahneye görkemli bir giriş yapmıştır.

**Bruscamente, ben ritmato
ESCAMILLO**

Votre toast, je peux vous le rendre, señors, señors car avec les soldats,

Şekil 8 Toreador Şarkısı

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen ve arkadaşları Escamillo ile flört etmeye başlar, özellikle Carmen adamın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bu karşılaşma operada bir dönüm noktası olmakla birlikte, nihai trajediye yol açan aşk üçgeni ve rekabetin başlangıcıdır.

İki çingene kaçakçı Dancaire ve Remendado; Carmen, Frasquita ve Mercédès'ten malları kaçırabilmek için askerleri baştan çıkarmaları konusunda yardım istemektedir. Hareketli bir quintet, bu fikirle eğlendiklerini ifade etmektedir.

**Allegro vivo
QUINTET**

Nous avons en tête une af - fai - re. Est-elle bonne, dites-nous?

Şekil 9 Quintet

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Dışarıdan Alcala Askerleri'nin marşını söyleyen bir adamın sesi duyulmaktadır. Carmen sesin Don José'ye ait olduğunu anlamıştır. Genç adamı gören Frasquita ve Mercédès ona hayran kalırlar ve Carmen'e, onu da kaçakçılara katılmaya ikna etmesini söylerler. Carmen, José'yi sevinçle karşılar, önce José'yi kışkırtmak için askerlere dans

ettiğini, onları eğlendirdiğini söyler. Şimdi ise bunu sadece onun için yapacağını söyleyerek, kastanyetleri eşliğinde dans edip şarkı söylemeye başlamıştır.

Şekil 10 Carmen'in Dansı

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Bu arada dışarıdan askerlerin kışlaya geri gelmesi için çalınan borazan sesi işitilmektedir. José, Carmen'in dansını durdurur ve Carmen'e gitmesi gerektiğini bildirir. Carmen ihanete uğramış hisseder. Ani bir öfkeyle, şapkasını ve kılıcını ona fırlatır, onu sonsuza dek terk etmesini söyler. José onu sakinleştirmeye çalışmaktadır. Carmen, aşkını kanıtlamak istiyorsa, gerçekten kendisini seviyorsa orduyu terk etmesi ve onunla özgür çingene hayatını paylaşacakları dağlara kaçması gerektiğini söyler.

José incinmiş, kafası karışmış ve aşağılanmış durumdadır. Üniformasında sakladığı çiçeği çıkarır. Başlangıcında ölüm teması uğursuz bir şekilde vurgulanan, sonrasında coşkulu bir aşk patlamasına dönüşen ünlü çiçek ariasında José, Carmen'i ruhunu nasıl ele geçirdiğine, bu çiçeğin kokusunun onu nasıl etkilediğine ikna etmeye çalışmaktadır. Çiçek ariası, hapishanedeyken José'nin Carmen yüzünden çektiği ıstırabın üstesinden, yine ve yalnızca Carmen'nin hayali ile geldiğini anlatmaktadır.

Şekil 11 Çiçek Ariyası

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen, José'nin duygularından etkilenir. Ancak yine de onu gerçekten seviyorsa, orduyu terk edip dağlarda ona katılmasını istemektedir. Carmen, yine cazibesini kullanarak dağlardaki çingene yaşamının egzotik bir resmini çizer: Macera, tehlikeler,

kaçışlar ve yıldızların altında uzun geceler kendilerini beklemektedir. José, Carmen'e boyun eğerse, bir asker kaçağı, kaçakçı ve onursuz bir adam olacağının farkındadır, bu yüzden teklifi kabul etmek istemez. Tam o esnada gürültülü şekilde kapıyı çalan kişi, Carmen'i görmek için geri dönen sarhoş Zuniga'dır. İçeri girince José'yi gören teğmen, kaba bir şekilde, askeri José'ye oradan gitmesini emreder ve ardından ona saldırır. José öfkeden deliye dönerek kılıcını çekmiştir. Carmen, kan dökülmesini önlemek için arkadaşlarını yardıma çağırır. Diğer çingeneler gelip Zuniga ve José'yi ayırırlar. Operanın bu dönüm noktasında, José'nin askerliğe sadakati ve askerlik kariyeri sona ermiştir. Komutanına fiziksel saldırı ve itaatsizlikten suçludur. Artık tek seçeneği Carmen'e ve çingenelere katılarak, bir asker kaçağı ve kaçakçı olmaktır. Perde, çingenelerin özgür yaşam tarzını öven coşkulu bir koro ile sona ermektedir.

Üçüncü perde: Sevilla tepelerindeki dağlarda, bir çingene kampında, kaçakçılar toplanmıştır. José son derece dalgın bir ruh hali içindedir. Hayatı boyunca annesine layık, dürüst bir evlat ve işinde başarılı bir asker olmak için çabalayan José, kariyeri bittiği için pişmanlık duymakta, utanç içinde annesini düşünmektedir. Carmen alaycı bir şekilde José'ye çingene hayatından memnun değilse gitmesini önerir. Artık José'den bıkan kadının asıl amacı, özgür kalıp yeni aşkı Escamillo'ya kavuşmaktır. José, Carmen'in alaycı tavrına tehditkar bir şekilde yanıt verir; Carmen kayıtsız bir şekilde omuz silker ve sakince José'ye, onu ölümle tehdit etmesinin önemli olmadığını, kaderin belirlediği şekilde öleceğini söyler. José oradan ayrılır, Carmen, ileride arkadaşlarını görmüştür; Frasquita ve Mercédès kartlarla fal bakmaktadırlar. Kartlar onlar için aşk, zenginlik ve mutlulukla dolu bir gelecek öngörmektedir.

Allegretto

FRASQUITA and MERCÉDÈS

Et maintenant, par-lez, mes belles, de l'avenir, donnez-nous nouvelles.

Şekil 12 Kart Sahnesi

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Arkadaşlarından sonra Carmen de bir deste kart alır. Çektiği her kart ona tek bir sonu, ölümü işaret etmektedir. Carmen, kaderin görünmeyen, ölümcül bir elinin onu

tehdit ettiğini görmektedir. Kaderindeki ölümü haykırırken, uğursuz ve ürkütücü ölüm teması yeniden yankılanır.

Şekil 13 Kart Aryası

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen ve arkadaşları, kaçakçıların mallarını güvenli bir şekilde taşımalarına yardım ederken, José ise kendisine nöbet tutma görevi verildiği için kayaların arasında etrafı izlemektedir. Bu sırada José'yi bulmak için kamp alanına gelen Micaëla, korkmuş ve yorulmuş bir halde tanrıya kendisini koruması için dua etmektedir.

Şekil 14 Micaëla Arya

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Bir anda duyduğu silah sesinden korkan Micaëla kayaların arasına saklanır: José geçitten gelen bir yabancıya ateş etmiştir. Ateş ettiği adam kurşunun delik açtığı şapkasını sallayarak gelir ve José'ye, eğer biraz daha aşağıya ateş etse kendisini öldüreceğini söyler. Don José kısa bir konuşmadan sonra bu adamın, rakibi Escamillo olduğunu anlamıştır. Gerçekler ortaya çıkınca hançerler çekilir, kaçak asker ile boğa güreşçisi arasında bir düello başlamıştır. José, Escamillo'yu düşürüp boğanıza hançerini dayadığı sırada kaçakçılar, Carmen ve çingeneler sahneye girer. José'yi kaldırıp kenara götürerek kavgayı ayırırlar. Escamillo ayağa kalkar, Carmen'e hayatını kurtardığı için teşekkür eder. Oradaki herkesi, Sevilla'daki boğa güreşine davet ettikten sonra, sakince uzaklaşır. Bu sırada, kayalıkların ardında saklanan Micaëla farkedilir ve çingene kampına getirilir. Sevddiği adam José'yi böyle perişan halde görmek onu dehşete düşürmüştür. Ona

çingenelerden ayrılıp annesine dönmesi için yalvarmaktadır. Carmen onların sözünü keser, alaycı bir tavırla José'ye gitmesi gerektiğini, çingene yaşamının ona uygun olmadığını söylemektedir. Kadının asıl niyetini anlayan José, kıskançlık ve şiddetli bir öfkeyle, aşkının ne kadar çabuk nefrete dönüşebileceğini hatırlatır. Micaëla, onu ikna edebilmek için son çare olarak, José'ye annesinin ölmekte olduğunu söylediğinde, José onunla gitmeyi kabul eder. Carmen'e döner ve öfkeyle tekrar buluşacaklarına yemin eder. José, Micaëla ile uzaklaşırken, perde arkasından Escamillo'nun kendisiyle övündüğü Toreador şarkısını söylediği duyulmaktadır.

Dördüncü perde: Sevilla'daki boğa güreşi öncesinde, arenanın önündeki meydanda renkli bir kalabalık toplanmıştır. İspanyol yaşamının panoramik biçimde resmedildiği meydanda, portakal ve tütün satan sokak satıcıları, askerler, köylüler, aristokratlar ve omuzlarında işlemeli ipek şallar taşıyan, havada uçuşan saçlarını mantilla adı verilen yüksek taraklı örtülerle kapatmış güzel İspanyol kadınları vardır.

Boğa güreşine protokol konugu olarak katılanlar kalabalığın alkışları arasında gelip arenaya girerken, orkestra uvertürdeki parlak boğa güreşi temasını çalmaktadır. Escamillo kalabalığın tezahüratları arasında meydana gelirken, kendisine güzelliği ve kıyafeti ile göz kamaştıran Carmen eşlik etmektedir. Escamillo, Carmen'in yanından ayrılmadan hemen önce, eğer gerçekten seviyorsa, yaklaşan zaferinin onunla gurur duyması için iyi bir neden olacağını söyler. Carmen ise buna karşılık, kalbinde Escamillo'dan başka bir aşk olmayacağına dair yemin etmektedir.

Şekil 15 Escamillo ve Carmen Düet

Kaynak: BIZET, G. (1875) Carmen: Schott Music Int. (2000)

Carmen'in arkadaşları Frasquita ve Mercédès, José'nin etrafta dolaştığını görmüş, Carmen'i onun yapabileceklerine karşı uyarmak istemişlerdir. Fakat Carmen, korkmadığını, arenanın dışında bekleyip José'yle konuşacağını söyler. Frasquita ve Mercédès arenaya girdikten sonra José, yalnız kalan Carmen'in yanına gelir ve

konuşmaya başlarlar. José, Carmen'e Sevilla'dan ayrılıp birlikte yeni bir hayata başlamaları için yalvarmaktadır. Carmen, bu teklifi reddeder. José'ye, onu sevdiğini tekrarlayıp durmanın faydasız olduğunu söylemektedir.

Şekil 16 Final düeti

Kaynak: BIZET, G. (1875) *Carmen*: Schott Music Int. (2000)

José, Carmen'e geri dönmesi için yalvarmakta, ona mutlu olacaklarına dair sözler vermektedir. Soğuk ve gururlu bir tavırla José'yi reddeden Carmen, onun yalvarmalarına ve tehditlerine; 'Carmen asla boyun eğmez! O özgür doğdu ve özgür ölecek!' diyerek cevap verir.

Bu sırada arenadan yükselen sesler, Escamillo'nun boğa güreşinde galip geldiğini müjdelemektedir. Carmen arena girişine doğru koşmaya başlar, kıskançlıktan deliye dönen José onun geçişini engeller ve Carmen'e boğa güreşçisi Escamillo'yu gerçekten sevip sevmediğini sorar. Carmen'in cevabı, 'Evet, onu seviyorum! Ölene kadar onu seveceğim' olmuştur. José giderek daha da kendini kaybetmektedir. Arenadaki kalabalığın Escamillo'yu alkışladığı duyulurken, ölüm teması orkestrada kararsız bir şekilde yankılanmaktadır.

Artık José'den kurtulup sevgilisine koşmak isteyen Carmen, José'nin önceden kendisine verdiği yüzüğü parmağından çıkarıp suratına fırlatır. Bu hareketi José'yi son raddeye getirmiştir. Kıskançlıkla çıldıran adam düşünmeden hançerini çeker ve Carmen'in kalbine saplar. Arenadan Toreador'un zafer şarkısı yükselirken, Carmen aşığının kollarında can vermiştir. José hıçkırıklara boğularak ağlamaktadır. Carmen'in cansız bedenine sarılarak haykırır: 'Beni tutuklayın! Onu ben öldürdüm! Ah Carmen! Taptığım Carmen'im!'

4.7. Operadaki Karakterler ve Belirgin Özellikleri

- Carmen, bir çingene.....Mezzo soprano
- Don José, Carmen'in aşığı bir asker.....Tenor
- Micaëla, Don José'nin köylü nişanlısı.....Soprano
- Escamillo, boğa güreşçisi.....Bariton
- Frasquita, Carmen'in arkadaşı..... Soprano
- Mercédès, Carmen'in arkadaşı.....Mezzo soprano
- Remendado, kaçakçı bir çingene.....Bariton
- Dancaire, kaçakçı bir çingene.....Tenor
- Zuniga, Yüzbaşı..... Bas
- Moralès, Onbaşı..... Bariton

• Carmen:

Carmen, kişiliğinin keşfedilecek pek çok farklı yönü olduğundan, belki de icra edilmesi en karmaşık opera karakterlerinden biri olmuştur. Hayatta en önem verdiği şey özgürlüğüdür. Birine bağımlı yaşamaktansa, ölüm onun için her zaman yeğ olmuştur. Halkın kadınıdır, çingenelere sadık, her konuda cesur, erkeklere karşı cüretkar, arkadaşlarına karşı dürüsttür. İstedikini elde edebilmek için insanları nasıl manipüle edeceğini bilen, kendi duygularını, arzularını tanıyan, güçlü ve kendine güvenen bir kadındır. Kaderin gücüne ve kartların öngörüsüne inanır, kendi sezgilerine güvenmektedir.

Carmen'in Don José'yi veya Escamillo'yu ne kadar sevdiği, cevabına her zaman oyuncunun ve yönetmenin karar verdiği bir soru olmuştur. Bu adamlar, istediği ilgiye ulaşmak için birer araç mıdır? Kadın, birini sevip diğerini kullanıyor mudur? Yoksa gerçekten onlara karşı sevgi hissediyor mudur? Hayatı pahasına birini bırakıp diğerine gitmek istemesinin sebebi aşk mı, yoksa sadece özgür olduğunu kanıtlamak istemesi midir? Nota ve kaynaklarda cevapsız bırakılan bu soruların, her prodüksiyonda farklı bir yorum sunulabilmesine imkan sağlaması, bu rolü her yapımda canlı, gerçek ve farklı kılmaktadır. Carmen'in kendi için söylediği "libre elle est née et libre elle mourra" (özgür doğdu ve özgür ölecektir) sözleri librettoda karaktere dair verilen en net veri olmuştur.

• Don José:

Don José, operada en büyük değişime uğrayan karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Seyirci onun; genç köylü kızı Micaëla'ya verdiği sözleri yerine getirmeye çalışan, dürüst ve görevine sadık bir askerden, sevdiği kadını öldüren, takıntılı, kıskanç, intikamcı bir katile dönüşümüne şahit olmaktadır. Çingene kızı Carmen, onun üzerinde asla ihtimal vermediği bir etki yaratmıştır. Don José, önce Carmen'i görmezden gelmeye çalışsa da bir süre sonra dayanamayarak cazibesine kapılmıştır. Escamillo için terk edilmeden önce, Carmen için sahip olduğu en değerli şeylerden; mesleğinden, ailesinden ve onurundan vazgeçmiştir. José ve Carmen arasında sürekli bir çekim vardır, ancak bu çekim, yüksek tutkunun getirdiği şiddet öğeleri içermektedir. Her karşılaştıklarında, sahnede nabızı yüksek bir eylemsellik, bir düello ya da kendi çatışmalarından kaynaklanan hararetli bir devinim izlenmektedir. Operanın sonunda, José'nin Carmen'i bıçakladığı doruk ana kadar gerginlik yüksek seyretmekte, sorunlarla ilgili hiçbir çözüme yer verilmemektedir. Carmen'in ölümü aslında tüm çatışmaları bir çözüme ulaştırmış olsa da, Don José cinnet anı geçer geçmez yaptığından pişman olmaktadır. Bu roldeki bir oyuncu için en büyük zorluk, José'nin iyiliğini ve dürüstlüğü, şiddetli tutkularıyla dengelemek, normal bir hayatı olan bu adamın, adım adım bir katile dönüşmesini seyirciye aktarabilmektir. Carmen'e olan ilgisinin ne kadarının aşk, ne kadarının takıntı olduğu, ya da askerlikten atıldıktan sonra aşkın yerini monomaninin alıp almadığı soruları, yine her prodüksiyonda icracıların yorumuna bırakılabilecek noktalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

• Micaëla:

Micaëla, çingenelerle ve muhafızlarla fazla muhatap olmamaya çalışan basit bir köylü kızıdır. Don José ile çocuk yaşta tanışmış, operanın başındaki düetlerinde Don José'den kendisine sadık kalacağına dair sözler vermesini istemiş, annesinden ona, bu sözleri yerine getirmesini söyleyen bir mektup getirmiştir. Don José de Micaëla'ya sadık kalmak niyetindedir fakat karşısına Carmen'in çıkmasıyla hayatın akışı tamamen değişmiştir. Don José, Carmen ve çingenelerle yaşamak için, biraz da mecbur kalarak askerliği terk edip gözden düşse de, Micaëla, ona hala aşıktır. Dağa çıkarken tanrıya kendisini koruması ve ona yardım etmesi için dua edecek kadar hassas olmasının yanında ('Je dis que rien ne m'épouvante'), Don José'ye bir mesaj iletmek ve onu geri dönmeye ikna etmek uğruna gizlice çingene kampına girecek bir cesarete sahiptir.

• Escamillo:

Ünlü ve başarılı bir matador olan Escamillo, bu hikayenin masum taraflarından biri olarak kabul edilebilir. Carmen'den etkilenir ve bir gece Don José hapisten dönmeden önce Lillas Pastia'nın tavernasında duygularını Carmen'e açar. Carmen'in kendisini refüze etmesine karşılık Escamillo, Carmen'i José ile olan ilişkisinde özgür bırakmış, José'yle arası bozulan Carmen, ona tekrar yeşil ışık yakana kadar ortamdan uzaklaşmıştır. Dağ yamacında tesadüfen Don José ile karşılaşp José'den bir düello daveti aldığıında, bu meydan okumayı kabul ediyor gibi görünür. Bu hareket, başarılı bir boğa güreşçisi olarak yaptığı şöhreti korumak istemesinden kaynaklanmaktadır. Escamillo'nun bir matador olmasının getirdiği kendini beğenmiş kabadayılığı, kaybettiği onca şeyden sonra karanlık ve derin düşüncelere dalmış olan Don José ile arasında ciddi bir tezat oluşturmaktadır. Belki de bu zıtlık, Carmen'in José'den uzaklaşıp Escamillo'nun çekimine girmesini sağlayan temel etmendir.

• Frasquita ve Mercédès:

Frasquita ve Mercédès, Carmen'in en yakın arkadaşlarıdır. Hikayenin akışında bir değişikliğe neden olmayan, dramaturjik olarak tamamlayıcı görev yapan bu karakterler, geceleri Lillas Pastia'nın tavernasında, izinli muhafızları çingene şarkılarıyla eğlendirmekten zevk almaktadırlar. Aynı zamanda El Dancaïro ve El Remendado'nun kaçak mallarla gümrükten geçmesi gerektiğinde, cazibelerini gardiyanların dikkatini dağıtmak için kullanmaktan geri durmazlar. Üçüncü perdede, fal sahnesindeki sözlerinden, Frasquita'nın aşka, Mercédès'in ise para ve gösterişe önem verdiği anlaşılmaktadır. Hayatı seven bu eğlenceli kadınlar, Carmen dördüncü perdede Escamillo ile arenaya vardığında, koruma içgüdüleriyle, Carmen'e, Don José'nin onu beklediğini ve dikkatli olması gerektiğini söylemektedirler.

• Remendado ve Dancaïro:

Remendado ve Dancaïro, çingenelerin kaçakçılık organizasyonlarının başını çeken eğlenceli kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ellerindeki kaçak malları gümrükten geçirirken çingene kızlar Carmen, Frasquita ve Mercédès'ten gardiyanların dikkatlerini dağıtmaları için yardım talep etmektedirler.

• **Zuniga:**

Don José'nin kıdemli subayı Zuniga, Don José'nin düşüşünde önemli bir rol oynamaktadır. Lillas Pastia'nın barında çingene kızlar tarafından eğlendirilmekten çok hoşlanmaktadır. Akşamlarını genellikle Carmen, Frasquita ve Mercédès'in eşliğinde çingene şarkıları söyleyerek ve eğlenerek geçirmektedir. Ancak, bir gün alkolün verdiği etkiyle maksadını aşar. Carmen'i yalnız bulmayı ve gecenin erken saatlerinde yarım kalan flörtlerini sürdürmeyi umarak tavernaya geri dönmüştür. Carmen bu isteğe karşı direnince onu tehdit etmiştir. Olay büyüyüp Don José ile Zuniga arasında bir kavgaya dönüşünce José'nin çingenelere katılmaktan ve itaatsizliğinin cezasını çekmekten başka çaresi kalmamıştır. Zuniga, bu noktada José'yi askerlik mesleğinden meneden kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

• **Moralès:**

Operanın açılışında görev başında olan askeri birliğin subaylarından biridir. Muhafızlar arasında birini aramakta olan köylü kızı Micaëla'yı fark eder, genç kadının Don José'yi aradığını öğrenmesine rağmen, onunla flört etmeye çalışmıştır. Moralès, Lillas Pastia'nın tavernasında diğer muhafızlarla birlikte içki içip, çingene kızların danslarını izlemekten ve eğlenmekten zevk almaktadır.

• **Koro:**

Koro eserin birçok yerinde kalabalık ve heyecan atmosferi yaratmak için kullanılmıştır. Koro üyeleri muhafızlar, çingeneler, kaçakçılar ve sigaracı kızlar gibi birçok farklı karakter grubuna can vermektedir. Ayrıca sokak çocukları ve çingenelerden oluşan bir çocuk korusu da esere renkli bir hava katmaktadır.

4.8. Operanın Türkçe Librettosu

➤ Birinci Perde

Asker korusu:

-Şu meydandan herkes geçer, her biri gelir, gider; ne tuhaf insanlar bunlar!

Moralés:

-Karakol kapısında zaman öldürmek için, tütün çiğner, çene çalar, gelen geçenleri izleriz.

Asker korusu ve Moralés:

-Şu meydandan herkes geçer, her biri gelir, gider; ne tuhaf insanlar bunlar!

Moralés:

-Şu küçük kıza bakınız. Bizimle konuşmak ister gibi görünüyor. Bakın, bakın! Geri dönüyor... Duraksadı...

Asker korusu:

-Yardıma koşmalıyız!

Moralés:

-Kimi aradınız güzel kız?

Micaëla:

-Ben mi? Bir onbaşıyı arıyorum...

Moralés:

-O benim... İşte!

Micaëla:

-Benim onbaşımın adı Don José'dir. Onu tanıyor musunuz?

Moralés:

-Don José! Onu hepimiz tanıyoruz.

Micaëla:

-Sahi mi? O sizinle beraber mi?

Moralés:

-Bizim kıtamızda öyle bir onbaşı yok.

Micaëla:

-Yani öyleyse, burada değil mi?

Moralés:

-Hayır tatlı kız, yok. O burada değil. Fakat az sonra burada olur. Biz yeni kıta ile nöbet değiştirdince burada olur. O gelinceye kadar, güzel kız, kısa bir süre için bize katılmak ister misiniz?

Micaëla:

-Size mi?

Asker korusu:

-Bize!

Micaëla:

-Olmaz, olmaz. Çok teşekkür ederim asker beyefendiler.

Moralés:

-İçeri gelmeye korkmayın küçük hanım. Tatlılığınızın hak ettiği bütün saygıyı size göstereceğimize söz veriyorum.

Micaëla:

-Hiç kuşum yok, ama ben sonra yine gelirim, bu daha iyi. Siz yeni kıtayla nöbet değiştirdince ben yine gelirim.

Asker korusu ve Moralés:

-Burada kalın. Biz nöbet değiştirdinceye kadar burada kalın.

Micaëla:

-Olmaz, olmaz!

Asker korusu ve Moralés:

-Burada kalın, evet, burada kalın.

Micaëla:

-Hoşça kalın asker beyefendiler!

Moralés:

-Kuş uçtu... Kendimizi avutmalıyız. Haydi eğlencemize kaldığımız yerden devam edelim ve gelip geçenleri izleyelim.

Asker korusu:

-Şu meydandan herkes geçer, birileri gelir, gider; ne tuhaf insanlar bunlar!

Çocuk korusu:

-Biz de yeni bölükle bir olup geliyoruz. Dinleyin, bu besbelli trompet sesi! Başlar dimdik yürürüz, küçük askerler gibi, hiç bozmadan yürürüz. Bir, iki aynı adım. Omuzlar geriye ve göğüsler ileriye. Sallanıyor kollarımız, böyle düz, dışa doğru. Biz de yeni bölükle bir olup geliyoruz. Dinleyin, bu besbelli trompet sesi!

Başlar dimdik yürürüz, küçük askerler gibi hiç bozmadan yürürüz. Bir, iki, aynı adım. Omuzlar geriye ve göğüsler ileriye. Sallanıyor kollarımız, böyle düz, dışa doğru. Biz de geliyoruz!

Moralés:

-Tatlı bir genç kız geldi, bize seni sordu, sen burada yokken!

Don José:

-Micaëla olmalı!

Zuniga:

-Şurada, şu büyük binada çalışanlar tütüncü kızlar mı?

Don José:

-Onlar komutanım ve kuşkusuz başka hiçbir yerde böyle kızlar yoktur.

Zuniga:

-Hiç olmazsa hoş kızlar mı?

Don José:

-Komutanım, bunu bilmiyorum. Bu fettan kızlarla hiç ilgilenmedim.

Zuniga:

-İlgilendiğin güzeli biliyorum, dostum. Tatlı bir genç kız, adı da Micaëla.

Don José:

-Cevabım bunun doğru olduğudur, onu seviyorum! Fabrikanın zili çaldığında kızlar burada olacaklar. Onlar hakkında, o zaman kendiniz daha iyi karar verebilirsiniz.

Erkek koro:

-Zil çaldı; biz buraya, işçi kızların çıkışını izlemeye geldik. Ve sizi takip edeceğiz, esmer tütüncü kızlar; kulaklarınıza aşk sözleri fısıldayarak! Küstah gözlere bakın! Ne şuh tavrı! Hepsî dişlerinin arasında, bir sigara tütürüyor.

Kadın koro:

-Yol alır gözlerimiz gökte dumanlarla, o dumanlar yükselir kokularla! Hoş bir hâl verir başa tütürünce. Bir eğlence, bir neşe benliğimize. Aşıkların tatlı sözleri; bu dumandır! Vaatleri ve mest oluşları; bu dumandır! Yol alır gözlerimiz gökte dumanlarla! Gökte yol alır dumanlarla. Yükselir dönerek göklere dumanlar!

Erkek koro:

-Ama aralarında Carmencita'yı göremiyoruz! İşte o! İşte o! İşte o! Carmencita! Carmen! Biz hep senin peşindeyiz! Carmen! Nazik ol, hiç değilse bir cevap ver bize. Söyle bize, ne zaman seveceksin sen! Carmen, söyle hangi gün seveceksin sen?

Carmen:

-Ne zaman mı seveceğim? İnanın, bilmiyorum...Belki hiçbir zaman!.. Belki yarın!
Ama bugün değil... Bu kesin.

Aşk, kimsenin evcilleştiremediği yırtıcı bir kuştur. Onu çağırmak boşunadır, eğer istemezse hiç gelmez. Ne tehditler, ne de dualar hiç bir işe yaramaz. Adamın biri konuşur, diğeri suskun. Ben susanı tercih ederim. O, hiç konuşmadan sever. Aşk, kimsenin evcilleştiremediği yırtıcı bir kuştur.

Aşk! Aşk!

Aşk, derbeder bir çingene çocuğudur. Asla kural tanımaz. Eğer beni sevmezsen, ben seni severim. Seversem eğer, kendini benden koru! Kuşu yakaladığını düşünürsün ama kanat açar, uçup gider; aşk uzaktır, sabrın varsa dönüşünü bekle. Beklemediğin anda oradadır. Hızla sarar, gelir, gider ve sonra yine gelir. Tam, benim derken senden kaçır! Ondan kaçmaya çalışırsın, seni hızla yakalar! Aşk!

Aşk! Aşk! Eğer beni sevmezsen, ben seni severim. Seversem eğer, kendini benden koru!

Erkek koro:

-Carmen! Biz hep senin peşindeyiz! Carmen! Nazik ol, hiç değilse bir cevap ver bize.

Carmen:

-Aşk, derbeder bir çingene çocuğudur. Asla kural tanımaz. Eğer beni sevmezsen, ben seni severim. Seversem eğer, kendini benden koru.

Don José:

-Bu ne bakış, bu ne küstahlık! Attığı bu çiçek, tıpkı bir kurşun gibi geldi kalbime. Kokusu kuvvetli, güzel çiçek! Ve bu kadın... Büyücüler gerçekten varsa eğer, bu kadın mutlaka bir büyücüdür.

Micaëla:

-José!

Don José:

-Micaëla!

Micaëla:

-Ben geldim.

Don José:

-Ne mutluluk!

Micaëla:

-Beni buraya anneniz gönderdi!

Don José:

-Bana annemden söz et!

Micaëla:

-Ondan size, sadık bir postacı olarak bu mektubu...

Don José:

-Bir mektup!

Micaëla:

-Para da getirdim. Belki aylığınıza eklersiniz ve bir de...

Don José:

-Ve bir de...

Micaëla:

-Ve bir de... Gerçekten cesaret edemiyorum!.. Ve bir de başka bir şey daha var ki, bu paradan çok daha değerli, iyi bir evlat, bunun değerini çok iyi bilir.

Don José:

-Başka bir şey mi? Neymiş o? Söyle o halde...

Micaëla:

-Evet, söyleyeceğim. Bana verdiği şeyi, vereceğim size. Annenizle kiliseden çıkarken, beni öptü ve şöyle dedi: ‘Sen şehre git, yolun uzak değil... Sevilla'ya varınca oğlumu bul, benim José'mi, evladımı... Ve söyle ona, şunu bilsin ki: Annesi gece gündüz, gelmeyen oğlunu düşünüyor; üzülen ve ümit ederek ve bağışlayarak onu bekliyor! Bütün bunları bilsin, yavrum. Benim adıma, söyle bunları ona ve şu öpücüğümü, benim adıma ona götür’

Don José:

-Annemden bir öpücük!

Micaëla:

-Oğlu için bir öpücük! José, söz verdiğim gibi, onu size geri veriyorum!

Don José:

-Annemi görüyorum!.. Evet, köyümü yeniden görüyorum! Ey geçmişin anıları, tatlı memleket hatıraları! Ey çocukluk anılarım!

Micaëla:

-Annesini, köyünü yeniden görüyor!

Don José:

-Ey anılar! Ey çocukluk hatıralarım! Kalbim güç ve cesaretle doldu.

Micaëla ve Don José:

-Ey çocukluk anıları!

Annesini, köyünü yeniden görüyor! / Annemi, köyümü yeniden görüyorum!

Kalbi cesaretle doldu. / Kalbim cesaretle doldu.

Don José:

-Şurada biraz bekle, hemen okuyacağım bunu.

Micaëla:

-Olmaz. Siz okuyun. Sonra ben yine geleceğim.

Don José:

-Neden gidiyorsun?

Micaëla:

-Bu daha iyi.

Don José:

-Tekrar gelecek misin?

Micaëla:

-Tekrar geleceğim.

Don José:

-Anne, sen hiç korkma, oğlun sana bağlıdır ve senin dediğini yapar. Micaëla'yı sevdim, onunla evleneceğim. Sen ey cadı! Çiçeğine rağmen!...

Zuniga:

-Orada neler oluyor?

Kadın koro:

-Yardım edin, yardım edin! Duymuyor musunuz? Yardım edin, yardım edin! Askerler! Hep o Carmencita! O yaptı! Hayır, hayır o değil! Onun suçu yok! İlk vuran oydu! Onu dinlemeyin bayım! Onları dinlemeyin bayım! Bizi dinleyin! Bizi dinleyin bayım! Bizi dinleyin! Önce Manuelita, yüksek sesle dedi ki: 'Mutlaka çok genç ve güzel bir eşek almam gerek.' Carmencita, her zamanki gibi alaya başladı. Dedi ki: 'Bir eşek neyine gerek, bir süpürge çok sana.' Manuelita ona benzer şekilde cevap verdi: 'Bu eşek senin işine yarar diye alıyorum! Kibirle gezmek için, haklı bir nedenin olur. İki uşak arkandan yürüyerek sinek kovar...' Bu lafların üzerine, her ikisi de birbirlerinin saçlarını yoldular!

Zuniga:

-Şeytan alsın bu gevezeliği! José, yanına iki adam al, içeri git ve bak, bunları yapan kim?

Kadın koro:

-Hep o Carmencita! O yaptı! Hayır, hayır, o değil, onun suçu yok! İlk vuran oydu!

Zuniga:

-Hey! Uzak tutun bu kadınları benden!

Kadın koro:

-Evet! İlk vuran oydu! O, Carmencita! Hayır! İlk vuran oydu! O, Manuelita!

Don José:

-Komutanım, büyük bir kavga çıkmış. Önce bol küfür, sonra da saldırı. Bir kadın yaralanmış.

Zuniga:

-Kim tarafından?

Don José:

-Bu kadın.

Zuniga:

-Duydunuz... Cevabınız nedir?

Carmen:

-Trallallalal la la la la... Beni kessen de, yaksan da hiçbir şey söylemem. Ateşe, demire ve Tanrı'ya meydan okurum.

Zuniga:

-Senden şarkı istemedik. Sana soru soruldu, cevap ver!

Carmen:

-Benim sırrım, bende saklı! Kalbimde bir başkası var ve onsuz ölürüm.

Zuniga:

-Madem susmuyorsun, o halde şarkını hapiste söylersin!

Kadın koro:

-Hapse! Hapse!

Zuniga:

-Hıncır kız! Herhalde çok ağır bir elin var.

Carmen:

-Tralalala...

Zuniga:

-Ne yazık! Çok yazık! Çünkü gerçekten güzel bir kız... Ama onu uslandırmak gerek. Şu güzel kolları bağla.

Carmen:

-Beni nereye götürüyorsun?

Don José:

-Hapse gireceksin, yapabileceğim bir şey yok.

Carmen:

-Gerçekten bi şey yapamaz mısın?

Don José:

-Hayır, hiçbir şey. Emirlerle sadığım.

Carmen:

-Yine de emirlere sadık olmanın bir önemi yok. Kaçmama yardım edeceksin. Neden biliyor musun? Çünkü beni seviyorsun.

Don José:

-Seviyor muyum?

Carmen:

-Evet José, seviyorsun. Bugün sana verdiğim çiçeği at gitsin, çünkü onun görevi bitti.

Don José:

-Benimle konuşma artık, benimle konuşmanı yasaklıyorum.

Carmen:

-Sevilla'da surların yanında, dostum Lillas Pastia'nın meyhanesine Seguidilla dansı yapmaya ve Manzanilla içmeye gideceğim. Ama yalnızlık sıkıcıdır, tüm zevklerin tadı, çift olunca çıkar. Ben bir eşle olmak için, oraya sevgilimi alıp da gideceğim. Sevgilim... Ondan dün ayrıldım! Şimdi kalbim özgür bir kuş gibi, zavallı, yalnız ve kimsesiz. Dört bir yanım aşık dolu. Ama hiçbiri bana göre değil. İşte geldi hafta sonu... Kim beni sevecek? Ben de onu seveceğim! Bu kalp kim sahip olmak isterse onun olacak. Siz tam zamanında geldiniz! Yeni sevgilim olmak için şansınız var. Sevilla'da surların yanında, dostum Lillas Pastia'nın meyhanesine Seguidilla dansı yapmaya ve Manzanilla içmeye gideceğim...

Don José:

-Sus! Sana benimle konuşma dedim!

Carmen:

-Seninle konuşmuyorum, kendi kendime şarkı söylüyorum! Ve sadece düşünüyorum. Buna izin var herhalde? Bir subayı düşünüyorum. O, beni seviyor, sanırım ben de onu seveceğim!

Don José:

-Carmen!

Carmen:

-Benim subayım ne bir yüzbaşı, ne de bir teğmen. Bir onbaşı bir çingeneye yeter ve ben bundan çok memnunum.

Don José:

-Carmen! Sarhoş gibiyim, eğer sana boyun eğersen sözünü tutar mısın? Ah! Eğer seni seversem Carmen, sen de beni sever misin? Carmen, sözünü tutacaksın!

Carmen:

-Evet. Lillas Pastia'da... Dans edelim...

Don José:

-Sözünü tutacak mısın?

Carmen:

-Seguidilla'yla... Manzanilla içelim!

Don José:

-Carmen... Sözün söz mü?

Carmen:

-Sevilla'da surların yanında, dostum Lillas Pastia'nın meyhanesine Seguidilla dansı yapmaya ve Manzanilla içmeye gideceğiz.

Zuniga:

-İşte emir, gidin... Ve onu iyi koru!

Carmen:

-Seni yolda iteceğim. Gücümün yettiği kadar iteceğim. Kendini bırak, öyle kal, sonra beni izle... Aşk, derbeder bir çingene çocuğudur, asla yasa tanımaz. Eğer beni sevmezsen, ben seni severim. Seversem eğer, kendini benden koru!

➤ İkinci Perde

Carmen:

-Tefler ve ziller metalik bir sesle çalarken, bu tuhaf müzikle ayaklanır hep çingene kızları. Tefe kuvvetle vur, çalsın, gitarlar da çınlasın. Durmadan tekrar etsin, aynı şarkı, aynı nakarat.

Frasquita – Mercédès – Carmen:

-Tralalala...

Carmen:

-Gümüş ve tunç halkalarla süslenmiştir eller, kulaklar; sarı ve kırmızı çizgilerle süslenmiştir kumaşlar. Şarkıyla dans hep bir olmuş. Şarkı, çekingen ve utangaçken, sonra hızlanır ve daha çok hızlanır... Coşar, coşar, coşar!

Frasquita – Mercédès – Carmen:

Tralalala...

Carmen:

-Çingeneler vurur kuvvetle, teller inler vuruşlarıyla ve bu coşan müzikle büyülenir herkes. Şarkının ritmi kıvrak, coşkun; ateş dolu bütün gözler. Coşturmuş, coşmuş, mest olmuş. Bu dalga sarmış herkesi!

Frasquita – Mercédès – Carmen:

-Tralalala...

Frasquita:

-Baylar, Pastia bana dedi ki...

Zuniga:

-Bu Pastia bizden yine ne istiyor?

Frasquita:

-Dedi ki: Artık bu meyhanenin kapanma saati gelmiş.

Zuniga:

-Öyleyse gideriz. Siz de bizimle gelin.

Frasquita:

-Hayır, olmaz, biz kalıyoruz.

Zuniga:

-Ya sen Carmen? Sen gelmiyor musun? Dinle beni! Bana kızdın mı?

Carmen:

-Size darılmak mı? Neden?

Zuniga:

-Şu askeri senin yüzünden hapsettim diye...

Carmen:

-O zavallıya ne oldu?

Zuniga:

-O artık özgür.

Carmen:

-Özgür mü? Çok iyi.

Frasquita – Mercédès – Carmen:

-İyi akşamlar sevgililerim!

Koro:

-Yaşa! Yaşa Torero! Yaşa! Yaşa Escamillo! Yaşa Yaşa!

Zuniga:

-Boğa güreşçisinin zaferi için törenli bir geçit var. Galip gelenleri alkışlıyorlar.

Torero, bize katıl, senin geçmiş ve gelecek zaferlerin için kadeh kaldıralım.

Koro:

-Yaşa! Yaşa Torero! Yaşa! Yaşa Escamillo! Yaşa Yaşa!

Escamillo:

-Ey dostlar! Sizinle içmekten şeref duyarım. Çünkü toreadorlar da birdir askerlerle.

Evet, toreadorlar için zevktir dövüş; savaştır! Bugün bayram günü! Dolmuş halk dövüş yerine tıklım tıklım. Herkes sarhoştur, herkes büyük bir coşkuyla doludur! Her kafadan gürültülü bir ses çıkar. Bir ağızdan bağırır halk, kutlar günü. Çünkü bu, yiğitlerin günü, gözü pek askerler günü! Dikkat! Koru kendini! Haydi! Toreador, koru kendini! Toreador! Ve iyi düşün, evet, dövüşürken düşün. O siyah gözler sana bakar ve aşk seni bekler!

Koro:

-Toreador, koru kendini! Toreador! Ve iyi düşün, evet, dövüşürken düşün. O siyah gözler sana bakar ve aşk seni bekler!

Escamillo:

-Sustu bütün halk... Ah! Ne oldu? Artık çıt bile yok! Artık sustu herkes! Çünkü meydana çıkan boğa saldıracak! Hamle! Araya vuruş! Sürüklendi at, Picador yere düştü. 'Yaşa ey Toro!' diye bağırdı halk. Boğa gitti, geldi, geldi ve bir vuruş daha! Korkunç hayvan, acı çekip koştu! Bütün alan kanla doldu! Biri kendini kurtarıyor. Biri parmaklıklardan atlayıp geçti. Şimdi senin sıran! Haydi! Koru kendini! Haydi! Toreador,

koru kendini! Toreador! Ve iyi düşün, evet, dövüşürken düşün. O siyah gözler sana bakar ve aşk seni bekler!

Koro:

-Toreador, koru kendini! Toreador! Ve iyi düşün, evet, dövüşürken düşün. O siyah gözler sana bakar ve aşk seni bekler!

Frasquita:

-Aşk!

Mercédès:

-Aşk!

Carmen:

-Aşk!

Herkes:

-Toreador! Toreador! Aşk seni bekler!

Escamillo:

-Güzel, söyler misin, adın ne senin? Tehlike anında şans için adını söylemek isterim.

Carmen:

-Carmen, Carmencita! Her ikisi de olur.

Escamillo:

-Ya birisi sana, seni sevdiğini söylerse?

Carmen:

-Beni sevme derim ona.

Escamillo:

-Bu, sevecen bir cevap olmaz. Ben, gün gelir diye ümitle bekleyeceğim seni.

Carmen:

-Beklemek yasak değil, umut çok tatlıdır.

Zuniga:

-Sen gelmeyeceksen Carmen, ben daha sonra sana geleceğim.

Carmen:

-Gelmemeniz daha iyi!

Zuniga:

-Riski göze alacağım!

Frasquita:

-Haberler nasıl, iyi mi?

Dancaire:

-Pek fena değil, birkaç vurgun daha yapabiliriz. Fakat size ihtiyaç var.

Carmen – Frasquita – Mercédès:

-Bize ihtiyaç mı var?

Dancaire:

-Aklımızda çok güzel bir iş var.

Carmen – Frasquita – Mercédès:

-Güzel bir iş mi?

Dancaire:

-Çok önemli ve güzel tatlım, fakat size ihtiyacımız var!

Remendado:

-Evet, size ihtiyacımız var!

Carmen – Frasquita – Mercédès:

-Bize?

Dancaire – Remendado:

-Size! Sonsuz saygılarımızla, önünüzde eğilerek, evet, itiraf etmeliyiz: hangi işte hile, düzen varsa; kadın mutlaka gereklidir. Varsa kadın bir işte, o iş yürür, çok kâr olur. Eğer yoksa kadın, bizden iyi bir iş çıkmaz. Eğer karar verdiyseniz, yola çıkalım mı?

Frasquita – Mercédès:

-Nasıl isterseniz.

Dancaire:

-Ama... Hemen şimdi!

Carmen:

-Ah! Bir sözüm var... Siz gitmek istiyorsanız gidin! Ben bu yolculuğa gitmeyeceğim. Ben buradan ayrılmam!

Dancaire – Remendado:

-Carmen, dostum, gelmelisin.

Carmen:

-Ben gitmem!

Dancaire – Remendado:

-Bizi böyle sıkıntıda mı bırakacaksın?

Frasquita – Mercédès:

-Ah! Carmen'im gelmelisin.

Dancaire:

-Bunun nedeni ne Carmen, söyle bize!

Remendado - Frasquita – Mercédès:

-Neden? Neden? Neden?

Carmen:

-Sebebini öğreneceksiniz, size şimdi söyleyeceğim.

Dancaire - Remendado - Frasquita – Mercédès:

-Söyle! Söyle! Söyle! Söyle!

Carmen:

-Nedeni... Ben şu son günlerde...

Dancaire - Remendado - Frasquita – Mercédès:

-Evet...

Carmen:

-Aşık oldum!

Dancaire- Remendado - Frasquita – Mercédès:

-Ne dedi, ne dedi?

-Dedi ki, birine aşık olmuş!

-Aşık olmuş!

Carmen:

-Evet, aşık oldum!

Dancaire:

-Carmen, biraz ciddi ol!

Carmen:

-Aşık olmak, aklımı aldı!

Dancaire - Remendado:

-Şaşırdık doğrusu, ama bu ilk kez olmuyor. Aşkla işi birlikte götürür, yürütürsün küçüğüm. Sen iş ile aşkı hep birlikte yürüttün.

Carmen:

-Dostlarım, sizinle gidemeyeceğim için beni affedin ama, bu hoşuma gidecek. Bu kez, aşk işten daha önemli. Bu akşam, aşk işin önüne geçiyor!

Dancaire:

-Bu senin son sözün mü?

Carmen:

-Kesinlikle öyle.

Remendado:

-Bizi böyle bırakamazsın!

Dancaire - Remendado - Frasquita – Mercédès:

-Gelmelisin Carmen, gelmelisin! İşler için bu gereklisin, biliyorsun.

Carmen:

-Bunu ben de biliyorum ve kabul ediyorum.

Dancaire - Remendado - Frasquita – Mercédès - Carmen:

-Varsa kadın bir işte, o iş yürür, çok kâr olur. Eğer yoksa kadın, bizden iyi bir iş çıkmaz.

Dancaire:

-Dur! Kim bu adam?

Carmen:

-Hapisaneden kaçmama yardım eden asker.

Remendado:

-Bu hassas bir konu.

Dancaire:

-Geleceğine emin misin?

Don José:

-Alcala ejderhaları, Alcala askeri!

Dancaire:

-Sen nereye böyle Alcala askeri?

Don José:

-Rakibimi arıyorum, savaşmak ve onu yenmek için.

Dancaire:

-İş böyle ise geç dostum. Onur ve aşk işleri her şeydir Alcala askeri için.

Frasquita – Mercédès:

-Yakışıklı bir ejderha.

Dancaire:

-Tarafımızda böyle bir adamın olmasına ihtiyacımız var.

Remendado:

-Carmen, bize katılmasını söyle.

Carmen:

-Reddedecektir.

Remenedado:

-Denemeye değer.

Carmen:

-Tamam, deneyeceęim.

Nihayet buradasın!

Don José:

-Carmen!

Carmen:

-Hapisten çıktın değil mi?

Don José:

-İki ay kaldım orada.

Carmen:

-Zorlandın mı?

Don José:

-Hayır! Senin için olacaksa, daha uzun kalmaya bile hazırım.

Carmen:

-Öylesye beni seviyorsun?

Don José:

-Ben mi? Sana tapıyorum!

Carmen:

-Biraz önce subaylarınız buradaydı. Onlarla dans ettik.

Don José:

-Nasıl, sen mi!

Carmen:

-Kıskandım deme de, ne dersin de.

Don José:

-Evet, ben kıskancım.

Carmen:

-Yavaş, bayım, yavaş! Şerefimize dans edeceğim, dansıma nasıl eşlik edeceğimi efendimiz görsün. Buraya otur, Don José; başlıyorum. Laaa-la-la-laaaaa-la...

Don José:

-Yalvarırım Carmen! Biraz dur.

Carmen:

-Neden duracaktım?

Don José:

-Bana öyle geliyor ki... Bunlar... Evet, bizim borular! Geri dön emri geliyorlar! Sen duymuyor musun?

Carmen:

-Bravo, bravo! Bu dans, orkestra eşliği olmayınca kederli bir dansır. Gökten gelen müzik, coşturur herkesi!

Don José:

-Anlamıyorsun beni Carmen. Tekmil için geri dön emri; karargâhta olmalıyım!

Carmen:

-Karargâh!... Tekmil için! Ah! Gerçekten çok aptalmışım ben! Gücüm yettiği kadar, sizi neşelendirmek, eğlendirmek için bayım; şarkı söyledim! Dans ettim! Sanırım, daha çok sevmediğim için, Tanrı beni affeder! Tarata ta; çalar çalmaz boru, kalkıp gitmek zorunda kanarya! Haydi, git! Uç kanarya! Al üniformanı, kılıcını, şapkanı da! Git, yavrum git, kışlana geri dön!

Don José:

-Benimle böyle dalga geçme Carmen, senden ayrılmaktan nefret ediyorum. Başka hiçbir kadın kalbimi böyle sarsmadı. Kimse ruhumu bu kadar derinden etkilemedi.

Carmen:

-Taratata! Ah Tanrım! Geri dönüş sesleri, korkarım geç kalacağım! Tanrım! O beni unutacak ve kaçacak! Aşk için çok fazla!

Don José:

-Aşkına inanmıyorsun demek?

Carmen:

-Yok, hayır!

Don José:

-Öyleyse, dinle beni!

Carmen:

-Hiç dinlemek istemiyorum!

Don José:

-Dinleyeceksin!

Carmen:

-Seni bekliyorlar!

Don José:

-Beni dinlemeni istiyorum Carmen! Bir gün bana çiçek atmıştın. Hapisteyken buramda, kalbimdeydi. Solmuş kuru yaprakları, halâ tatlı kokusunu koruyordu; gözlerim kapanırken, onun güzel kokusundan sarhoş oldum. Ve gece seni gördüm! Seni lanetlemeye, senden nefret etmeye ve sonra kendime sormaya başladım; neden kader seni benim yoluma çıkardı? O zaman kendimi suçladım ve benliğimi hissettim. Tek arzum, tek umudum, seni yeniden görmektir Carmen! Bütün benliğimi vermeye hazırdım; bana bir bakışın için. Carmen'im, seni haykırıyordum! Carmen, seni seviyorum!

Carmen:

-Hayır, sevmiyorsun!

Don José:

-Ne dedin?

Carmen:

-Beni sevmiyorsun, eğer sevsen benimle oraya gelirdin; uzaklara, dağlara...

Don José:

-Carmen!

Carmen:

-Uzaklara, sevseydin... Uzaklara gelirdin peşimden, atına binip, bir kahraman gibi başka diyarlara götürürdün, sevseydin...

Don José:

-Acı bana Carmen, acı! Tanrım!

Carmen:

-Evet, geleceksin değil mi? Uzaklara... Uzaklara götür beni!

Don José:

-Ah! Sus! Sus! Hayır, artık seni dinlemek istemiyorum. Bayrağımı terk ettim, firar ettim. Bu utanç verici bir yüz karası! Artık istemiyorum.

Carmen:

-İyi o zaman git!

Don José:

-Carmen, lütfen!

Carmen:

-Hayır, seni artık sevmiyorum. Defol! Senden nefret ediyorum.

Don José:

-Carmen!

Carmen:

-Elveda, sonsuza dek elveda...

Don José:

-Tamam o zaman... Elveda...

Carmen:

-Defol!

Don José:

-Carmen! Sonsuza dek elveda...

Zuniga:

-Hey! Carmen! Hey! Hey!

Don José:

-Kim vuruyor? Kim bu gelen?

Carmen:

-Sessiz ol, sessiz ol!

Zuniga:

-Ben kendim açıp girdim. Ah! Ayıp, güzelim! Seçimin doğru değil! Hiç subay dururken, bu dengin olmayan er seçilir mi? Haydi, çekil!

Don José:

-Hayır!

Zuniga:

-Sana git diyorum!

Don José:

-Gitmeyeceğim!

Zuniga:

-Alçak herif!

Don José:

-Lanet! Sana kimin gideceğini göstereceğim.

Carmen:

-Kıskançlık cehemnnemi! İmdat! İmdat!

Yakışıklı subay! Aşk kötü bir oyuna kurban etti sizi! Gelişiniz zamansızdı. Yazık! Mecburuz, ihbar edilmek istemeyiz. Sizi bir saat kadar alıkoymak zorundayız.

Remendado- Dancaire:

-Değerli bayım! Değerli bayım! Bizim buradan ayrılmamız gerekiyor; bizimle gelirmisiniz?

Carmen:

-Bu bir gezinti.

Herkes:

-Cevap veriniz dostum.

Zuniga:

-Kesinlikle! O kadar çok ısrar ediyorsunuz ki, karşı koymak olur mu hiç! Fakat sonra koruyun kendinizi! Koruyun kendinizi... Çok geç!

Dancaire:

-Savaş, hep savaştır! Bu arada, komutanım, biz sizi zorlamadan yürüyün!

Carmen:

-Şimdi bizimle misin?

Don José:

-Mecburum!

Carmen:

-Ah! Bu nazik bir söz değil! Ama önemi yok! Yürü, anlayacaksın gelince... Güzel, dertsiz bir hayat, orada bütün dünya; ve istediğin yasayı koy! Ve hepsinin ötesinde: özgürlük!

Herkes:

-Masmavi gök, dertsiz hayat. Orada bütün dünya; istediğin yasayı koy; evet, orada bütün dünya, istediğin yasayı koy! Ve hepsinin ötesinde; özgürlük!

➤ Üçüncü Perde

Çingeneler korosu:

-Dinle dostum, dinle! Zenginlik orada. Ama yolda çok dikkatli olmalıyız. Yanlış bir adımdan sakınmalıyız!

Carmen – Mercédès – Frasquita – Dancaïre- Remendado:

-İşimiz güzel bir iş. Ama güçlü bir kalp gerektirir! Her taraf tehlike dolu, ne çıkar! Yılmadan ilerleriz, her yeri sel de bassa, fırtına da olsa! Askerler orada bizi beklese de, geçitte pusu da kursa, ilerleyişimiz önlenemez!

Dancaïre:

-Burada bir saat mola veriyoruz arkadaşlar. Yola bir bakalım, kapanmış mı, açık mı? Kaçak eşya gürültüsüzce geçer mi?

Carmen:

-Neye bakıyorsun öyle?

Don José:

-Kendime diyordum ki; buradan uzakta iyi ve cesur bir köylü kadın, beni halâ namuslu bir adam sanıyor. Ne yazık ki yanılıyor...

Carmen:

-Kim bu kadın?

Don José:

-Annem.

Carmen:

-İyi, öyleyse annenin yanına, evine dönmelisin. Bu hayat sana göre değil, ne kadar erken dönersen senin için o kadar iyi.

Don José:

-Gitmek mi? Senden ayrılmak mı?

Carmen:

-Tam olarak öyle.

Don José:

-Ayrılmak mı? Carmen dinle, bunu bir daha söylersen...

Carmen:

-Belki beni öldürürsün. Bu ne bakış... Cevabın yok mu? Benim için önemi yok. Her şeye hükmeden kaderdir.

Frasquita – Mercédès:

-Kes! Kes! Aç! Aç! İşte oldu! İşte oldu! Üç kart buraya! Üç kart buraya! Dört de bu! Dört de bu! Şimdi söyleyin güzel kartlar, gelecekte haber verin. Söyleyin bize kim ihanet edecek? Söyleyin bize kim ihanet edecek? Söyleyin bizi kim sevecek? Söyleyin bizi kim sevecek? Söyleyin, söyleyin!

Frasquita:

-Beni çılgınca sevecek genç bir aşık görüyorum.

Mercédès:

-Benimki çok zengin ve çok yaşlı, ama evlenmekten söz ediyor!

Frasquita:

-Onun atına biniyorum ve beni dağlara götürüyor!

Mercédès:

-Benimki bir kral sanki, beni bir şatoya yerleştiriyor!

Frasquita:

-Sonsuza dek aşk. Her gün yeni çılgınlıklar!

Mercédès:

-Ayuç dolusu altınlar, pırlantalar, her tür mücevher!

Frasquita:

-Benimki yüz ünlü adamın lideri!

Mercédès:

-Benimki... Benimki... Gözlerime inanamıyorum! Evet... Ölüyor! Ah! Dul kalıp mirasına konuyorum!

Frasquita – Mercédès:

- Şimdi söyleyin güzel kartlar, gelecekte haber verin. Söyleyin bize kim ihanet edecek? Söyleyin bize kim ihanet edecek? Söyleyin bizi kim sevecek? Söyleyin bizi kim sevecek? Söyleyin, söyleyin!

Mercédès:

-Şans!

Frasquita:

-Aşk!

Carmen:

-Haydi, şimdi bana izin verin. Karo! Maça! Ölüm! Doğru gördüm... Önce ben, sonra o. İkimize de ölüm! Acı cevaplardan kurtulmak için, kartları karıştırmak boşuna. Bu hiçbir işe yaramaz, kartlar yalan söylemez! Kader kitabında sayfan mutluya,

korkmadan karıştır ve kes. Elindeki kart döner neşeyle, mutluluğu açıklar! Ama kaderinde ölmek varsa, kader bunu alınaya yazmışsa, yirmi kere yeni baştan başlasan da; acımasız kart tekrar eder: Ölüm! Evet, kaderinde ölmek varsa, yirmi kere yeni baştan başla; acımasız kart tekrar eder: Ölüm! Yine! Yine! Hep ölüm!

Mercédès – Frasquita:

-Söyleyin tekrar, söyleyin güzel kartlar; gelecekte haber verin bize! Söyleyin bize kim ihanet edecek? Söyleyin bizi kim sevecek? Söyleyin, söyleyin!

Mercédès:

-Şans!

Frasquita:

-Aşk!

Carmen:

-Tekrar ölüm! Tekrar, tekrar, tekrar... Haberler nasıl?

Dancaire:

-Geçmeye çalışacağız ve başaracağız. Sen yukarıda kal José; mallara göz kulak ol.

Frasquita:

-Yol açık mı?

Dancaire:

-Evet, ama sürprizlere dikkat etmeliyiz. Gececeğimiz gedikte üç gümrükçü gördüm.

Onlardan kurtulmalıyız.

Carmen:

-Alın silahları gidelim. Geçmemiz gerekiyorsa geçeriz.

Mercédès – Frasquita – Carmen:

-Gümrükçüye gelince; bu bizim işimiz! Hepsi, bir diğeri gibi beğenilmek ister, kibarlık yapmayı sever. Ah! Bırakın bizi önden geçelim!

Frasquita:

-Beğenilmek isterler! Gümrükçüler sevecendirler!

Kadınlar korusu:

-Kibardırlar!

Carmen:

-Gümrükçüler sevimlidirler!

Kadınlar korusu:

-Bırakın bizi önden geçelim!

Mercédès:

-Evet, önden geçelim, gümrükçüler bizim işimiz!

Koro:

-Ah! Bırakalım önden geçsinler! Yürüyün!

Önden yürüyelim! Ah! Yürüyelim! İleri!

Micaëla:

-Burası kaçakçıların sığınağı, o burada, onu göreceğim. Annesinin verdiği görevi, korkmadan yerine getireceğim. Hiç korkmuyorum diyorum, boşuna! Ben kendime hakimim, ama cesur görünmeme rağmen, kalbimin içinde korku var! Bu vahşi yerde yapayalnızım tamamen tek başınayım korkuyorum. Korkum yersiz ama; bana cesaret ver, beni koru Tanrım! O kadını yakından göreceğim. Onun korkunç hileleri, sevdiğim adamın şerefini lekelemeyi başardı! O çok tehlikeli ve güzel! Ama korkmayacağım ondan. Yok, hayır, korkmayacağım! Ona yüksek sesle bağıracağım... Ah! Tanrım beni koru! Ah! Hiç korkmuyorum diyorum; boşuna! Ben kendime hakimim, ama cesur görünmeme rağmen, kalbimin içinde korku var! Bu vahşi yerde yapayalnızım tamamen tek başınayım korkuyorum. Korkum yersiz ama; bana cesaret ver, beni koru Tanrım! Koru beni! Ey Tanrım!

Escamillo:

-Sadece biraz daha aşağıda olsa beni öldürebilirdin!

Don José:

-Adın ne? Cevap ver!

Escamillo:

-Sakin ol, ben Escamillo' yum. Granada Torerosu!

Don José:

-Escamillo!

Escamillo:

-O benim.

Don José:

-Adınızı duydum. Hoş geldiniz ama gerçekten burada kalamazsınız, dostum.

Escamillo:

-Bir itirazım yok ama ben aşığı dostum, delice! Aşkını görmeyi göze alamayan bir zavallı mı olsaydım!

Don José:

-Sevdiğiniz kadın burada mı?

Escamillo:

-Kesinlikle. O bir çingene, dostum...

Don José:

-Adı ne?

Escamillo:

-Carmen.

Don José:

-Carmen?

Escamillo:

-Evet, dostum, Carmen. Eski aşığı, onun için kaçan bir askerdi. Birbirlerine tapıldılar ama sanırım bitti. Carmen'in aşkları altı ay bile sürmez.

Don José:

-Yine de onu seviyorsunuz!...

Escamillo:

-Seviyorum! Evet, dostum, deli gibi!

Don José:

-Ama çingene kızlarını almak için, iyi bilirsiniz ki, ödeme yapmanız gerekir.

Escamillo:

-Peki! Ödeyeceğim!

Don José:

-Bedel, dövüşle ödenir!

Escamillo:

-Dövüşle!

Don José:

-Anladınız mı?

Escamillo:

-Sözleriniz çok açık. Onun sevdiği, en azından eskiden sevdiği asker kaçağı... O, siz misiniz?

Don José:

-Evet, benim!

Escamillo:

-Memnun oldum, dostum! Şimdi taşlar yerine oturdu!

Don José:

-Yakında kan akacak, öfkemi göreceksin.

Escamillo:

-Bu sakarlığa gerçekten güleceğim. Sevgilimi ararken aşığımı buldum.

Koro:

-Dikkat edin! Yenilecek olan kişi için çok kötü bu son. Kendini savun.

Carmen:

-Hey! Hey! José!

Escamillo:

-Gerçekten kalbim sevinçle doldu. Siz, Carmen, hayatımı kurtardınız! Sana gelince, yakışıklı asker, seninle eşitiz ve o güzel için, istediğin yerde, tekrar savaşılabilecek güne dek, burada ayrılalım!

Dancaire:

-Yeter, artık kavga yok! Haydi gidiyoruz ve sen arkadaş, sana iyi geceler.

Escamillo:

-İzniniz olursa, veda etmeden önce sizi, en azından Sevilla yarışlarına davet edeyim. En iyisi olduğum şanıma seyretmeye... Kim beni seviyorsa, oraya gelecektir! Arkadaş, sen sakın ol! Her şeyi söyledim. Evet, her şeyi söyledim!... Burada, vedalaşmaktan başka işim kalmadı!..

Don José:

-Kendine dikkat et Carmen, acı çekmekten bıktım!

Dancaire:

-Yola, yola çıkmalıyız!

Koro:

-Yola çıkmalıyız!

Remendado:

-Durun! Şurada saklanan biri var.

Carmen:

-Bir kadın!

Dancaire:

-Tanrım! Hoş bir sürpriz!

Don José:

-Micaëla!

Micaëla:

-Don José!

Don José:

-Zavallı! Neden buraya geldin?

Micaëla:

-Ben... Seni aramaya geldim! Orada küçük bir ev var. İçinde dua eden bir anne, senin annen! Ağlıyor, yazık! Çocuğu için ağlıyor ve seni çağırıyor, hala kolları sana açık ve ağlıyor! Acı ona José, ah! José, benimle gel!

Carmen:

-Git, git, daha iyi edersin. Bizim işimiz, hiç sana göre değil.

Don José:

-Sen bana gitmemi mi söyledin?

Carmen:

-Evet, gitmelisin.

Don José:

-Bana onunla gitmemi söylüyorsun, ne için? Yeni aşığının kollarına koşacaksın! Yok! Bu olmayacak! Hayatıma mal olsa da hayır Carmen, gitmeyeceğim! Bizi bağlayan zincir, ölüme kadar bağlayacak!

Micaëla:

-Dinle beni, rica ediyorum. Annen seni bekliyor! Bu zinciri sen kıracaksın José! Eğer bu zinciri kırmazsan, annenin kalbi kırılacak José!

Frasquita – Mercédès – Remendado – Dancaïre – Koro:

-José, eğer gitmezsen kaderin seni baştan çıkaracak. Çok geç olmadan gitmelisin.

Don José:

-Bırak beni!

Micaëla:

-Lütfen! José!

Don José:

-Ben ölüme mahkumum!

Frasquita – Mercédès – Remendado – Dancaïre – Koro:

-José! Korum kendini!

Don José:

-Ah! Elimdesin, şeytan kadın. Seni kaderine boyun eğmeye zorlayacağım. Evet, kaderin benim elimde! Hayatıma mal olsa da, yok, yok, hayır, gitmeyeceğim!

Frasquita – Mercédès – Remendado – Dancaire – Koro:

-Ah! Dikkat et, Don José!

Micaëla:

-Bir kelime daha... Bu son olacak! Ne yazık ki José, annen ölüyor... Annen seni bağışlamadan ölmek istemez!

Don José:

-Annem! Ölüyor!

Micaëla:

-Evet, Don José!

Don José:

-Gidelim! Ah! Gidelim! Sevin şimdi gittiğime ama... Yine görüşeceğiz!

Escamillo:

-Toreador, koru kendini! Toreador! İyi düşün, evet, dövüşürken daima düşün! O siyah göz bakar ve aşk seni bekler, Toreador, aşk seni bekler!

➤ **Dördüncü Perde**

Koro:

-Sadece iki çeyreklik! Kendinizi serinletin! Portakallar, detaylı bir program! Şarap!

Su! Sigara! Sadece iki çeyreklik! Hanımlar ve beyler!

Zuniga:

-Sadece portakal, çabuk!

Korodan bir satıcı:

-Buyrun memur bey, teşekkürler.

Başka bir satıcı:

-Bayım bunlar serinlemek için daha güzeller!

Zuniga:

-Merhaba! Biraz serinlik isterim.

Bir çingene:

-Bardak da ister misiniz?

Koro:

-Sadece iki çeyreklik! Burada! Sadece iki çeyreklik!

Zuniga:

-Carmencita'ya ne oldu?

Frasquita:

-Escamillo buraya geldiğinden beri, Carmen buradan ayrılamıyor.

Zuniga:

-Ah onun yeni aşkı Escamillo mu?

Frasquita:

-Eski aşığına ne oldu?

Mercédès:

-O özgür.

Zuniga:

-Şimdilik.

Frasquita:

-Carmen'in yerinde olsam çok rahat olmazdım.

Koro:

-Geldiler! Geldiler! Başlıyor dans! Geldiler! Geldiler! Başlıyor dans, Torero dansı!

Güneşten parlıyor mızraklar! Uçsun, uçsun şapkalar! İşte alana çıkıyorlar. Hepsinin

önünde, çirkin yüzüyle Alguazil yürüyor. Yıkıl! Yıkıl! Yıkıl! Yıkıl Alguazil, yıkıl! Selamlayalım geçenleri, selamlayalım güçlü Chulos'u! Bravo! Yaşa! Cesaretiyle ünlü! İşte güçlü Chulos! Bakın flamacılara, bakın şu havalarına! Bakın! Bakın şu bakışlara ve şu ısıltıya; dövüş kıyafetlerinin pırıltılı işlemelerine... İşte flamacılar!

Bakın Picador'lar! Nasıl da yakışıklılar! Mızraklarının ucuyla boğaların göğüslerini tahrik edecekler!

Espada! Espada!

Escamillo! Escamillo!

Bu Espada'dır. İnce demir mızrağıyla, son darbeyi o indirir. Öldüren darbe hep onundur ve o vurunca her şey biter!

Yaşa Escamillo! Ah! Bravo! Geldiler!

İşte dans, Torero dansı! Güneşten parlıyor mızraklar! Uçsun, uçsun şapkalar! Geldiler! Yaşa Escamillo! Yaşa Escamillo! Bravo!

Escamillo:

-Beni seviyorsan, Carmen... Her zaman benimle övün!

Carmen:

-Ah! Seni seviyorum Escamillo. Ölesiye seviyorum. Hiç kimseyi senin kadar sevmedim!

Escamillo:

-Ah! Seni seviyorum. Evet, seni seviyorum!

Koro:

-Yol verin! Yol verin! Yol verin Senyor Alcada'ya!

Frasquita:

-Carmen! Sana iyi bir tavsiye; burada durma.

Carmen:

-Neden peki?

Mercédès:

-O burada.

Carmen:

-Kim?

Mercédès:

-O! Don José! Kalabalığın arasına gizlenmiş, bak...

Carmen:

-Evet, gördüm.

Frasquita:

-Dikkat et!

Carmen:

-Onun karşısında titreyecek kadın değilim ben... Burada kalıp ve onunla konuşacağım.

Mercédès:

-Carmen! İnan bana! Kendine dikkat et!

Carmen:

-Hiç korkmuyorum!

Frasquita:

-Dikkat et!

Carmen:

-Demek sensin!

Don José:

-Benim!

Carmen:

-Uzakta olmadığın ve geldiğin konusunda uyarılmıştım; hayatım için korktuğumu hiç söylemedim. Ben cesurum ve tehditle kaçmayacağım.

Don José:

-Tehdit etmiyorum... Rica ediyorum... Yalvarıyorum! Geçmişimizi Carmen, unutacağım! Evet, ikimiz için başka bir hayat başlayacak. Buradan uzakta, başka ufuklarda!

Carmen:

-İstediğin mümkün değil! Carmen asla yalan söylemez; onun ruhu eğilmez: aramızdaki her şey bitti. Hiç yalan söylemem, her şey bitti.

Don José:

-Carmen, hala zamanımız var, evet. Hala zamanımız var... Ey Carmen'im, bırak seni kurtarayım, sana tapıyorum. Ah! Bırak seni kurtarayım, kendimi ve seni kurtarayım!

Carmen:

-Hayır! Anladım ki vakti geldi, beni öldüreceksin. Ama ölsem de yaşasam da, hayır, hayır! Önünde eğilmeyeceğim!

Don José:

-Carmen hala vakit var, izin ver seni kurtarayım taptığım kadın. Bırak seni ve seninle birlikte kendimi kurtarayım, hala zaman var.

Carmen:

-Seni sevmememe rağmen hala neden benimle ilgileniyorsun? Hayır, artık seni sevmiyorum. Boşuna 'sana tapıyorum' deme. Bunun karşılığında sana verecek bir şeyim yok. Boşuna! Hiçbir şeyim yok!

Don José:

-Demek artık beni sevmiyorsun?... Demek artık beni sevmiyorsun?...

Carmen:

-Hayır, artık seni sevmiyorum.

Don José:

-Ama ben, Carmen halâ seni seviyorum, yazık bana! Sana tapıyorum!

Carmen:

-Bunlar neye yarar? Ne gereksiz sözler!

Don José:

-Carmen, seni seviyorum, sana tapıyorum! Peki! Gerekirse seni memnun etmek için haydut olarak kalırım. İstedğin buysa... Ne istersen... Bırakma beni, Carmen'im, ah! Hatırla geçmiş! Birbirimizi çok sevdiğimizi! Ah! Bırakma beni, Carmen!

Carmen:

-Carmen asla boyun eğmeyecek! Özgür doğdu ve özgür ölecek!

Koro:

-Yaşa! Güzel dövüş! Yaşa! Kıpırmızı olmuş yer. Saldırıyor boğa da! İşte, işte! Kışkırtılan boğa, canından bezip, saldırıyor, işte! Vuruyor doğruca, tam kalbinden! İşte! Zafer!

Don José:

-Nereye?

Carmen:

-Bırak beni.

Don José:

-Alkışlanan adam... Yeni sevgilin o!

Carmen:

-Bırak beni... Bırak beni...

Don José:

-Yemin ettim, gidemeyeceksin Carmen, benimle geleceksin!

Carmen:

-Bırak beni Don José, seninle gelmeyeceğim.

Don José:

-Onunla buluşmaya gideceksin ha! Söyle... Onu seviyor musun?

Carmen:

-Onu seviyorum! Ve onu sevdiğimi ölümün yüzüne de tekrarlayacağım!

Koro:

-Yaşa! Güzel dövüş! Yaşa!

Don José:

-Senin için ruhumun huzurunu yitirdim! Ve sen, hain kadın; onun kolları arasında, benimle alay edeceksin! Yok, yemin ettim, gidemeyeceksin Carmen, benimle geleceksin!

Carmen:

-Hayır, hayır! Asla!

Don José:

-Usandım seni tehdit etmekten!

Carmen:

-İyi öyleyse, ya vur beni, ya da bırak gideyim!

Koro:

-Zafer!

Don José:

-Bu son uyarım, şeytan, gelecek misin?

Carmen:

-Hayır, hayır! Bu yüzüğü, vaktiyle bana vermiştin... Al!

Don José:

-Pekala! Şeytan!

Koro:

-Toreador, koru kendini! Toreador! Ve iyi düşün, evet, dövüşürken düşün!

O siyah göz sana bakar ve aşk seni bekler, Toreador, aşk seni bekler!

Don José:

-Beni tutuklayın... Onu ben öldürdüm!

Ah! Carmen! Taptığım Carmen'im!...

4.9. Carmen Romanı ve Operasının Temel Fark ve Benzerlikleri

Bizet'nin başyapıtı Carmen'in kaynağı, Prosper Mérimée'nin 1847'de yazdığı aynı adlı romanı olmuştur. Bir dişi şeytanın, ölümcül bir yıkım oyunu oynadığı eserin son bölümü, hikayeden çok, çingene ırkı üzerine bilimsel bir çalışma niteliğindedir.

Endülüs'te çok yaygın bir Hristiyan adı olan Carmen, 'bahçe' veya 'kır evi' anlamına gelmektedir. İsim bu anlamlarıyla Meksika ve Arjantin'de birer şehir ismi olarak da kullanılırken, aynı zamanda Latin dillerinde, 'büyü' ve 'şarkı' anlamlarını taşımaktadır. Operadaki Carmencita kullanımı ve bunun kısa hali olan Carmen, İspanya'da bir kadın ismi olarak sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Mérimée'nin hikayesi gerçek bir olayı anlatmaktadır: Endülüs yaşamının tüm sempatik ve tiksindirici özelliklerini taşıyan tasvirler, çok yakın gözlemlerden kaynaklandıklarını düşündürecek kadar gerçekçi öğeler taşımaktadır. İnsanların karakteristik psikolojisi, ancak ülkenin İspanyollara has özelliklerini en belirgin şekilde taşıyan bölgesi olan Endülüs'te çok zaman geçirmiş biri tarafından bu denli başarıyla aktarılabilir. Bununla birlikte, operada bahsedilmeyen bir özellik, özel bir öneme sahiptir: José bir Navarralıdır (İspanya'nın kuzeyinde, Fransa sınırında yer alan İspanya eyaleti), Endülüslü değildir. Bu durum, onun gururlu, kendine güvenen, aşağılanmaya tahammülü olmayan yapısını açıklamaktadır. Carmen ise hem romanda, hem de operada bir çingenedir. Hikaye Endülüs'te geçse de, sadece yan figürlerin o bölgenin yerlisi olduğu görülmektedir.

Romanın başında Mérimée, Córdoba'lı bir rehber eşliğinde 1830 yılı sonbaharında Endülüs'te yaptığı arkeolojik bir geziyi anlatmaktadır. Libretto yazarları için bu ilk bölümün en ilginç kısmı Don José'nin tasviridir: "Orta boylu, güçlü, gururlu ama kasvetli bir görünüme sahip genç bir adam... Sarışın, mavi gözler, büyük bir ağız, güzel dişler, küçük eller, güzel bir gömlek, gümüş düğmeli kadife bir ceket, beyaz deri tozluk ve kahverengi bir at." (Mérimée, 2003). Bu satırlar, okuyucuya José hakkında oldukça net bir bilgi vermektedir.

İkinci bölümde Mérimée, bir gece Guadalquivir Irmağı kıyılarında, tanıştığı çingene Carmencita'yı anlatmaktadır: "Saçında, çiçekleri baş döndürücü bir koku yayan bir demet yasemin vardı. Sade, neredeyse kötü, siyahlar kıyafetler giyinmişti. Çok büyük gözleri vardı." Mérimée anlatımına daha sonra şöyle devam etmiştir: "Carmen'in safkan olup olmadığından çok şüpheliyim: Her halükarda, kendi ırkından gördüğüm diğer tüm

kadınlardan çok daha güzeldi.” (Mérimee, 2003). Sonradan son bölümde açıkladığı gibi çingeneler çok çirkindir. Mérimée’nin tasvirinde Carmen, teni bakır rengine benzeyen, biraz fazla kalın ama güzel biçimli dudakları ve dudaklarının içinde bademlerden daha beyaz şekilde parıldayan dişleri olan, kuzgun kanadının mavimsi yansımasına sahip, siyah, uzun ve parlak saçlı bir kadın olarak anlatılmaktadır. Mérimée onu kısaca tarif ederken, sahip olduğu her kusura, belki de karşılık ile daha etkili olacağı kanıtlanan iyi bir özellik eklendiğini söylemektedir.

Şimdiye kadar iki ana karakter olan José ve Carmen’den bahsettik, fakat romanda kişi olarak yer almasa da, varlığıyla olay örgüsünü etkileyen José’nin annesi, operaya önemli bir dramatik güdü kazandırmaktadır.

José’nin romandaki şu sözleri, gerçek Carmen trajedisini hatta belki de daha iyisi, José’nin trajedisini içeriyor gibi görünmektedir: “İnsan farkında olmadan haydut olur. Güzel bir kadın yüzünden aklını yitirir, onun için savaşır, şanssızlıklar olur, dağda yaşamaya mecbur kalır ve önce bir kaçakçı, sonrasında bir hırsız olur.” (Mérimee, 2003).

Romandaki olay örgüsünün tarihi son derece kısadır: José’nin sadakate önem veren biri olduğunu anlatan sadece birkaç kelime yer almaktadır. Librettistler bu kelimeleri zekice alıp, operada ilk perdenin üçüncü sahnesinde, José’nin teğmenle yaptığı konuşmada kelimenin tam anlamıyla diyalogun içine örmüşlerdir.

Bu noktaya kadar her şey romandakiyle aynıdır, iki ana karakterin Mérimée’nin romanından alındığı görülmektedir. Öte yandan libretto yazarları, José’nin görünmeyen annesinin yanında Micaëla karakterini icat etmek zorunda kalmışlardır. Bu karakter dramatik nedenlerle, Carmen’le bir kontrast yaratmak ve deyim yerindeyse José’nin içindeki iyi tarafı nesnelleştirmek ve masumiyet olgusunu pekiştirmek adına önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Micaëla figürüyle ilgili çok az karakteristik veri vardır. Bunun sebebi, esere yalnızca dramatik inşa için eklenmiş olmasıdır.

Operadaki diğer ana karakterlere gelince: Boğa güreşçisi Escamillo (Mérimee’nin Picador Lucas’ı), hancı Lillas Pastia, teğmen (Zuniga), kaçakçılar Dancaire ve Remendado karakterlerinin karşılığı romanda bulunabilir. Libretto yazarlarının bazı boşlukları doldurmak ve belirli noktalara tamamlayıcı müzikal renkler de katılabilmesini desteklemek amacıyla, yalnızca Frasquita, Mercédès ve Moralès figürlerini icat etmeleri gerekmiştir. İcat edilen bu karakterler operanın hikayesinde değişikliğe neden olacak bir role sahip değildir. Fakat müzik dramaturjisini tamamlamak ve sahnedeki kişileri zenginleştirmek açısından önemli rol oynamaktadırlar.

Librettistlerin dramaturjik sanatını göstermek için birkaç ana sahneyi incelemek faydalı olacaktır. Örneğin, eserin en önemli anlarından biri olan Carmen'in girişini ele aldığımızda, bu girişin ne kadar dramatik olduğu gözlemlenmektedir. Sahneye tek başına ya da kendisinden önce gelen işçi kadınlarla birlikte gelmemektedir. Bütün kızlar meydana çıktıktan sonra, önce askerlerin Carmen'in nerede olduğunu soran şarkısı duyulmaktadır. Bunun üzerine işçiler ve genç adamlar cevap verirler: "İşte burada! Carmencita!". Böylece Carmen, sahneye bu ilk çıkışında, bireysel bir figür olarak göze çarpmaktadır. Librettistler, Mérimée'nin romanındakiyle birebir aynı kostümü ve giriş tarzını tarif etmektedir. Buna göre, kadının korsesinde bir demet akasya ve ağzının kenarında bir çiçek olmalıdır. Etrafındaki üç dört genç onunla birlikte içeri girerler, onu takip ederler, etrafını sararlar. Carmen onlarla flört eder şekilde konuşmaktadır. José başını kaldırıp Carmen'e bakar ama sonra sessizce işiyle ilgilenmeye devam etmiştir. Burada ünlü Habanera ariasındaki ilk sözleri, romandaki betimlemenin aksine, izleyiciye kişiliğinin keskin bir şekilde tanımlanmış bir resmini vermektedir. Bu noktada Carmen'in romandaki gibi José'ye doğrudan yaklaşmadığını da belirtmek gerekmektedir. Çünkü bu doğrudan ilgi, sahnede istenen etkiyi yaratmamaktadır. Bunun yerine, genç erkeklerle yaptığı konuşma yoluyla karakterini ifşa etmek zorunda kalır. Böylece Don José'yi daha yakından incelemek ve onu baştan çıkarmanın yollarını bulmak için zaman kazanmaktadır. 'Habanera' açık bir şekilde Carmen'in aşk anlayışını ortaya koyan, kadının kimliği diyebileceğimiz bir bölüm niteliğindedir. Nietzsche bu aya için şu sözleri söylemiştir: "Bu kadın eskilerin tasavvur ettiği şekliyle Eros: Şakacı bir şekilde çekici, kötü niyetli, şeytani ve yenilmez. Bu performans için gerçek bir cadı gerekli. Bu şarkıyla karşılaştırılacak hiçbir şey bilmiyorum." İlk perdedeki en çarpıcı öge bu 'trajik an' olarak adlandırılan sahnedir. (Soto-Pampara, 2021)

Dramayı oluşturan temel özellikleri araştırmak istediğimizde, karşımıza 19. yüzyılda bu konuda önemli bir çalışma yapmış olan Gustav Freytag çıkmaktadır. 1816 yılında doğan ünlü Alman oyun yazarı Gustav Freytag, kendi dünya görüşü doğrultusunda, bir klasik dram yapısı incelemesi yapmıştır. Aristoteles'in prensiplerini kendi çağının tiyatrosuna paralel olarak yorumlamak amacıyla yola çıktığı ve Shakespeare, Goethe, Schiller ve Lessing gibi yazarların eserlerini analiz ettiği çalışması, dramayı oluşturan yapısal özelliklere yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Gustav Freytag, oyun yapısal analizini merkeze alan, 1863 yılında yazdığı ünlü 'Drama Tekniği' adlı incelemesinde, trajik an olgusundan bahsetmektedir (Esen, 2014). Freytag'a göre, olay

örgüsünün belirli bir noktasında gerçekleşen hüznü, kasvetli bir duruma ya da korkunç bir anda meydana gelen, kendisinden önceki durumun duygusuna tamamen aykırı olsa bile olayların nedensel birleşiminin bir sonucu olarak hemen fark edilebilen ve süregelen olay örgüsünün inandırıcı kıldığı ana, trajik an ismi verilmektedir. Operanın ilk perdesindeki en çarpıcı öge olan ‘Habanera’, bu trajik an olarak adlandırılan sahnedir. Trajik an aşağıdaki üç ayırt edici özelliğe sahip olmalıdır: Kahraman için çok önemli olmalıdır, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmalıdır ve bir alt olaylar zinciri aracılığıyla, sonuç olarak ortaya çıkmalıdır. İzleyici tarafından algılanabilmesi ve öncesindeki eylemle makul bir bağlantı içinde olması gerekmektedir.

Örneğin Carmen’de ikinci trajik an, operanın ikinci perdesinde yer almaktadır. José, Carmen’i sonsuza dek terk etmeye ve askerliğin onuruna sadık kalmaya karar verirken, aniden teğmenin gelişle kıskançlığa sürüklenmeye başlamıştır. Burada, José’nin niyeti ile, onun için çok önemli olan bu ani olay arasındaki karşıtlık nedeniyle, oldukça güçlü bir etki görülmektedir.

Operanın ikinci perdesinde olaylar Lillas Pastia’nın hanında geçmektedir. Romanda han önemli bir rol oynamaz: Carmen’in aşk buluşmaları, Candilejo Sokağı’ndaki eski bir çöpçatan çingenenin evinde gerçekleşir (Mérimee, 2003).

José’nin değişiminin ana hatları hem roman hem de operada şu şekilde çizilmektedir: Önce sıradan bir askere indirgenir, yine de askerliğin onurunu korumaya çalışırken kıskançlıkla bir subaya isyan eder, hatta o subayı öldürmeye kalkışır; üstüne yaptığı itaatsizlikten sonra başka çaresi kalmayınca, kaçakçı olmuştur. Şimdi, libretto yazarlarının kullandıkları noktaları vurgulayarak romanın nasıl ilerlediğini inceleyelim:

Hapishanedeki José, manevi durumunu, pervasız budalalığından duyduğu pişmanlığı, Carmen tarafından nasıl aşağılandığını anlatmaktadır. Yine de onu düşünmekten kendini alamamakta; ipek teninin olağanüstü görüntüsünü hatırlamakta, gördüğü tüm kadınları Carmen’e benzetmekte, hiçbirini onun kadar güzel bulamamakta ve istemeden akasya çiçeğinin kokusunu içine çekmektedir (Mérimee, 2003).

Bu sırada Carmen de onu düşünmektedir: Hapishanedeki José’ye, bir somun ekmek ve bir altın parçası, ayrıca kaçmasına yardım etmek için bir İngiliz törpüsü götürmüştür. Ancak José’nin, firarı bir suç olarak görmesi, Carmen’i kızdırmıştır. Cezasını çektikten sonra sıradan bir asker olarak nöbet tutarken Carmen’i tekrar görür, aynı akşam onunla buluşmasını istemektedir. Bu buluşmada José, Carmen’e, hapishanedeyken kendisine getirdiği altını geri verir. Bu sırada fazla parası olmayan Carmen, altını birlikte harcamak

ister. Portakal, ekmek, sosis, bir şişe Manzanilla alıp Candilejo Sokağı'ndaki çingenenin evine giderler. Yalnız kaldıklarında Carmen deli gibi dans etmeye ve şarkı söylemeye başlamıştır: 'Sen benim rom'umsun! Ben senin romi'nim!' (Çingene dilinde 'rom' erkek eş, 'romi' kadın eş anlamına gelmektedir). Akşam olduğunda José, askerlerin geri çekilmesini duyunca, kışlaya dönmek istemiştir. Carmen onu küçümseyerek, sopadan korkan bir zenci köle, korkak bir kanarya kuşu olduğunu söyler. José, bunun yeniden tutuklanması anlamına geldiğini bilmesine rağmen Carmen'in bu sözlerinden sonra onunla kalmıştır (Mérimee, 2003).

Nihayetinde Carmen, José'nin mutlak teslimiyetini onu kaçakçılar çetesine kazandırmak için de kullanmaya başlamıştır. Bu ikna çabası, çok benzer şekilde operanın ikinci perdesinin sonunda da karşımıza çıkmaktadır. Dağlarda at sırtında birlikte sürdürecekleri romantik hayatı, baştan çıkarıcı şekilde anlatıp, eğer kendisini seviyorsa kaçakçılara katılmasını söylemektedir. Burada şık bir detay olarak, operanın ilk perdesinde, Carmen'in Jose'yi kelepçelerini çözüp kaçmasına yardım etmesi için ikna etmeye çalıştığı baştan çıkarma sahnesinde yer alan, José'nin çaresiz iç çekişi, romanda da aynı duyguyla karşımıza çıkmaktadır: 'Carmen!'. Bu yakarış, José'nin bu noktaya kadar olan duygularının tüm nüanslarını içermektedir. Fakat burada Carmen, operanın ilk perdesindeki gibi sadece küçük bir iyilik değil, José'nin tüm hayatını istemektedir. Askerlik onuru söz konusu olduğunda, vicdanı hala daha güçlü olan José, ondan ayrılmaya karar verir fakat bu noktada kader belirmiştir: José kapıyı açmak üzereyken, diğer taraftan biri kapıyı çalar ve teğmenin Carmen'i çağıran sesi duyulur. Bu andan itibaren olaylar hızla kaçınılmaz bir krize doğru ilerlemektedir (Mérimee, 2003).

Bu olayın operadaki işlenişinde, José teğmeni öldürmez. Bunun yerine teğmen, Carmen'in kaçakçı arkadaşları Remendado ve Dancaire tarafından esprili bir şekilde silahsızlandırılır. Haydutların mizahi öğeler içeren bu sahnesi, resme romandan farklı olarak hoş bir renk katmaktadır. Daha önemlisi, oyunda daha önce kimse öldürülmediği için, Carmen'in finaldeki ölümü çok daha vurucu bir etki yaratmaktadır. Daha az tekrarlanan bu tip büyük olayların seyirci üzerindeki etkisi çok daha dehşet verici olmaktadır.

Operanın üçüncü perdesindeki olayların, romandaki paralel bölümün konusuyla çok az bağlantısı vardır. Roman, kaçakçılık hayatındaki maceraları anlatmaktadır: Carmen kaçakçılara etkili bir casus olarak hizmet etmekte, mallar sürekli olarak Cebelitarık'tan kıyıya kaçırılıp saklandıkları dağlara getirilmekte ve daha sonra Ronda'ya

götürülmektedir. Operada buna dair bir bilgi olmasa da, operanın üçüncü perdesinin de Ronda yakınlarında gerçekleşmesi muhtemeldir.

Romana göre José'nin keyfi yerindedir. Sevdığı kadın yanında olduğu sürece pişmanlık duymamaktadır. Hatta kaçakçılık hayatı onu memnun etmeye başlamıştır. Fakat operanın üçüncü perdesinde Micaëla'nın ortaya çıkmasıyla, vicdan azabının ne kadar zekice uyanıp José'yi ele geçirdiği dikkat çekmektedir.

Romanda José diğer kaçakçılardan çok saygı görmektedir. Bunun sebebi daha önce adam öldürmüş olmasıdır. Çünkü bu, çingeneler tarafından bir kahramanlık eylemi olarak görülmektedir.

Romandaki aşkın başında Carmen, José'ye çok aşıktır fakat arkadaşlarına José'nin sevgilisi olduğunu itiraf etmemektedir. José bu gizliliğin nedenini çok geçmeden öğrenir: Carmen evlidir. Libretto yazarları bu ayrıntıyı operada kullanmamayı tercih etmişlerdir. Romana göre, Carmen'in, tek gözlü, kurnaz bir çingene olan kocası Garcia, bir kadırga kölesidir. Şimdi bahsedilecek olan olay, Carmen'in hain karakterini göstermektedir: Kaçakçı çetesi, zengin bir İngiliz'i saldırıya uğrayıp soyulması için Ronda'ya çekmek istemektedir. Carmen'in şeytani planına göre, José bu kumpası Garcia'nın ön planda olacağı, iyi atış yapan İngilizler için bir hedef olarak hizmet edeceği ve muhtemelen Garcia'nın öleceği şekilde ayarlayacaktır. Carmen, José'ye bu hain planını tüyler ürperten gülümsemesiyle anlatmıştır. José Carmen'e, Garcia'dan nefret etmesine rağmen yoldaş olduklarını ve bir gün Carmen'i ihanetle değil, onurlu bir düelloyla bu adamdan kurtaracağını söylemiştir. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra, José ve Garcia, sonunda Garcia'nın öleceği bıçaklı bir kavgaya tutuşurlar (Mérimee, 2003). Bu bölüm libretto yazarlarına operanın üçüncü perdesinde José ve Escamillo arasındaki kavga için bir model olarak hizmet etmiştir. Libretto yazarları, üçüncü perdede kaçakçılık hayatının ve José'nin yeni varoluşunun bir resmini çizmek ve aynı zamanda sevgilisinin kıskançlığından bıkmış olan Carmen'in yeni bir tutkuyu hevesle beklediğini göstermek istemişlerdir. José ise yeni yaşam tarzı için pişmanlık duymaya başlasa da Carmen'in büyüünden kurtulamaz. Operada Micaëla ve Escamillo'nun bu bölümlere dahil edilmesi, sahnedeki kişiler, iki farklı yaşam tarzı, çelişen duygular ve tutkular arasındaki kontrastı güçlendirmektedir.

Operanın dördüncü perdesinde, Carmen trajedisi sona yaklaşmaktadır. Carmen'in Boğa güreşçisiyle yaşadığı aşk ilişkisi, hem romanda hem de operada felaketin nedeni olacaktır. Libretto yazarları, Escamillo figürünü oldukça erken tanıtmışlardır. Operanın

ikinci perdesinde Carmen tarafından merak edilişı, üçüncü perdede ise Carmen'in José'den bıkmış ilgisini ona yöneltişı açık şekilde izlenmektedir. Escamillo'nun romandaki karşılığı Picador Lucas, hikayenin sonlarına doğru ortaya çıkmaktadır. Carmen ile Granada'daki boğa güreşı sırasında tanışrlar. José, ne Lucas'a ne de parasına ihtiyaçları olmadığı için Carmen'in onunla konuşmasını yasaklamıştır. Carmen'in karakteristik cevabı şudur: 'Biri benim bir şey yaptığımdan şüphelenirse, o şüphe hemen gerçek olur!'. Carmen, Picador'u unutmuş gibi görünür. Ancak daha sonra gizlice Córdoba'daki boğa güreşlerine gitmiştir. Bunu duyan José, öfkeyle onu takip eder, Carmen'i Lucas'la birlikte görünce durumu hemen kavramıştır (Mérimee, 2003).

Roman ve opera arasındaki en büyük fark, José'nin Picador ve Carmen arasında bir şeyler olduğunu anladığı bu olaydan sonraki konuşmalarında görülmektedir. Romanda Don José, Carmen'e her şeyi unutup birlikte Amerika'ya gitmeyi teklif eder, Carmen istemediğini, burada mutlu olduğunu söyleyince José, kalmak istemesini Lucas'a bağlamıştır: "Senin bütün sevgililerini öldürmekten bıktım usandım. Seni öldürecekim bu sefer" diyerek tehdidini savurur. Carmen umarsızca cevaplar: "Beni öldürecekini düşünmüştüm hep! Önce ben, sonra sen! Böyle olacak çok iyi biliyorum." (Mérimee, 2003).

Romanın burasında Don José, Carmen'i tek başına bırakır, keşiş kulübesine gider ve keşışten tehlikede olan biri için dua etmesini ister. Bir haydut veya suikastçı dahi olsa, bu dindarlık, onun belirgin bir özelliğidir. Carmen'in ata binip güvenli bir yere kaçmış olmasını umarak hana döner. Ama kadın hala oradadır (Mérimee, 2003).

Don José onu alır ve ata binip oradan uzaklaşırlar. Yolda José, "Carmen'im, benimle geleceksin, değil mi?" sorusuna, "Ölecekimi bilsem seninle gelirim... Evet, ama seninle yaşamayacağım artık" cevabını alır (Mérimee, 2003).

İssız bir boğaza geldiklerinde atını durdurur. Carmen, José'nin kendisini öldürmeye getirdiğine emindir. "Beni öldürmek istiyorsun anladım... Kader böyleymiş ama bana boyun eğdiremeyeceksin. Aramızdaki her şey bitti artık. Mademki kocamsın, beni öldürmek hakkındır. Yalnız, Carmen her zaman özgür kalacaktır. Çingene doğdu, çingene ölecek!" Carmen'in bu sözlerinden sonra José kendini tekrar sevdirmek için her öneriyi yapmıştır. Hoşuna gitmesi için soyguncu olarak kalmayı teklif eder, ayaklarına kapanıp ağlar, Carmen'in elleriyle kendi gözyaşlarını siler, birlikte geçirdikleri mutlu günleri anımsatır ama boşunadır. Carmen her hamlesini aynı kararlılıkla reddetmektedir (Mérimee, 2003).

Artık sinirlerine hakim olamayan José bıçağını çeker, “Son kez söylüyorum, kalacak mısın benimle?” diye sorar. Carmen “hayır hayır hayır!” diye yanıtlar ve José'nin ona verdiği yüzüğü parmağından çıkarıp çalılarının arasına fırlatır. Tıpkı operada olduğu gibi romanda da bu hareket, José'nin gözüne perde indiren olay olmuştur (Mérimee, 2003).

Carmen'i, eski kocası Garcia'nın bıçağıyla iki kez bıçaklar, kadın oracıkta ölmüştür. Don José, cesedinin önünde bir saat kadar hareketsizce kalır. Ormanda bıçağıyla kazdığı çukura, Carmen'i elleriyle yerleştirir. Uzun süre arayıp bulduğu yüzüğüyle ve küçük bir haçla birlikte kadını gömer. Sonra atına biner, gördüğü ilk karakola girip suçunu itiraf ederek teslim olmuştur (Mérimee, 2003).

Yalnız bir ormanda ölüm ve gömülme, şiirsel ve çekici bir resim: Büyük bir aşkın trajik sonunun en çarpıcı anlatımlarından biri olan Mérimee 'nin Carmen romanının kapanışı böyledir. Ancak libretto yazarları acımasız olmak zorundadır: Opera, kısalık ve keskin karşıtlıklar gerektirmektedir. Bu nedenle operada, bu şiirsel özelliklerin çok azı kullanılabilmiştir. Librettistlerin, operanın dördüncü perdesinde, harap olmuş bir José ve muhteşem görünen Carmen'i bir araya getirmesi keskin bir dış kontrast yaratmıştır. Carmen'i hiçbir şekilde küçültmeden, çok sevdiği Escamillo'nun mutlu sevgilisi olarak, yeni sevgilisinin büyük bir zafer kazandığı anda öldürterek, her koşulda hafızalara kazınacak bir final yaratmışlardır.

5. SONUÇ

Carmen operası, oynayacak olan oyunculara etkileyici bir karakter çizebilmeleri için, hem müzikal hem de teatral açıdan sonsuz olanak vermektedir. Eserin ortaya çıkışı, yazıldığı dönem, dönemin sanatsal icrasındaki gereksinimler ayrıntılı biçimde incelenip bu bilgiyle yola çıkıldığında sahneye koyulan sonucun yüksek kalitede olması kaçınılmazdır.

Librettistlerin de Mérimée'nin de tarif ettiği Carmen hemen hemen aynıdır: Korsesinde bir demet akasya ve ağzının köşesinde bir çiçek olmalıdır. Bugünkü sahnelenişlerle romanın yazıldığı dönemdeki Carmen tasvirinin akıllardaki tezahürü elbette farklıdır. Her iki eserde de kadın güzel, çekici, gizemli ve umursamazdır. Fakat günümüzde sahnede gördüğümüz Carmen'ler çıkış noktası olan romanda yer alan tasvirlerindeki doğal çekicilik ve güzellikten oldukça uzaklaşmışlardır. Artık izlediğimiz hemen hemen her prodüksiyonda, kırmızı rujlu, ağır makyajlı, derin dekolteli Carmen'ler görülmektedir.

Buna yanlış demek tam olarak mümkün değildir: Çünkü güzelliğin evrensel bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Güzellik, her toplumun, her kültürün farklı algıladığı bir olgudur. Fakat bulunduğumuz yüzyılda Amerika'da yükselişe geçen popüler kültür, sinema, televizyon, reklam sektörleriyle beraber yeme, içme, spor, sağlıklı yaşam alışkanlıklarına kadar birçok konuda olduğu gibi, güzellik anlayışına da kendi kalıpları dahilinde yeni bir soluk getirmiştir.

Bu durumun elbette sanata getireceği etki de kaçınılmazdır. Fakat görsellikteki bu yeniliklerin, çizgileri çok net çizilmiş olan Carmen karakterine zarar vermesinden kaçınılmalıdır. Carmen asla cinsiyeti ve dış görünüşü üzerinden kadın kimliğini ve değerini oluşturmaya çalışan bir karakter olmamıştır. Belki sanat tarihinin gördüğü en güçlü kimliğe sahip bu 'femme fatal', kendi deyimiyle özgür doğmuş ve özgür ölecektir. Karakterin, tasvirinden uzaklaşılarak sadece dış görünüşe dayalı yorumu, hikayeyi sıradanlaştırırken, karakterin renkliliğini ve etkileyiciliğini de azaltacaktır. Carmen karakterinin temelini, dayatılmış bir güzellik algısı oluşturamayacaktır. Onun en önemli özelliği, güzelliğinden önce özgürlüğe olan düşkünlüğüdür. Çünkü Carmen, romandaki tasvirinde, güzellik olgusunu bile domine edip kendi biçimine dönüştürebilecek bir büyücü olarak anlatılmaktadır.

Carmen karakterini tüm bu yönleriyle özümsemeden, sadece dış görünüş ya da güzel ses çıkarma kaygılarıyla yorumlamak, karakterin bunca zenginliğine rağmen, seyirciye tek boyutuyla görünmesine neden olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmada Carmen operası çıkış noktası olan Carmen romanından itibaren ele alınmış, eserlerin ait olduğu sanat akımları ve akımların icraya getirdiği gereklilikler incelenmiş, roman ve opera arasındaki farklar detaylandırılmış ve karakterlerle ilgili incelemeler yapılarak eser detaylı şekilde anlatılmıştır. Bu çalışmada Carmen operasının sahnelenmesinde görev alabilecek yaratıcı kadro, solist ya da öğrencilerin faydalanması amacıyla, eserin çözümlenmesi, nasıl ortaya çıktığı, ilham kaynakları ve nelerden etkilendiği, eserin müzikal ve teatral yorumunda neler bekleneceği konuları hakkında araştırmalar yapılmıştır. Bu anlamıyla bu çalışma, sanatçılar tarafından eser hakkında detaylı bilgi sahibi olmak üzere kullanılmasıyla anlam kazanacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Altar, C. M. (2010). Opera Tarihi 2. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Altar, C. M. (2010). Opera Tarihi 3. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Aracı, E. (2000). Toplumsal Tarih. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aydın O'dwyer, P. (2015) Opera Kitabı: Akılçelen Kitaplar.
- Başaran B. Operada gerçekçiliğe aralanan kapı: Verismo. Fikrikadim (2020, Temmuz 17)
- Bennahum, N. D. (2013). Carmen, a Gypsy Geography: Wesleyan University
- Bizet, G. (2000). Carmen: Schott
- Bizet, G., Fisher, B. D., Meilhac, H., Halévy Ludovic, & Mérimée Prosper. (2005). Bizet's carmen. Opera Journeys.
- Boyut. (1995). Klasik Müzik Koleksiyonu (1). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2021, Eylül 24). Prosper Mérimée. Encyclopedia Britannica.
- Dibbern, M., Halévy Ludovic, Meilhac, H., Meilhac, H., & Bizet, G. (2000). Carmen: A performance guide: A word-by-word translation into English, transcription into international phonetic alphabet, and annotated guide to the dialogue and recitative versions of Bizet's carmen. Pendragon Press.
- Esen, U. "Aristoteles'ten Freytag'a Klasik Drama Yapısı" Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (2014, Temmuz)
- Fisher, B.D. (2002). Opera Classics Library: Opera Journeys Publishing (Çev. Mert Özdemir)
- Huizenga T., Carmen on the Couch: Analyzing Bizet's Bold Heroine. NPR, National Public Radio (2007, Ekim 22).
- İlyasoğlu, E. (1996). Zaman İçinde Müzik (Dördüncü Basım). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Istel, E., & Istel, J. W. (1921). Carmen: Novel and Libretto--A Dramaturgic Analysis. The Musical Quarterly, 7(4), 493–510.
- Jacobs, A. (1977). Dictionary of Music Great Britain: Cox&Wyman Ltd. (Çev. Mehtap Bahadır Kayhan).
- McClary, S. (1992). Georges Bizet, carmen. Cambridge University Press.

- McClary, S. (1992). The musical languages of carmen. Cambridge University Press.
- McClary, S. (2002). Georges Bizet, carmen. Cambridge University Press.
- Mérimée, P. (1845). CARMEN. Revue Des Deux Mondes (1829-1971), 12(1), 5–48. <http://www.jstor.org/stable/44690276>
- Mérimée, P.(2003). Carmen: Mercek Yayıncılık
- Nowinski, J. (1970). Sense and Sound in Georges Bizet’s Carmen. The French Review, 43(6), 891–900.
- Öktem, A. (2010). Eserin Doğusu; Andante Dergisi 50. Sayısı
- Parker, D.C. (1926). Georges Bizet: His Life and Works. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co, Ltd
- Riding, A. Dunton-Downer, L.(2013) Les Spécialiste Opéra: Editions Gründ (Çev. Mert ÖZDEMİR)
- Say, A. (2000). Müzik Tarihi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Saydam, A. (1997). Ünlü Müzisyenler. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Schonbrun, M. (2019). Müzik Teorisi 101. İstanbul: Say Yayınları. (Çev. Funda Sezer)
- Selanik, C. (2010) Müzik Sanatının Tarihsel Serüveni sf.242 ; Doruk Yayıncılık
- Soto-Pampara, A. (2021) "Carmen, du récit au mythe" Facultad de Filosofía y Letras Universidad de Cadiz
- Sözer, V. (2012). Müzik Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Winton, D. (1948) Bizet : London J.M. Dent and Sons Ltd.
- Winton, D. (1965) Georges Bizet: His life and works See Notes For Publisher Info; First Edition
- Yener, F. (1992). 100 Opera. İstanbul: Bateş Yayınları.